N. IORGA

MEMORII

(ÎNCORONAREA ŞI BOALA REGELUI)

VOL. IV

EDITURA „NAJIONALA" S. CIORNEI

18 Octombre.

Mă vizitează Deşliu, căruia i se pare că e încă popular în Dâmbovița. Vorbeşte de planurile unirii cu partidul național (care, o ştiu de aiurea, s'a derobat).

19 Octombre.

Seara la Legația franceză. Invitații pentru a întâlni pe mareşalul Foeh. Ii sunt prezintat şH spun că oricine-1 vede trebuie să-i zică aici: „mulțumesc". Amintesc că e membru al Academiei. Nu se declară prea onorat de aceasta: nici nu merge pe acolo. — Totuşi la alegerea lui Pierre de No-Ihac. — Aceia da: erau contra lui prea mulți ştiințifici.

Mai lungă convorbire cu Berthelot, căruia la Alba-Iulia, în catedrală, îi spuneam că la Iaşi erau mai puțini cari credeau. Marghiloman e de față. Felicit pe Daeschner. — **Pas eneore Stere?** — Dacă doreşti, şi preşedintele Consiliului o recomandă... Când o spun şi lui Petain, el răspunde că noi l-am iertat mai curând.

Lungă convorbire cu Ştirbei. Nu acordă importanță atențiilor regale față de Marghiloman şi Averescu, Nunciului Marmaggi, care spunea Regelui, ca scuză, că a stat lângă Primat, i se răspunde: „Da, Mitropolitul nostru e un om cu spirit larg şi tolerant".

20 Octombre.

Şedinţă la Academie. Onciul face lauda Regelui, pe care în 1919, după ce cu un an înnainte dezaprobase înaintea ofiţerilor germani războiul, îl prezenta ca pe ultimul monarh, căci prinţii nu pot avea copii.... Cetesc din cărţile mele despre Rege şi Regina. Privesc în ochi pe acei cari i-au trădat şi jignit. E şi aceasta o satisfacţie. Strâng mâna lui Coandă, care e de faţă, şi lumea-l aplaudă.

21 Octombre.

înnainte de a pleca la Văleni, convorbire cu Arturo Calza, de la „Giornale d'Italia", despre necesitatea legăturii Italiei cu noi, cari peste câteva decenii vom domina, prin situaţia geografică, numărul populaţiei şi valoarea de rasă, toată Peninsula Balcanică. Rămâne ca el să lucreze pentru ca între cele două naţii să nu fie numai intermitente efuziuni sentimentale.

23 Octombre.

I. Brătianu adună majorităţile şi li vorbeşte absolut monarhic. Cu LIogd George se deprinsese, şi Lloyd George cu dânsul. De opoziţie nu-i pasă.... Guvernul e tare... Foaia clandestină a naţionalităţilor din Ardeal, în schimb, anunţă apropiata venire la putere a acestora, cu un „girant" din Vechiul Regat, care ar putea fi Averescu, Marghiloman ori — eu!

Din parte-mi, am spus acum trei zile lui Sever Dan că nu discut politică cu ei. Dacă d. Vaida vrea, cum a spus-o în Banat, „Ardealul pentru Ardeleni", să ni dea voie să-i retrimetem pe toţi Ardelenii deveniţi aici milionari şi oameni de samă.

*

Deschiderea Camerelor. Se depun proiectele de lege. Vintilă Brătianu crede că a rezolvit momentan cu un spor de pomană chestia funcţionarilor. Camera e rece la prezintarea proiectelor lui.

Orleanu ceteşte elogiul lui Take Ionescu, cu prilejul declarării ca vacant a Scaunului său ardelean.

24 Octombre.

Fac propunerea de a se da o casă cu un lot de pământ lui Berthelot. Ministrul Constantinescu primeşte cu plăcere, în numele Guvernului. Camera votează fără trecere în secţiuni. Constantinescu duce legea la Senat. Aici Pangrati o susţine. Generalul Lambru protesta în culise: Francezii n'ar fi făcut nimic...

Legea sporului funcţionarilor. E atacată de Pistiner, de Saşi. Se propun lărgiri de rivalul lui Mihalache la Muscel, un învăţător gras, cu gesturi de demagog. Eu fac să se observe că se acordă o hârtie depreciată care prin acest fapt însuşi se va deprecia şi mai mult şi că altceva era de făcut: lovirea scumpetei artificiale. Dar pentru aceasta ar trebui autoritatea morală şi, ca bază a ei, o situaţie legală. Vintilă Brătianu face, potolit, o serie de scuze pentru a trece la teoria sa economică; salvarea terii prin creşterea puterii de cumpărare a leului. Mi-o spune şi în particular; el crede că în aceasta rezidă toată chestia. Sasu, în cursul vorbirii mele, a făcut o intervenţie nenorocită, pretinzând, faţ/i de preţul formidabil al unturii, că nu s'au exportat porcii exportabili. Atacă primăriile, care n'au fă-

cut aprovizionarea, şi subliniază. Răspund arătând că toate acestea nu explică teribila speculă de azi.

Legea se votează într'o absolută dezordine. Bietul preşedinte cere făţiş indicaţii de la Guvern.

25 Octombre.

întreb la Cameră pe ministrul de Externe cu privire la declaraţiile ce a făcut în comisia respectivă asupra discursului deputatului ungur Szilagyi, care a strigat că Ardealul va fi luat şi prin mijloace legale, subterane, iar Guvernul a tăcut în faţa provocării.

I. Matei, din Cluj, întrebuinţează prilejul pentru ca să atace partidul naţional (declaraţiile lui Vaida fuseseră reproduse de Szilagyi). Ii observ acestui tânăr, care la Iaşi în refugiu îmi cerea o slujbă şi, când i-am indicat frontul, a dispărut, că nu el, ci acei oameni, greşiţi azi, ni-au dat Ardealul. Moşoiu, pe care nti-1 disting, strigă că Ardealul 1-a luat Regele cu armata. Răsping lecţia. Majoritatea urlă.

Duca promite să răspundă a doua zi. E, îmi spune el, numai „actul I-iu". Al doilea va veni după conferinţa de la Lausanne.

Se votează în dezordine. Prind pe primarul Iaşilor voind să strecoare fără împărţirea proiectului nu ştiu ce măsură privitoare la budgetul Sf. Spiridon.

O schimbare la legea agrară aduce multe atacuri din majoritatea lui Constantinescu.

Maniu a vrut să-mi vorbească azi dimineaţă. I-am răspuns că „nu mă simt în stare a influenţa negocierile cu parti-

dul ţerănesc pe care-1 consider ca o colecţie de arivişti". Soţia mea a comunicat răspunsul. Am refuzat să revin asupra lui.

Cu câteva momente înainte Marin Ştefănescu-mi arată că Maniu explică raporturile lui cu ţerăniştii, partid popular, prin aceia că ai lui, supuşi la ispite liberale, nu mai pot răbda. E vorba însă de o tovărăşie de opoziţie. La Guvern, îi va trage pe sfoară....

26 Octombre.

Fac pe Toni să interpeleze în chestia chiriaşilor săraci, şi ca un răspuns la odioasa campanie pe care „Aurora" ţerănistă o duce contra mea, ca autor al evacuărilor.

El întreabă după îndemnul mieu şi cu privire la decorarea lui Mihalyi Peter, azi deputat român, odată apărător al integrităţii regatului milenar.

Vine chestia Szilagyi. Invitat de preşedinte a desvolta o interpelare, mă mulţămese a repeta întrebarea. „Suntem unde suntem pe dreptul nostru şi suntem în stare a-l apara contra oricui."

Intervine Matei, cu atacuri contra partidului naţional. Timid, fără talent, deplorabil şi veninos. Ii strig că „se uresc între ei mai rău ca oamenii de rase deosebite" şi părăsesc incinta. II dezaprobă mulţi liberali, cari fac tot aşa. Al. Lăpedatu spune că a căutat în zădar să-l împiedece': Trifon singur trebuia să vorbească. Discursul acestuia e consacrat numai luptei cu partidul naţional, în care a fost el însuşi o viaţă; Ungurilor li recomandă o conlucrare paşnică. Dulceag şi romantic. Apoi un deputat ungur declară că ai lui vor fi loaiali dacă li se acordă autonomia; oricum, vor lucra făţiş. Leonte Moldovan repetă spusele mele, criticând deviarea discuţiei. Reuţ din Bucovina crede că

trebuie să se amestece: e conciliant şi el Cetesc declarațiile categorice ale lui M. Popovici menite a scuza partidul național. In sfârşit are cuvântul Duca, I. Brătianu fiind de fată: are accente tari. Promite a lua informații şi a trage consecințe din tăcerea Guvernului unguresc.

Sesiunea se închide.

Văitoianu-mi spune că a aflat de telegrama unui țărănist către Madgearu prin care-i spunea că naționalii tratează cu takiştii. In şedință Brătăişanu manifestă contra demagogiei agrare a noastre.

Tot de la Văitoianu aflu că, la numirea unui membru în Consiliul averilor grănicereşti, Bănățenii se propuneau fiecare pe sine!

*

Prințul ar fi să plece la Paris cu o misiune militară pentru informații.

27 Octombre.

Un deputat armean vine la mine ca să stăruie pentru primirea în țară a 300 de copii din nația sa, aflători la Constantinopol.

*

Reginei Elisabeta, întoarsă la Atena, i se dau fățiş îndrumări ca să-şi reție soiul în margenile Constituției. Doi frați ai Regelui sunt arestați.

29 Octombre.

Duca trece, seara, la mine pentru a-mi cere să răspund— eu însumi am dat suggestia lui Nistor — la calomniile broşurilor ungureşti.

La Pesta legația noastră nu mai dă paşapoarte. Ungurii răspund cu aceiaşi măsură.

29 Octombre.

Conferință la liceul Lazăr unei societăți „Buciumul", de elevi şi studenți, despre „Ce cultură ni trebuie".

*

Discuție la Liga,, Culturală asupra ofertei lui Blank de a-şi ceda acțiunile* sale, în valoare de 2.000.000, la Teatrul Popular, Ligei. Teatrul e aproape de faliment din cauza nepriceperii şi cheltuielilor nesăbuite. Blank, evident, caută să scape. Mulți cred că nu "trebuie să primim. Rămâne să cer ajutor Statului pentru a putea lua sarcinile.

Oraşul e aproape impracticabil. O îmbulzeală nebună prin noroiu. Consiliul Comunal e compus din oameni fără pricepere şi autoritate. Primarul s'a dus la asociația „Prevederea Socială" ca să-i ceară concursul!

*

Mussolini e chemat să dea Italiei un guvern fascist.

2 Novembre.

Teodor Buradă, trimetându-mi al doilea volum din „Istoria Teatrului în Moldova" — la 84 de ani pregăteşte al treilea! — îmi scrie duios despre nevoile lui şi ale familiei lui.

*4 Novembre**

Spre Craiova.

5 Novembre.

încep conferinţile la Universitatea populară craioveană.

Adunare cu aderenţii noştri doljeni şi bănăţeni.

Mulţi ţerani, foarte călduroşi. Advocatul Ştefănescu-Goiceanu ţine o frumoasă cuvântare, de orator experimentat.

6~7 Novembre.

Continuarea conferinţelor Ia Craiova.

In seara de 7 spre Caracal, pentru deschiderea Ateneului de acolo. Vorbesc despre „Ce putem lucra împreună". Arăt că, faţă de slăbiciunea Statului de după» războiu, societatea însăşi trebuie să se ajute. Foarte mult public. Mi se atrage atenţia că n'am vorbit de la 1906 la Caracal. Câte schimbări de atunci!

8 Novembre.

Spre Lugoj. La Caransebeş îmi. iese înnainte profesorii şi şcolile. (In tren e şi Stamboliischi, care-şi închipuie că manifestaţie e pentru el.) La Lugoj aceiaşi admirabilă primire. Şcolile sunt înşirate până în mijlocul oraşului: şi cele străine.

Episcopul unit Niculescu, dată fiind atitudinea mea faţă de greşelile Bisericii lui, a plecat la Sibiiu.

9 Novembre,

La Sibiiu s'a discutat candidatura mea la prezidenţia Asociaţiei, pusă de Goga. In „comisia de candidare" am avut, se pare, şase-şapte voturi contra lui Goldiş, candidat politic al partidului naţional, care a avut nouă. Rezultatul a fost contestat. S'a cerut votarea pe faţă. Conducerea — naţionalii şi uniţii — a scăpat fixând provizoratul pe un an al bătrânului Octavian Russu. Nu s'a fixat nici locul congresului viitor: naţionalii voiau Baia-Mare pentru a fi, în acest loc străin, cât de puţini alegători.

Studenţii de la Fontenag-aux-Roses demonstrează contra noului sistem de a li se servi bursa în lei, pe care-1 propunea ministrul de Instrucţie. Vreau şi bursă şi schimb. E desgustătoare pretenţia tineretului de azi, căruia în nimic nimic nu-i ajunge!

Ministrul li admite situaţia de până acum.

10 Novembre..

Ataşatul comercial al Statelor-Unite vine să se informeze asupra proiectului de Constituţie şi asupra intenţiilor cu privire la subsol.

Cineva-mi spune că Vaida n'a vrut să colaboreze la numărul pentru Avram Iancu al „Transilvaniei", fiindcă ar fi stat alături de mine.

Țărăniștii își reieau libertate de, acțiune față de partidul național, care nu li-a dat răspunsul „în termin".

11 Novembre.

Spre Bârlad.

Ajung seara; întuneric, noroiu groaznic; stare de lucruri mai rea decât acum douăzeci de ani. Săteni la gară, cu un steag care mi se spune că înseamnă lupta contra adventismului, strecurat, din cauza insuficienței preoților, în cel puțin cinci sate și în mahalalele orașului. Preotul Ghișa, care începuse o contra-acțiune, s'a mutat apoi la Craiova. Acuma, nimeni nu mai luptă contra unui curent care duce la refuzul serviciului militar.

La conferință mulți Evrei. Dăunăzi, elevi de liceu au spart geamurile aici. Cursul inferior al liceului e deci oprit de la conferința mea. Vorbesc despre misiunea Ligei Culturale, în relație cu trecutul Bârladului. Mulți Evrei în asistență: li cer patriotism și conlucrare, dezaprobând brutalitățile contra lor.

Liberalii, în frunte cu un advocat Gr. Vasiliu, zis Potcoavă, vroiau să-mi dea o „recepție" la Prefectură, o conferință la un public „select" și retrimeterea cu cel mai apropiat tren. Prietenii miei au pregătit un public imens, foarte călduros.

12 Novembre.

A doua zi, spre Galați.

Aici formarea „Federației Dunării-de-jos" (cu secții la Tulcea, Ismail, Brăila). Mulți săteni, foarte călduroși. Lămuresc și atitudinea noastră față de provinciile liberate: vom trebui să întrăm în Ardeal pentru a combate țeranismul.

în Basarabia pentru a face pacea^ în Bucovina pentru socoteala cu Nistor.

Masă comună.

După amiazi, festival al Ligei Culturale, cu participarea corului din Ismail (mai mult Ruși și Evrei). Vorbesc, la sfârșit, despre ce pot fi Galații acum, pe Dunărea liberă.

Apoi ceaiu la Liga. Nuntă la prietenul nostru G. Ionescu. Aflu pe sora mirelui, țerancă de la Sascut, cu port de Mehedinți. Vechiul port al coloniștilor se păstrează și peste secole... | i

13 Novembre.

Deschiderea conferinților Universității populare. Vorbesc despre nevoia și metoda lor înnaintea unui foarte mare public. E sala în care, acum câteva luni, mă huiduiau agenții liberali.

Seara, masă oferită de „intelectuali". Vorbesc: o foastă elevă a mea, d-na Zaharia, magistratul Bogdan de la societatea „Bibliotecii ardelene", care vrea să ridice Palatul Cultural, Lenguceanu, ginerele lui Duiliu Zamfirescu, apoi șeful socialiștilor, care critică aspru cluburile de joc de cărți, Haimovici, cu societatea „Ronetti Roman", o doamnă pentru drepturile femeilor. Li recomand cultura activă și practică, singura capabilă de a ne apropia.

15 Novembre.

Goga-mi scrie cu privire la o alegere recentă o scrisoare din acelea asupra cărora nu se poate trece ușor pentru a reveni la injurii. Acuză de politicianism — și-l cred — pe ceilalți.

Dr. Dobrescu de la Brașov e arestat pentru că a insultat

pe un judecător, trimiţându-1, cu huiduieli, în „Vechiul Regat".

16 Novembre.

Un ziarist îmi spune că Lupu anunţă întoarcerea din America.

„România" din Cleveland, în care se publică seria de caricaturi insultătoare a lui Radu Cosmin, „Babijlon", dă darea de samă a unei conferinţe a d-rului, în care promite a „sparge capul" duşmanilor săi.

*

Deschiderea cursului preotului N. Popescu, cu o frumoasă cuvântare — şi curagioasă. Asistă episcopul de Râmnic şi mulţi preoţi.

*

Votăm la Senat ca profesor titular de slavistică pe Gancel.

17 Novembre.

Un redactor de la „Libre Parole". A fost în Ungaria. Aici la noi i s'a spus, de Duca şi alţii, că orice încurajare a Ungariei, în orice domeniu, ar fi considerată ca un act de neprietenie faţă de noi. In Sofia a văzut goana dintre wranghelişti şi sovietişti. Regele Boris i-a spus că e imposibil ca Slavii să nu adăpostească pe Slavi. Dar, iată, ei se omoară între ei. Un trimes al Sovietelor scoate un ziar prin care chiamă pe anti-sovietişti şi mai ales pe Cazaci acasă. Ajunşi acolo, sunt executaţi. El însuşi e omorît ca pedeapsă.

La noi constată totală desorientare la Externe. Ca toţi ceilalţi, vorbeşte de necesitatea unor subvenţii.

18 Novembre.

Generalul Petain, care trebuie să plece în Franţa, definitiv, vine să-mi comunice starea armatei noastre.

O găseşte dezastroasă. Tot ce trebuie pentru o nouă catastrofă ca aceia din 1916. N'avem muniţii. Ele nu ni pot veni prin Italia, dubioasă, prin Strâmtori, care pot fi închise. Orice Rusie va dori să ne atace, pentru Basarabia. Crede chiar că sovietiştii ar putea să încerce o demonstraţie. N'am fi în stare să rezistăm opt zile, cu obuze care ar trebui dată în apă. N'ar fi măcar vreme ca prietenii din Apus să ni vie în ajutor. Iar, dacă nu putem rezista, cancelariile s'ar închina înaintea faptului îndeplinit.

Arsenalul nu valorează decât ca loc central în Bucureşti. Comanda în străinătate cere garanţii. Fusese vorba, acum câteva luni, de dânsele, dar s'a părăsit ideia. Şi Averescu luase mai mult pentru armată. La încoronare s'au făcut din ciupeli trei divizii îmbrăcate: e ca acela care la o primire împrumută vase de la vecini.

Ar trebui reduse diviziile, pentru economie şi concentrare, la patrusprezece.

Ar ajunge în comparaţie cu Franţa. Salariile ofiţerilor silesc pe cei mai buni la retragere. Nu se prezintă candidaţi la şcolile militare. Generalul Stratilescu e demodat, Cristescu, bun încă, n'are curaj; Samsonoviei şi Cihoski ar fi oameni moderni.

Va vorbi şi Regelui. Dar la Curte e o atmosferă defavorabilă Franciei. Regina favorizează pe Englezi, Princesa pe Greci. Daeschner nu e invitat niciodată, fetele lui nu ţin companie princesei Ileana. Princesa Moştenitoare a stat

la încoronare tot timpul mesei lângă Foch fără a-i vorbi un cuvânt.

Toată lumea ştie ce valorăm supt raportul militar. O campanie de presă, o interpelare-i par necesare.

Cu inima zdrobită mă gândesc la cea din urmă. Dar caut întâiu pe generalul Mărdărescu.

II aflu, tot seara, la Prezidenţia Consiliului, unde continuă jucăria pretenţioasă a Constituţiei nouă. Ii arăt cele aflate ca şi cum le-aş fi cetit în rapoartele a doi ataşaţi militari străini. Generalul spune că e sătul de activitatea unor oameni cari sunt nişte simpli agenţi de comerţ.

Ii arăt teribila răspundere ce are. Dacă ministrul de Finanţe îi refuză creditele, e dator să se retragă şi niciun general să nu-i iea locul. Cel ce a dus armata noastră la Budapesta nu poate să prezideze la o desfacere care ne-ar duce în munţi sau Ia Dunăre.

El continuă a crede că, şi dacă am fi atacaţi, am putea rezista. „Cu o divizie a mea răsping trei de-ale bolşevicilor." Ei ar fi incapabili de altceva decât de incursie, care ar fi îndată răspinsă. Ungurii, tot aşa.

E adevărat că lipsesc muniţiile. E pe punctul de a le avea, de şi nu poate spune din ce parte. Cheltuielile de refacere ar ajunge sute de miliarde; ele trebuie repartizate pe mai mulţi ani, în cursul cărora am avea şanse de linişte.

Revin spunându-i că 1. Brătianu se consola că avem, în 1916, mai puţine tunuri decât Bulgarii şi generali pe cari, dacă s'ar arăta neîndestulători, i-ar înlocui (dar, spuneam eu, dacă până atunci fac o boaţă?). Şi el era sigur că Bulgarii nu-1 atacă şi la vestea, primită la telefon, eu fiind de fată, că 6ukjarii au atacat pe generalul Teodorescu, spunea că nu se teme, căci unei brigăzi îi poate opune o divizie.

Rămâne să vie la mine Marţi.

Nu sunt pe deplin asigurat. Tânărul ofiţer cu care mă întorc, de la Ministeriul de Războiu, vorbeşte şi el de posibilitatea unei noi catastrofe ca la 1916, de miseria ofiţerilor, de generali pentru paradă, etc.

19 Novembre.

La Râmnicul-Sărat, pentru o conferinţă a Ligii, despre „Disciplina Democraţiei". Aceiaşi lume enormă. Şi ţărani de-ai noştri. Unul dintre ei, Radu Roşu, vorbeşte apoi frumos despre farul care li trebuie şi dă o definiţie care s'ar putea trece ca model de inteligenţă populară.

In fundul sălii, supt pretext de învălmăşeală, se încearcă o manifestaţie ţărănistă.

La întors, Petrovici, din Iaşi, în tren. Asigură că Averescu trăieşte restrâns, ruşinos de restrâns. Zvonurile că a cumpărat casa Suţu sunt o infamie.

21 Novembre.

Ziua de nume a lui Mihai Viteazul. La slujba de la Mihai-Vodă asistă ministrul de Războiu, generalii Stratilescu, Holban, Dragu şi Nicoleanu, şcolile şi foarte multă lume. Slăbitul episcop Teofil slujeşte cu o înduioşătoare blândeţă. Cuvântarea o face, în termini de un dârz erosim, colonelul Manolescu.

Seara, la conferinţă pe care o anunţase despre Mihai profesorul C. Moisil — nimeni. Eram doisprezece de-ai casei. Nu s'a vorbit.

La biserică un maior ieşia cu soţia. Venise, spunea, „să asculte, puţină muzică bună", şi nu i-a plăcut corul.

*

Tachiştii şi-au închinat steagul înnaintea naţionaliştilor ardeleni şi se cred stăpânii Vechiului Regat.

Gh. Kiriieanu-rni spune că ar avea şi ei făgăduielile lor de la Curte. Şi ei!

Vestea „marelui eveniment" o dă în litere enorme „Epoca" lui Gr. Filipescu.

22 Novembre.

După rechemarea lui Petain, şi a ministrului Franciei, Daeschner.

*

Anume din aderenţii miei regretă că nu m'am înţeles cu tachiştii şi cred, naiv, că ei s'au unit cu Ardelenii ca să-mi facă apoi propuneri noi.

23 Novembre.

Generalul Prezan, căruia i s'a dat de Francezi cordonul Legiunii de Onoare şi de Regele comanda unui regiment, vine să-mi mulţămească pentru articolul ce am scris cu acest prilej despre dânsul. A fost tot timpu'n convorbire cu Regele. Acesta avea lacrimi în ochi când i s'a amintit de general hotarârea-i de a „muri în mijlocul armatei sale". Şi alţi ofiţeri erau adânc emoţionaţi. Prezenţa lui a făcut să nu vie Averescu, a cărui foaie ignorează complect pe rival.

Princesa Moştenitoare pleacă la Palermo să vadă pe regele Constantin. Prinţul o va lua de acolo pentru a merge în Anglia.

*

„Adevărul" îşi menţine simpatiile pentru Maniu chiar după prefacerea tachiştilor faţă de ţărănişti. Gr. Filipescu la banchet a avut un cuvânt pentru noi .

25 Novembre.

Maniu alege pe M. Cantacuzino ca să-i trimeată telegrama de frăţie şi află prilej să-i vorbească de.., democraţie.

Am de învins la ai miei anume regrete că nu consimt a întră şi eu în tovărăşia ridiculă. Foaia oficioasă a Saşilor crede chiar că lucrul e şi aranjat. Mi se spune că un emisar tachist e gata să mă vadă pentru aceasta.

*

Regele a primit să anunţe în Mesagiu Constituţia.

*

Caldă primire a Reginei la Iaşi. Mi se spune că astfel ar voi să-şi refacă prestigiul Mârzescu, ai cărui aderenţi se topesc zilnic.

26 Novembre.

Prezan, sfătuit de mine să se prezinte preşedintelui Re-

publicei franceze şi să ni dea cu acest prilej putinţa de a-l serbători, lasă a se înţelege că i-ar trebui o calitate oficială pe care n'o are şi că ea ar fi a unui „mareşaj"; Altfel s'ar simţi jenat lângă Foch.

28 Novembre.

La Cameră, Regele ceteşte apăsat, dar fără avânt. Se Încurcă la cuvântul „înehezăşluire" din Mesagiul făcut de Mârzescu. De pe banca prelaţilor i se suflă. Era natural ca aici, la garanţii, să se încurce Mesagiul.

Puţin entuziasm la parlamentari, cari se simt ameninţaţi. Când se pomeneşte de Constituţie, Constantinescu, care e Rlângă Regina, — mândră, dar nu şi bucuroasă —, face semn să se aplaude. I. Brătianu e palid şi ţâfnos.

Ţărăniştii, cari vor întră în Parlament, sunt la Iaşi pentru a face serbătoarea lui Stere. Congres pretenţios şi prost, din care nu lipseşte nici cearta.

După amia^i, lungă discuţie pentru locurile în birou. „Tineretul" de vrâsta lui Leonte Moldoveanu vrea locuri. Acesta vorbeşte de Dunărea care curăţă. I. Brătianu răspunde cu Argeşul care îneacă. Se realege Orleanu, care îndrugă grăbit, încurcându-se, atacuri contra opoziţiei absente cu asigurări că el şi acuma va fi plin de condescendenţă fată de opoziţie. Şi începe refuzându-mi cuvântul.

II capăt pentru a comemora pe Lucaci, mort la Sătmar. Camera primeşte cu multă simpatie intervenţia mea. Orleanu se explică în sensul că n'avea discursul gata şi că mâni va fi mai bine. Ii răspund că „strică cele mai frumoase momente ale Camerei care abia l-a ales".

29 Novembre.

Studenţii din Cluj — se pare că şi Saşi şi câţiva Unguri — au atacat pe Evrei, au ucis pe unul din aceşti colegi ai lor şi au stricat materialul unei redacţii.

La Cameră comemorarea lui Lucaci. Se înşiră, după cuvintele primului ministru şi „lecţia" spusă de Orleanu, Tripon, duios, şi Iorgu Toma, care-şi prezintă amintiri de student. In tot acest timp Brătianu, în picioare, foarte palid, pare torturat de boala lui. Mi se spune că ar voi să meargă la Sătmar.

La Regele. începe prin a-mi mulţămi pentru „Histoire des Roumains". Cum îi mulţămesc eu pentru cordonul „Stelei", spune că e o firească dovadă pentru serviciile aduse terii. — Şi Maiestăţii Voastre. De altfel aceste două credinţi nu se pot despărţi. O spune şi Regele M cuvinte frumoase. Acum îi dau şi cartea nouă „In Ardealul anului încoronării", în care se cuprind notele de la încoronare, îmi spune că le-a cetit în „Universul" şi că e adevărata pictură a unei serbări frumoase chiar şi prin cadrul în care s'a desfăşurat; am văzut-o şi cu ochii din lăuntru.

Păcat de cei cari n'au asistat, spun eu. Regele răspunde că în adevăr a fost o greşală. Era ceya în afară de partide, între Rege şi popor. M. Popovici a fost la el ca să-i anunţe deciziunea naţionalilor. A fost întrebat de ce n'a venit, pentru o comunicare aşa de importantă — M. Popovici spusese că ei nu pot sta lângă Brătianu — şeful.

— Neràspunzându-i la telegrama din alegeri, a crezut că M. V. e supărat pe dânsul — La aceasta Regele i-a răspuns că, după precedentul creat de Carol Hu, nu se răspunde la telegrame electorale, fiindcă aceasta ar însemna aprobare sau dezaprobare. Dar Maniu va fi primit oricând bine. Şi — îmi spune Regele — crede că acuma va veni.

Dintre cei de faţă, Averescu a fost adus de Argetoianu. Pe Prezan 1-a invitat Regele cu autograf. El n'a venit, scuzându-$e cu condiţiile în care a părăsit armata fără ca Regele măcar să fi intervenit ca să i se dea o satisfacţie. Cu privire la călătoria ce i-am propus, Regele crede că s'ar putea trimete pentru a onora pe „Soldatul Necunoscut". Dar trebuie s'o facem noi întâia. — N*avem, zic, starea de spirit. Regele continuă: Totul era aranjat, dar apoi planul a fost părăsit. Şi el recunoaşte că nu e starea de spirit. S'ar desgropa, spune el, un soldat de la Mărăşeşti sau şi Mărăşti. Observ că, dacă aceştia au luptat, cei de la Matiaş — Regele adaugă: Predeal, Buzău —, trimeşi la „execuţie^, sunt adevăraţi mucenici ai războiului.

Cum îi aduceam impresiile lui Petain, ale generalului Dragu, ale lui Leonte, care, însărcinat cu reechiparea, cunoaşte cât lipseşte soldaţilor noştri, Regele îmi spune că ştie. Va chema un Consiliu de generali şi pe ambii Brătierii. E o lipsă dureroasă, puţin exagerată. (Leonte-mi spune că muniţiile pe o săptămână, cu zilele în care nu se dau lupte, ţin o lună.) Petaiin are dreptate ca fond. Se vor aduce muniţii de la Wicker (Leonte-mi spune că o misiune pleacă Sâmbătă). Demontarea fabricilor din Budapesta pentru a părăsi piesele a fost o crimă. Brătienii îi dau ce trebuie: Ion poate fi convins „în doze mici, homeopatice", Vintilă e un ireductibil. Dar au dreptate în tendinţa de a dubla numai leul. Suntem prea slăbiţi de o lungă dietă. Cursul de 16 ar ajunge.

Cum aduceam memoriu lui Enacovici pentru fabrica de

muniţii — şi Regele recunoaşte că se puteau cumpăra din Viena —, mi se cere numele autorului, pe care-1 laud. Aduc şi numele lui Cihodariu. II recunoaşte om onest şi solid. Preferă astfel de oameni pretenţioşilor. Asigur că aceştia sunt aderenţii miei selecţionaţi.

Arătându-i că partidul mieu se întăreşte—şi o recunoaşte— îi spun că nu vin cu petiţii pentru putere, care n'ar avea sens, dar vreau să pun în concordanţă, cât permit principiile şi interesele legitime, acţiunea partidului mieu cu dorinţile lui.

Cu privire la liberalii, regret că o colaboraţie e împiedecată prin felul cum s'au făcut alegerile. Regele le recunoaste ilegale şi barbare. Ar fi un mijloc: retragerea celor aleşi silnic. Regele observă că el ceruse invalidarea lor. Dar adaugă: „D-ta ai face aşa ceva; ceilalţi, nu. De altfel, naţionalii, oricâte jigniri ar fi în trecut, ar avea datoria, ca orice adevăraţi oameni politici, să privească şi viitorul. De altfel, admit că liberalii au o misiune de îndeplinit: ori o îndeplinesc, ori trebtiie să recunoască înşişi că nu sunt în stare a o face.

Spun că în călătoria mea prin ţări străine am con,- statat că nu mai există averescanism. Regele o crede, dar adaugă că Argetoianu e totuşi un om de ispravă. II întreb de ofertele lui Goga şi-1 consult dacă ar fi în interesul terii să le primesc. Se fereşte de a răspunde, dar judecă pe Goga om inteligent şi modern. II crede strâns legat de Argetoianu (el aflase că se credea sacrificat în negocierile averescane cu naţionalii).

Venind la tachişti, Regele laudă pe Take Ionescu, care a făcut sacrificii mari în ultimii ani şi căruia-^ era foarte recunoscător. Pomenesc numele lui M. Cantacuzino, şi râdem amândoi. Despre Stelian Popescu are idei foarte bune: e superior lui Flprescu, şi fiindcă n'a fost activ şi,.

fiindcă, dacă ar fi fost, ar fi rămas. „Universul" e moderat şi obiectiv: aduce mari servicii terii.

Cu naționalii îi spun că nu mă voiu înțelege. Nici Regele nu crede pe Maniu de bună credință. Negociind cu Averescu, primise şi titlul de „Partid național şi al Poporului" (i se propusese: „al Unirii). Apoi — Consiliul de o sută.. Şi Regele crede că, de vreme ce nu Ardealul a liberat Vechiul Regat, acesta trece întâiu. Planul lui Maniu ar fi de a câştiga alegerile în Ardeal şi de a domina Camerele, orice ar ieşi aici. Laudă inteligența lui Bontescu, din nenorocire afemeiat. Despre țărănişti spune că programul lor e inacceptabil Lui Mihalache ultima oară i-a spus: „Eşti şef al țăranilor ori al țărăniştilor? Căci e o deosebire. Țărăniştii sunt drăşeni. Ce ştie Madgearu cum miroase pământul?". Ii vorbesc de Stere. E Rus prin tot sufletul lui. Ştia de el că a fost contra dinastiei, dar nu pentru a o înlocui cu alta. Ii cetesc din memoriul de la Berlin că voia dinastia austriacă. „Aceasta n'o ştiam."

Despre Banca Agrară Regele crede că ea poate servi numai ca intermediară. Nu i se poate da facultate de câştig pentru politică. Bontescu a recunoscut că s'au făcut alegerile lor cu acțiuni de Reşița depuse la Bancă. Veth. era în Franța când s'a cumpărat Parlamentul Averescu.

Şi acum crede că un anume concurs străin ni-ar folosi la refacere. Şi alte țări sunt însă încurcate.

Episcopul din Gibraltar, om distins, i-a vorbit de acțiunea franceză în Turcia. Grupul financiar Franklin-Bouillon vrea să ieie locul Germanilor. Dar consecințele....

l-iu Decembre.

Situația regelui Gheorghe al Greciei a devenit imposibilă după executarea miniştrilor tatălui său.

Regina Măria a plecat la Belgrad.

Intelectualii din Viena ni cer alimente.

Şt. Meteş îmi spune că partidul național e sigur că mă adaug la tovărăşia lui, fuzionând fără condiții! Au o încredere extraordinară în puterea lor.

Era vorba ca el şi Mihai Popovici să mă cerceteze.

3 Decembre.

La Giurgiu pentru o conferință despre partea noastră în întemeierea Bulgariei. Oraşul e încă în ruine. Se reclădesc unele case în condiții modeste. Populația, sărăcită şi prădată, n'are une ori cămaşa de schimb.

Rusciucul e plin de prada noastră. Liceul de acolo s'a îmbogățit cu colecții furate de la noi.

Şantierul german, neterminat, aşteaptă munca. „Lloijdul Bavarez" era gata să-şi reieie cabotajul. Un întreg parc de vase îşi face iernatecul aici. Germania n'a renunțat la planurile ei de hegemonie.

La întors, inginerul Vidraşcu, trimes în Bulgaria pentru restituțiile prevăzute în tratate. Spune că în adevăr regele Boris a fost oprit de hoți într'o excursie cu automobilul. L-au scăpat surorile, cunoscute ca infirmiere în

războiu. O societate, în alt automobil, venit îndată pe urmă, a fost prădată şi închisă.

Sofia se preface. Ţara e plină de bani. Se clădesc imense palate. Preţurile sunt foarte ridicate. La târgurile de săptămână şi copilele mici poartă la gât salbe grele de aur şi argint. Un frumos Teatru e între clădirile nouă.

Universitatea nu funcţionează. Stamboliischi crede că nu trebuie cultură superioară (de aiurea aflu că şi-a trimes soţia şi fetele tocmai de aceia la Berlin). Unii studenţi s'au răspândit în Apus.

Situaţia guvernului e primejduită. Rezultatul favorabil al referendului contra foştilor miniştri s'a smuls cu jandarmii. S'a întrebuinţat şi vicleşugul de a cere votul negru pentru... neurmărire.'

Bufcjăria deţine mari averi româneşti răpite şi face tot posibilul ca să nu le dea înapoi. Piane cu sutele sunt ascunse prin toate colţurile. Farmaciile din Dobrogea au fost luate cu ordin de la guvern. Identificările întâmpină cele mai mari greutăţi.

4 *Decembre.*

Continuă tulburări, de origine misterioasă, contra Evreilor, la Cluj. O acţiune absurdă şi smintită.

In astă sară se fac manifestaţii violente la ziarele care au desaprobat mişcarea. La mine, nu.

5 *Decembre.*

Congresul Presei. Se depune o coroană la statuia lui Rosettî.

La Cameră Madgearu face o întrebare cu privire la excesele studenţeşti (la redacţie m'a căutat unul din studenţii moderaţi de la Meditină, care se arată însă foarte dârz în chestia cadavrelor evreieşti). Văitoianu îmi arată insultele contra studenţilor creştini publicate de ziarul „Mântuirea". Prefectul de poliţie, în îmbulzeală, a fost dat jos, călcat în picioare. D-rul Angelescu crede că aşa ceva nu se poate tolera. Totuşi unuia din profesorii de la medicină, cum Evreii nu plecau şi profesorul era gata să continue numai pentru dânşii, i s'au icuiat uşile Amfiteatrului.

Madgearu mă sondează asupra unui front al' opoziţiei. Se laudă cu tăria partidului său, care creşte. Găseşte lui Mihalache calităţi de „om de Stat", lui Stere virtuţi de om muncitor. Nu-mi poate da de cât prin filosofeme goale definiţia „ţărănistului". Se plânge de Ardeleni, cari nici-odată n'au negociat onest cu dânsul.

Seara, banchetul Presei, lă care I. Brătianu se scuză printr'o scurtă scrisoare. După mai mulţi ani, Agârbiceanu ţine o caldă cuvântare. Spun, din partea mea, că o Presă care reprezintă, tolerant, ideia naţională, care respectă Statul, îngăduie păreri contrarii şi se bazează pe cultură şi mo-* ralitate, ar putea să domine viaţa politică, pe care, azi o serveşte numai. Un ziarist de la „Brassoi Lapok" mărturiseşte credinţă faţă de Stat.

6 *Decembre.*

Petrescu Comnen ceteşte răspunsul la Mesagiu.

Regele şi-a arătat înaintea d-rului Angelescu mulţămirea faţă de suggestiile ce mi-am îngăduit a-i da la audienţă.

7 *Decembre.*

I. Simionescu întreabă la Cameră de ce nu se re-

chiamă la catedră după cererea Universităţii din Iaşi „doi" profesori (de fapt e vorba numai de Stere). I se dă un răspuns dilatoriu.

Apoi Stern, cu multă dibăcie de avocat, aduce chestia tulburărilor studenţeşti din Cluj, Bucureşti şi Iaşi, unde s'au distrus complect instalaţiile ziarelor „Opinia" şi „Lumea". Strecoară „antisemitismul de Stat" care ar fi fost ieri, „revizuirea de conştiinţă" a mea. I se răspunde îndată. Dr. Angelescu făgăduieşte măsuri serioase, mergând până la urmărirea profesorilor cari aţâţă. După dorinţa lui I. Brătianu, care e de faţă, Văitoianu, care nu e de loc indignat contra manifestanţilor, ia cuvântul ca să denunţe excesele de limbagiu ale ziarelor evreeşti şi ca să încurce. Foarte slab e şi răspunsul pe care se crede dator a-l adăugi preşedintele Consiliului. Stern se declară mulţămit.

Al. Lăpedatu îmi spune că studenţii români din Cluj„ mai puţini şi săraci, se simt neglijaţi de profesorii lor. Aceasta ar fi una din cauzele mişcării.

Duca a repurtat un frumos succes la Lausanne, făcând să se impuie punctul de vedere românesc cu privire la Strâm-* tori.

8 Decembre.

Camera validează pe Petru Mihalgi, deputat de Sighet, care, în Octombre 1918, a declarat în Camera maghiară că e contra unirii Ardealului cu România. El îngaimă că e de familie bună, că partidul naţional l-a sprijinit cândva şi că el a organizat acolo pe liberali. Mândrescu şi Leonte Moldoveanu îl apără. Camera e capabilă doar să dea 16 voturi contra.

Vintilă Brătianu a răspuns cu tact la o interpelare despre refacerea ţinuturilor devastate.

Anunţ o interpelare în chestia vapoarelor germane de la Giurgiu şi a Universităţii din Iaşi.

9 Decembre.

încă nu s'au potolit agitaţiile studenţeşti.

10 Decembre.

Adunare la „Dacia" a „Prevederii Sociale".

17 Decembre.

Ieri a fost o luptă în toată forma între studenţii bucureşteni şi armată.

Azi grupe mari se adună pentru „o demonstraţie paşnică".

La Cameră mi se arată cererile de la Cernăuţi, într'o adunare prezidată de rector: între ele, scoaterea Evreilor din armată sau oprirea lor de a trece peste gradul de căpitan.

Un deputat a voit să intervine aici pentru împăciuirea spiritelor şi a fost bruscat.

Se iau măsuri de ordine mai severe. Rectorul Vlădescu, ţărănist, ar avea o atitudine îndoelnică. S'ar fi găsit şi legături cu partidul naţional.

Studenţii au aclamat pe Vaida şi Maniu. Acesta din urmă a fost primit cu alaiu, defilând în automobil împreună cu M. Cantacuzino.

Clubul tachist e luminat de serbătoare: Maniu va fi primit acolo şi va ţinea un discurs-program.

12 Decembre.

Diseursul-program, ca şi cel de la marele banchet oferit „descălecătorului", „salvatorului", e de o exasperantă banalitate solemnă. „Universul" face cât mai mult zgomot în jurul însemnatul eveniment.

La Cameră, în numele tinerilor intelectuali liberali, vorbeşte Horia Furtună, într'o formă aleasă, încercând a proclama moralizarea dinăuntru a partidului liberal. E ascultat cu mai multă curiozitate decât simpatie. Urmează socialistul Pistiner, ades întrerupt de Mârzescu.

13 Decembre.

Discursul la Cameră al lui Iorgu Toma. îşi aminteşte şi de rostul mieu în Bucovina. Din parte-mi, amintesc de al lui Dori Popovici, care e aliatul avut în vedere de Maniu. întrebat dacă partidul provizoriu, punând în vedere unirea cu liberalii, s'ar înțelege şi cu mine la guvern, Toma spune: „Vom vedea". Se votează apoi legi urgente: a Căilor Ferate particulare, a pavilionului.

14 Decembre.

Ministrul e gata să închidă Universitatea, unde, ca şi la Cluj, nu se îngăduie studenții evrei. Senatul se adună pentru aceasta. Anunț la cursul mieu, care se desvoltă neturburat, că voiu continua, în caz de închidere, la Casa Şcoalelor şi dezaprob sălbăticiile. In culoare, agitația continuă.

15 Decembre.

întâlnesc grupe studențeşti îri fața Universității, pe care

Senatul ieri a închis-o (am stăruit pe lângă ministru ca totuşi căminurile să rămână deschise). Intre agitatori recunosc pe un fost colaborator al foii mele care mai ieri îmi cerea o contribuție în bani la nevoile lui; un tânăr palid îmi vorbeşte de „păduchii" evrei şi de ciomag. Majoritatea se arată oameni de înțeles. Ceilalți vor încerca spre seară tulburări pe care armata le va opri.

I. Grădişteanu, la Cameră, e contra închiderii Universității. Eu o aprob, dar arăt impresiile mele şi cer refacerea totală a căminurilor şi cantinelor. Ministrul de Instrucție e în vederile mele. Continuă negocierile cu tinerii, cari cer acuma şi intangibilitatea constituțională a studenților şi oprirea Evreilor de a Schimba numele.

Vorbeşte Halippa, cetind o declarație, în numele țărăniştilor. Prezintând guvernul ca ordonator de crime în Basarabia, întreb pe Inculeț dacă e adevărat. De aici se iscă un imens scandal. Halippa acuză de deputații din majoritate că au permise de export de la guvern. Apoi se scuză, vorbeşte de boala lui.... Mârzescu intervine cu energie. Declarația şi-a pierdut astfel toată solemnitatea.

Aplause întâmpină cuvântarea lui Tătărescu, tânăr a cărui teză de doctorat ataca şi păcatele regimului liberal.

16 Decembre.

Lungă cuvântare a lui Madgearu, în crâncenă luptă cu Vintilă Brătianu, care, enervat, îl întrerupe continuu, cu tăgăduiri şi cu înfruntări. Pe bănci, țărănismul urlă.

17 Decembre.

Cuvântarea mea la Mesagiu, la care asistă primul ministru, e întreruptă idiot de minorii intelectuali ai țărănismului.

Preşedintele polon Narutowicz, care învinsese la alegere pe contele Zamoyski, ceia ce provoacă tulburări antisemite ale studenţilor şi liceenilor, e ucis de un pictor smintit.

18 Decembre.

Mi se spune că liberalii au făcut mari sforţări ca să câştige pe Toma Stelian.

La „Dacia", Duminecă, dr. Lupu a anunţat lupta de stradă pe chestia Constituţiei.

19 Decembre.

De Sf. Nicolae, Regina mă felicită, spuind că e „o zi mare". Prinţul Carol îmi declară că, anul acesta, „s'a împăcat cu N. Iorga om politic".

20 Decembre.

De şi Guvernul ar fi dorit o amânare — ar fi spus I. Brătianu că nu admite să se tulbure astfel liniştea —, desvolt interpelarea cu privire la Universitatea din Iaşi: conflictul Bratu-Cuza şi cazul Stere. Acesta ia parte pentru întâia oară la şedinţă. Când ajung la cetirea memoriului trimis la Berlin, mi se aruncă injuriile cele mai spurcarte de pe băncile ţărăneşti. La urmă acuzatul ia cuvântul, după ce Maniu, somat de două ori să declare dacă memoriul reprezintă ori ba un act de trădare, trebuise să declare că da. Stere joacă din nou rolul martirului, căruia „viaţa-i e o povară" şi care aşteaptă judecata istoriei nepărtenitoare. Ceteşte din memoriile lui Paleologue şi ale altora, fără legături evidente. Mărturiseşte oă a vrut unirea noastră în aceiaşi sclavie. întrerupt de Leonte Moldoveanu, care îl întreabă dacă a cerut, la un conciliabul, înlăturarea dinastiei, bâlbâie, iar lui Florian, fost magistrat, care-i aminteşte o conversaţie, îi aruncă insulte; cel insultat vrea să-1 lovească, şi se produce un imens scandal.

La Sibiiu congresul Partidului Poporului.
Generalul ni promite „ajutor dacă vom fi cuminţi".

21 Decembre.

Intr'un discurs de un fals patetic, dr. Lupu acuză pe I. Brătianu că ar vrea să fie rege al României! Majoritatea se apără slab. Un deputat, calificat de „idiot", sare la bătaie. După discursul raportorului Petrescu-Commen, acela, energic, al lui Mârzescu. Discuţia se încheie fără a fi vorbit preşedintele Consiliului.

22 Decembre.

Regele primeşte delegaţiile Parlamentului. Vorbeşte de încoronare şi de armată, — a chemat Consiliul Armatei — şi sfătuieşte la bună înţelegere.
Aduc în Cameră cartea în care Stere şi-a adunat articolele.

26 Decembre.

Audienţa la Regina. Ii vorbesc întâiu de scrisoarea uneia din fiicele sale tipărită într'un ziar din Sofia, care

mi se pare falsă. Din Grecia n'are ştiri bune: situaţia se menţine ameninţătoare. Poate mai târziu părechea regală să poată face ceva bine.

Ating scenele de la Cameră. Regina ascultă cu interes. Taxează de lipsite de sens şi de haz anume brutalităţi.

Arăt ce mi-a spus, în numele generalului Popovici generalul Leonte. Mu ajung douăsprezece divizii, cum cere minoritatea, strânsă de Vintilă Brătianu, a Consiliului Armatei, la care s'au raliat Regele şi Moştenitorul, Franţa poate să-şi scadă armata, fiindcă are o singură frontieră de apărat. Noi avem trei, şi'pentru fiecare trebuie 400.000 de oameni, dar divizii nu se pot improviza fără a provoca haosul. Să se păstreze măcar centrele. Generalii sunt gata să renunţe la lefile lor. Dar situaţia e serioasă. Instructorii germani lucrează în Rusia şi bolşevicii au îmbrăcăminte, echipament şi spirit militar. N'ajung prevederile diplomatice şi alianţele pentru a ne asigura.

Rog pe Regina să-i vorbească Regelui. — De ce n'aş vorbi Prinţului?

27 Decembre.

Mihalache se prezintă, desvinovăţindu-se de orice complicitate, pentru a cere o conversaţie în folosul... „cauzei". Am înlăturat-o.

*

întreb în Cameră ce se face cu deputaţii cari absentează din sistem. Stelian Popescu mă rugase, dimineaţa, să amân.

28 Decembre.

Proiectul financiar al lui Vintilă Brătianu e atacat la Cameră de Madgearu cu cea mai mare violenţă.

Primesc invitaţia de a face conferinţe la Universitatea din Lyon.

29 Decembre.

La Academie, în prezenta părechii regale şi a Prinţului Carol, comemorarea lui Pasteur.

După întâmpinarea ceremonioasă a lui Onciul, Regele găseşte câteva cuvinte potrivite, rostite bine. Dr. Babeş se pierde în amănunte biografice. Regele şi Prinţul fac haz pe ascuns: Mitropolitul era invitat să „pasteurizeze" creştinismul.

Lalescu apără proiectul lui Vintilă Brătianu. Vorbesc contra tratamentului abstract al contribuabilului.

30 Decembre.

Vorbeşte raportorul legii fiscale.

Dr. Angelescu îmi spune că studenţii fac propagandă antisemită prin sat.

31 Decembre.

Tulburări antisemite la Bârlad. Un Evreu a itras cu revolverul asupra unui elev, rănindu-1 la piept.

Vintilă Brătianu a vorbit lung şi confuz despre proiectul său de lege.

. 19 2 3

j

l-iu Ianuar.

Votare, în mijlocul indiferenței Camerei, a articolelor legii fiscale.

Regele a fost la un ceaiu la M. Cantacuzino, unde a aflat pe Maniu, care se declară satisfăcut de rezultatul întrevederii. In Ardeal se crede că în câteva săptămâni vin la putere naționalii.

2 Ianuar.

La Cameră, Vintilă Brătianu nu cedează cererii Saşilor de a li se lăsa vechile impozite pentru şcoală şi biserică. Apăr. punctul de vedere al Saşilor, şi sunt susținut un moment de Lăpedatu. Majoritatea face zgomot şi mă insultă. Totuşi ministrul trebuie să admită a se ridica impozitele până la organizarea bisericilor şi şcolilor.

Seara, reprezentația piesei mele „Tudor Vladimireseu" pentru societatea „Materna". Multă lume bogată, care nu înțelege. Regina e de față, cu Prințul Nicolae. Mă primeşte, la sfârşit, foarte rece.

7 Ianuar.

La Paris.

Antonescu a cumpărat un măreț palat pentru Legație.

Vorbeşte de buna primire a lui Duca. Herriot, revenit dni Rusia (bolşevicii l-au atacat după plecare), asigură că Ruşii au doar 800.000 de soldaţi, jumătate reţinuţi pentru gărzi. N'am avea de ce să ne temem.

8 lanuar.

Deschid la Sorbona cursul despre „Orient şi Occident în evul mediu".

9 lanuar.

încep al doilea curs, despre „Pătrunderea ideilor apusene în Sud-Estul Europei".

18 lanuar.

La Generalul Berthelot. Sfătuiesc să se zidească Ja Bucureşti Casa Franceză.

19 lanuar.

Mişcătoare recepţie, de către studenţii francezi, a generalului Prezan, care vorbeşte de „cei ce dorm înfăşuraţi în recunoştinţa naţională".

21 lanuar.

La recepţia lui Boyer, directorul şcolii limbilor orientale, Miliucov, care se scuză că nu m'a putut întâlni la Iaşi, crede că, dacă generalul Amette ar fi trimes la timp trupe în Rusia meridională după plecarea Germanilor, nainte de formarea armatei roşii, totul ar fi fost altfel. Dar s'au cerut instrucţii la Paris şi la Londra. Ele au zăbovit. Li s'a recomandat constituţionalilor să şi le caute singuri. Şi totul s'a pierdut.

Mi se spune că Miliucov nu poate ieşi decât cu pază, fiind pândit de ţarişti. Totuşi tipăreşte aici ziarul său „L^s Nouvelles Russes".

22 lanuar.

La Lyon.

Profesorul Focillon ne găzduieşte. După câteva ceasuri, la Primărie, pentru dejun. Asistă profesori şi fruntaşi politici, între cari prefectul, industriaşi, comercianţi.

Herriot afirmă siguranţa sa că Rusia îşi va plăti datoriile după o refacere care se va săvârşi în câţiva ani. Vorbeşte cu indignare de trimeşii bâlciului din Nijni-Novgorod la cei din Lyon, trimeşi cari n'au fost atraşi fără greutate, pentru ca să fie apoi ameninţaţi şi aproape asediaţi, în odăile lor la otel, de rău-voitori. Pare sceptic asupra rezultatului final al ocupaţiei din Ruhr, care s'a făcut cu asentimentul marii majorităţi a poporului francez. E gata să intervie la Moscova pentru liberarea comorilor noastre ştiinţifice.

Cuvântarea lui la masă e de o mare frumuseţă şi de o duioşie cu totul deosebită. Vorbeşte emoţionat de ţara noastră, unde nu de mult a fost primit.

23 lanuar.

Recepţie la Universitate. Vorbeşte rectorul Cavalier, venit din Toulouse, şi profesorul Guiart, care predă şi la Cluj. Răspund cu lauda sănătoasei provincii franceze şi făgăduiesc că voiu căuta să atrag acolo, cum se doreşte, şi studenţi români (deocamdată e o studentă în medicină română şi una evreică din Basarabia).

25 lanuar.

Prin Modane, la Veneţia. Tot drumul e acoperit sau stropit cu zăpadă.

La Turin e o pacificare a luptelor dintre fascişti şi adversari. Aspectul general al lumii nu e însă mulţămit.

La Veneţia noaptea. Spectacol absolut medieval, cu poduri roşii de lumină de-asupra canalelor negre şi între palatele negre.

. 26 lanuar.

întâia conferinţă despre: România faţă de tulburările balcanice. Arăt că ea doreşte înlăturarea hegemoniilor, creşterea relaţiilor de comerţ, îndreptarea spre Apus. Pun în perspectivă creşterea elementului romanic în Sud-Est, refăcând vechea unitate medievală.

In public, primarul Giordano, profesorul conte Pietro Orsi, preşedintele Ateneului unde vorbesc.

27 lanuar.

Vorbesc cu proiecţiuni despre portul ţărănesc şi arta românească. Asistă şi senatorul, fost ministru al teritoriilor liberate. Fradeletto.

La gară directorul foii „Gazzeta di Venezia", contele Zorzi. Bunica lui, măritată cu un Rus, era Rosetti-Roznovanu.

29 lanuar.

La Timişoara.

Vizitez pe rectorul Politehnicei, Vâlcovici. Asist la desbaterile lui cu studenţii, cari au scris pe tabelă: „Solidaritate, Numerus clausus". Tinerii vorbesc fără sens, şi, din fund, un grup de Bucovineni, cu ceva Bănăţeni, strigă. Preşedintele lor, care se arată, în patru ochi, cuminte, şovăieşte. In zădar rectorul prezintă toate argumentele. I se cere şi conducerea cantinei de către studenţi, primirea oricui, înlăturarea celor ce nu sunt din Banat. Când li se spune să vină la conferinţa mea, rog pe cei cari au asemenea păreri să n'o facă. Ii mustru pentru greşala lor contra carierei, dorinţii părinţilor şi intereselor terii. E în zădar, După plecarea mea rectorul trebuie să părăsească partida. El va cere închiderea şcolii. Dar, apoi, chemaţi individual, studenţii, pe cari îi ameninţă cu excluderea, se supun.

30 lanuar.

Excursie, pe la Beeicherecul-Mie Ia Pesac. Amintesc sătenilor datoria de a da copii ţării. La Comloşul-Mare, mulţimea e şi mai numeroasă. Ii îndemn la pace şi bună înţelegere. Satul, unde răposatul deputat naţional Chiroiu era stăpân, e împărţit între cele două partide: au deci două prânzuri, corul unit cântă apoi deosebit de cel neunit. Naşterile sunt de tot reduse: şapte pe an, şi mai ales la Şvabi. Locuitorii se plâng de comisarul graniţei, un „boier" de-al nostru, contra căruia se făcuse şi un început de răsvrătire.

31 lanuar.

Sosirea la Bucureşti după miezul nopţii. Mi se spune că Evreii au întrat înarmaţi la Universitate şi că, în faţa secretarului general de la Instrucţie, Valaori, a fost o sângeroasă bătaie pentru gonirea lor de la cursuri. Evreii, îndemnaţi de „Uniunea" lor, au închis prăvăliile şi Bursa. Curentul general e contra lor.

l~iu Februar.

La Cameră Buzdugan isprăveşte cuvântarea Iui asupra meritelor alipirii Basarabiei, discutate cu Inculeţ, care, ca şi Nistor, s'a înscris la liberali (pe Nistor nu-1 urmează însă

o parte dintre ai lui). Neatenţie generală. Era să i se ieie cuvântul. Răspunzându-i, Pântea, mai energic, are şi momente frumoase, ca atunci când spune cum, întâlnind pe colonelul Anastasiu în drum spre Chişinău, „s'au sărutat, au băut un pahar cu vin şi au intrat în oraş".

întreb pe preşedintele Consiliului dacă e hotărît să suprime tulburările, între care însemn şi pe ale Evreilor cari au întrat cu sila în Universitate şi au închis prăvăliile. Ating uneltirile opoziţiei violente, care, încurajând astfel de acte, ar face o crimă faţă de Patrie.

Urmează lunga interpelare a lui Madgearu în chestia scăderii leului cu 6 centime. Răspunde Vintilă Brătianu, mai mult cu amintiri, nu fără duioşie şi, poate, ceva ipocrizie dibace.

*

La Teatrul Popular se prezintă, cu un inspector al artelor, suplinitor la Universitate, Şoimescu, antisemit cunoscut, două studente, cerând sala teatrului pentru a serba pe „24 Ianuar". E vorba de un discurs al lui Mândrescu, care a susţinut în Cameră mişcarea studenţilor. Sunt silit să refuz. Cele două fete sunt deosebit de bătăioase *în* răspunsurile pe care mi le dau.

2 Februar.

Duelul Madgearu-Vintilă Brătianu, la Cameră. Studenţii s'au bătut cu Evreii pe Calea Văcăreşti.

3 Februar.

Un student şi o studentă vin să-mi ceară la redacţie intervenţia pentru liberarea colegilor arestaţi. Refuză însă să declare că vor reveni paşnic la cursuri în ziua de 8, până la

care e închisă Universitatea. Ameninţă cu greva. Peste un moment, studenta vinde pe Bulevardul Elisabeta proclamaţia care înlocuieşte „Cuvântul Studenţimii", suprimat. La Societatea studenţilor în Medicină se afişează toată literatura de agitaţie, pe care lumea o ceteşte cu pasiune. Unul, căruia îi spun că vom ajunge la leul 60 de centime, răspunde: „Dacă leul e de la Jidani, trebuie tăiat din rădăcină". Mai departe un student ieşean, cu tricolorul la piept, taie publicul cu gesturile unui cuceritor.

La Cameră s'a ridicat şedinţa. Vorbesc lui Văitoianu, după ce I. Brătianu a dat sfaturi majorităţilor şi Mândrescu, Leonte Moldoveanu au făcut amendă onorabilă. Ii arăt primejdia. La Iaşi întrunire antisemită şi, mâni, ţărăniştii au la „Dacia" o altă adunare, Se zice că e vorba de a-l aduce pe Cuza aici pentru a influenţa asupra articolului din Constituţie privitor la Evrei. Agitaţia a întrat acum şi în şcolile secundare, cu aprobarea multor profesori. E vorba şi de o mare acţiune la sate. Generalul pare şovăitor, de şi asigură că va pune capăt mişcării. Ii spun că ar trebui să disolve şi anacronica „Uniune a Evreilor pământeni" şi să oprească adunările politice în sinagoge. Mi se semnalează că Magder, din partea „Uniunii", ia parte la anchetele oficiale în provincii.

„Galaţii Noi" scrie că la Iaşi Evreii ar fi cerut ca oraşul să fie cu porţi ca la Folticeni, după cererea ritului...

Toată lumea ar fi câştigată la antisemitism.

*

Ţin, ca o conferinţă la Casa Şcoalelor, cursul mieu. Auditorul e cel obişnuit, dar răceala domneşte în locul vechii prietenii.

Brandsch vine să-mi mărturisească mie, „ca unui părinte", durerea lui pentru stările de azi, el care a vrut unirea şi, la pacea din Bucureşti, a fost, cu actualul Vlădică Ivan, în congregaţia Sibiiului, contra anexărilor în dauna noastră. Mă sfătuieşte să mă unesc cu naţionalii; Maniu ar primi de la mine locul ce vreau; aş ajunge iute stăpân în Ardeal; aş avea manile libere în Vechiul Regat. Ii spun că de naţionali mă desparte: atitudinea lor la Alba-Iulia, ofensele aduse Vechiului Regat, legătura cu tachiştii, de cari nu se vor putea desface, şi care aduc pretenţii şii impopularitate, îmi cere să vorbesc cu Vaida. In schimb, îi dau voie să repete tot ce i-am spus.

4 Februar.

întrunirile anunţate la Iaşi, şi a d-rului Lupu la „Dacia".

Colonelul Rasoviceanu arată prin ce griji a trecut când cu zvonul atacului unguresc. Nici acuma nimic nu ni-a venit de la Paris. Avem arme de şapte feluri. Mitralierele americane model S. fitienne nu-s bune de nimic. N'avem cu ce înzestra tancurile. Prinţul Carol, căruia i-a vorbit, spune că, din nenorocire, nu poate face nimic.

5 Februar.

La dejun la Palatul Cotroceni.

Regina pare tristă şi preocupată. E impresionată de vestea ruperii negociaţiilor de la Lausanne, pe care, de la început, mi-o comunică Regele, părând a spune că în complicaţiile ce vor urma vom fi atraşi şi noi.

In cursul mesei se vorbeşte de scumpete, de pânea din Serbia şi Bulgaria, care întrece cu mult la preţ pe a noastră, de Herriot şi de asigurările lui cu privire la Ruşi, care lasă

cam sceptic pe Rege. Fiind vorba de sistemul de partid al sovietiştilor, cari lasă pe străini să vadă numai ce vor» ei, şi adaug: ca şi la noi de altfel, Regina obiectează) că noi suntem mai naivi şi nedibaci, în fond mai buni.

După masă izbutesc a-i vorbi Regelui de situaţia politică, arătându-i că e nevoie ca liberalii să-şi termine încercarea pentru ca apoi un guvern popular, dar unitar, să facă alegeri legale, din care să iasă acea posibilitate de orientare de unde poate veni adevăratul Ministeriu de coaliţie.

Regele păstrează părerile lui despre insuficienţa Ardelenilor. Maniu a fost primit în audienţă. A declarat că face războiu fără cruţare Guvernului şi că presa lui are ordin să nu-i discute măcar măsurile, In ce priveşte pe tachişti, Regele pare a mă crede că ei nu mai au niciun răsunet în ţară. Despre ţărănişti se exprimă cu aceiaşi neîncredere. Lupu, care, în materie de libertate a presei, i-a făcut personal toate concesiile, îi apare ca un om care lucrează pentru galerie. E plin de recunoaştere pentru Averescu, care i-a spus că are acum practica de guvern care îi lipsia şi că în niciun caz nu va face opoziţie extra-legală Gu-**i** vernului, ale cărui Camere le consideră însă ca nechemate să dea Constituţia. Regele e rnulţămit că ni* s'a făcut blocul nesincer al opoziţiei, şi nu-1 va încuraja. Până la sfârşitul anului liberalii au rost să rămâie. Lui Averescu, fără a-i da speranţe, nici nu i le combate, din politică.

Recunoaşte reaua stare a armatei. Crede că şi Francezii sunt vinovaţi pentru zăbava muniţiilor. Le aşteaptă acum şi din Anglia. Vor sosi până în primăvară? Nu ştie. Despre planul lui Miliucov, nu crede că va putea fi realizat şi aminteşte 1812, cu surprizele imensităţii. Regele Serbiei i-a scris că se bucură de împăcarea conflictului cu Ungaria: nici **ei nu erau pregătiţi....**

Prinţul Nîcolae era de fată: cam slab. Va merge pe un vas englez, şi pentru sănătate.

La plecare, Regina mă îndeamnă să caut a o vedea în deosebi.

6 Februar.

Sunt înştiinţat, de un student, dimineaţa, că voiu fi insultat cu prilejul conferinţei mele. la Ateneu, pentru societastea „Tinerimea română". Fireşte că voiu merge.

Generalul Nicoleanu îmi spune că studenţii, cari au primit pe Cuza şi Şumuleanu, la gară, au rupt două cordoane şi cu greu s'a putut opri continuarea dezordinii. La Ateneu, clădirea e blocată 'de cel puţin două mii de studenţi. Se dă drumul în sală numai câtorva sute.

< Prinţul Nicolae e de faţă. Vorbesc despre ştiri noi cu privire la Unire. Evit orice aluzii, mulţămindu-mă, la sfârşit, să învederez că actul de la 1859 e datorit faptului că o generaţie cuminte a ascultat de cărturari, în capul cărora se plămădesc idealele, şi a păstrat disciplina care singura dă mijloacele pentru realizarea lor. La ieşire bandele mă huiduiesc. Invit să iasă cineva pentru a mă lămuri asupra sensului manifestaţiei. Tăcere, apoi noi huiduieli anonime. Mă mulţămesc a li spune: „Ferice de părinţii cari v'au născut".

Acasă, redactez demisia mea din profesorat. O menţin cu toată intervenţia ministrului de Instrucţie şi a lui Valaori. Aflu de la ei că şi secretarul general şi Pangrati, ba chiar ministrul însuşi au fost huiduiţi, — Ştiţi cine sunt eu?, a întrebat Angelescu. — Nu ştiu. — Ministrul de Instrucţie. — Să fii sănătos.

Căminurile s'au închis. Studenţii datori cu serviciul militar vor fi concentraţi şi trimişi la Nistru.

Lumea subscrie prin cârciume pentru studenţi. Se iau

până la 10.000 lei. Cei scoşi din căminuri vor fi găzduiţi de particulari. Până şi asociaţii la afaceri ai Evreilor susţin pe revoltaţi. Magistraţii refuzau să confirme mandatele de arestare. Ofiţerii luau parte la manifestaţii. Studenţii "de la Politehnică şi-au gonit profesorii. Maiorul Bădulescu i-a aprobat. A dat o mie de lei pentru un număr din foaia studenţilor. Foaia a ieşit sub alt număr; s'a închis tipografia „Răsăritul". ;

Inteţirea ungurească e /evidentă. De aceia s'a votat la Pesta „Numerus clausus". „Universul" a dat ştirea cu litere mari.

*

Seara, reprezintaţie la Teatrul Naţional pentru treizeci de ani de la căsătoria Regelui cu Regina, cu „Visul unei nopţi de vară", foarte bine interpretat. Sunt în lojă cU Şt. Pop. Ii arăt greşelile partidului lui. El pare desgustat. Mă asigură de simpatia Ardealului. Mă roagă să li cruţ atacurile. Alături, Vaida cu Marghiloman, care îl ignorează. I. Brătianu mă îndeamnă să nu părăsesc Universitatea. Ii cer pe a doua zi răspuns la întrebarea mea de Joi.

7 Februar.

Delegaţi ai minorităţilor studenţilor. îmi spun cuvinte înduioşătoare. E clar însă că ei nu au nicio influenţă asupra colegilor lor, în capul cărora e un lamentabil haos.

După-amiază cetesc la Cameră demisia mea. I. Brătianu spune că trebuie răspinsă. Face declaraţii destul de energice în fond, dar cu moliciune în formă. Reiau cuvântul pentru a cere consecvenţă şi energie, lovindu-se, nu în victime, ci în instigatori.

Mi se comunică după şedinţă că rectorul de la Cluj, unde

s'a disolvat societatea „Petru Maior", Iacobovici, a avut geamurile sparte. Se cere izgonirea profesorilor francezi....

8 Februar.

Studenții iscălesc o adresă de dezaprobare a huiduitorilor.

O nouă întrunire antisemită a fost interzisă.

Studenții au fost la primul ministru, şi s'au redeschis căminurile şi cantinele.

Unii dintre dânşii se laudă că au corespondențe cu antisemiții germani.

Duca mi-a expus stadiul negociațiilor cu bolşevicii.

La Lausanne s'a prezintat Cicerin, diplomat expert cu căutătură nesigură, apoi Raeovschi, acesta ras, gras, voios. S'a luat de vorbă cu un ziarist, care i-a vorbit de opinia de la noi cu privire la ura lui contra României. A protestat. A petrecut la noi cei mai buni ani din viața lui, a întemeiat un partid; de şi Bulgar de origine, în fond e Român; soția lui e Româncă; Brătianu l-a închis pe dânsul, el a închis pe Diamandi. Rusia e mare: Basarabia nu e chestie esențială pentru dânsa.

De aici s'a ajuns la negocieri între Duca şi Cicerin. Acesta a început cu amabilități, cu declarații publice, în conferință, în momentul discuțiilor asupra StrâmtoriJor, că vrea pace, că doreşte în special să fie pace între Rusia şi România. Apoi s'a ajuns la întrevederi, în care Cicerin a fost adus să spuie ce vrea: tezaurul. In schimb s'ar renunța la Basarabia, dar, din cauza curentelor de opinie publică, n'ar vrea s'o admită de la început. Deci să înceapă negocieri, din care să rezulte acest punct. Din partea lui, Duca nu

vrea să arate că ar cumpăra cu tezaurul posesiunea Basarabiei. Ar fi deci de căpătat de la Ruşi o asigurare secretă prealabilă. Pentru aceasta, Cicerin vrea să consulte guvernul său. Aici stau lucrurile.

9 Februar.

La comunicația mea de la Academie despre Bataillard, auxiliar francez al Unirii Principatelor, sunt şi studenți, carimi arată simpatie.

10 Februar.

In drum spre Cameră. Dinu Brătianu îmi spune că la sate şi Mihalache face antisemitism. El însuşi e contra mişcării. A mustrat pe cei cari la o masa dădeau bani studenților, cari cereau, şi-i primiau în gazdă, pentru că „au dreptate băieții".

Aflu că la un bal unii studenți purtau pe piept cocarde „Die Juden hinaus".

*

Mihalache ceteşte o declarație abstractă, în care, pe baza ideii luptei de clasă, dă dreptate ambelor părți.

Legea avocaților. Un țăran din majoritate combate monopolul pe care l-au impus „provinciile", unde el există. Djuvara glorifică pe avocați. Iorgu Toma aduce critici tari.

Afară, Ioanițescu îmi spune că generalul Averescu nu-i lasă să vie în Cameră; altfel pleacă el din viața politică.

La Palat, toată lumea îi alintă şi li dă speranțe.

La oraşe recunoaşte Că nu capătă aderenţi, fiind încă odioşi. Dar la sate începe să se vorbească de Averescu cel care a dat şi **va da** pământ. — Să nu fie, îi spun, a doua cădere mai rea de cât cea d'intâiu.

11 Februar.

Conferinţă la Ateneu despre „Germanizarea României". Public numeros, care manifestă simpatic.

Universitatea din Cernăuţi intervine pe lângă mine ca să-mi retrag demisia.

12 Februar.

La Cameră tot legea avocaţilor.

La plecare, Duca îmi spune că Ismet se apără de intransigenţă. A primit toate clauzele teritoriale, dar nu poate admite aceia care caută a impune acceptarea datoriilor, necercetate, ale guvernului din Constantinopol. Altfel, e grăbit să plece, oprindu-l numai înzăpezirea. Strecurându-i-se ideia unei mediaţii româneşti, o înlătură: în toate chestiile trebuie să consulte Guvernul său.

Vorbim de succesiunea eventuală a Guvernului. I. Brătianu ar crede că Maniu ar putea să se impuie prin agitaţie. Ieri, la o întrunire tulburată prin strigăte de „Bizanţ" şi „petrol" la adresa lui M. Cantacuzino, Vaida, condamnând excesele antisemite, a fost întrerupt de un student: imediat a lansat tirade antisemite el însuşi.

Toma Stelian face un mic partid de disidenţă liberală .{M. Culoglu, Coculescu, etc.) şi negociază cu Ardelenii ca să

fie şef al opoziţiei unite, ceia ce doritorii de guvern Maniu nu vor.

Zădărnicii...

La ţărănişti declaraţia lui Mihalache a stârnit disensiune.

; *13 Februar.*

Profesorul Panaitescu de la Cluj îmi spune că studenţii de acolo au rechemat „la chestie" şi fluierat pe Sextil Puşcariu.

Mediciniştii evrei clujeni pleacă la Universităţi străine.

14 Februar.

Adunaţi la cantina studenţilor în Medicină, şcolarii noştri şi-au repetat şi complectat ultimatul.

Azi întrunire antisemită la „Dacia".

15 Februar.

Pârvan îmi spune că studenţi de ai lui l-au asigurat că eu sunt plătit de „Jidani".

Şi el e de părere că generaţia noastră nu se mai poate face înţeleasă.

La „Dacia", cu o asistenţă enormă, adunarea noului partid naţionalist-creştin. Cu injurii la adresa mea, a lui Vaida şi a multor altora se cruţă numai „marele om" Brătianu, care n'a vrut să iscălească tratatul „mârşav".

16 Februar.

Zelea Codreanu, căruia Consiliul permanent i-a dat numai

un avertisment pentru isprăvile făcute, şi-a ales Ministeriul de Războiu în noua formaţiune ministerială. Prin restaurante se colportează numărul cecurilor cu care mă plătesc „Jidanii". Sunt prezentat ca un om „fără caracter", care „voiu fi lichidat".

17 Februar.

La cererea nouă a ministrului şi a rectorului pentru retragerea demisiei mele se adauge a „României June" din Viena.

Mihalache, care a fost arestat pentru că apucase de piept pe un jandarm, îmi declară că va face tot ce poate ca să: răstoarne guvernul. Pare să creadă în adevăr că eu am o înţelegere cu Brătianu.

„Viitorul" nu suflă un cuvânt asupra agitaţiilor.

18 Februar.

D-rul Toma Ionescu ar fi fost chemat la Palat. Regele s'ar fi interesat de ce nu vin ai lui la discuţia Constituţiei Ar fi pus în vedere modificări. A întrebat dacă tachiştii o duc bine cu tovarăşii lor de fuziune.

Avereseanii prezintă lista unui nou Guvern.

19 Februar.

Şedinţe total fără interes ale unor Camere obosite, care cer vacanţă.

20 Februar.

Conferinţa mea la Cercul Analelor despre „Ce avem de

învăţat de la Francezi". Lume rece, puţin înţelegătoare. Se aşteptau să vorbesc în limba franceză. Unui public românesc?

*

Pe străzi manifestaţii ale studenţilor. Cer liberarea colegilor arestaţi şi strigă „Jos Jidanii". Cântă în faţa Palatului. Multă gloată împrejur.

*

Colegul mieu Răduleseu-Motru mă prezintă ca uneltitor, cândva, al unor mişcări ca acestea şi ca doritor de aplause ale studenţilor.

Rectorul de la Academia Comercială, Cihoschi, răspingând „Numerus clausus", ar fi spus elevilor: „Ţineţi-vă dârzi, băieţi, că veţi reuşi".

21 Februar.

Ştirbei vine la mine pentru a-imi cere o iscălitură pe un act comemorativ al încoronării. Nu crede în promisiunea făcută de Rege lui Averescu. Ministeriul liberal n'ar putea să dureze dincolo de margenile anului. In favoarea lui Vintilă Brătianu el aduce refuzul opus propunerilor lui Ştirbei de a influenţă piaţa financiară prin punerea în circulaţie a devizelor societăţilor de petrol, în schimbul unei uşoare ridicări a preţului intern — care s'a şi făcut — şi a făgăduielii că, un număr de ani, nu se va schimba nimic în regimul petrolului.

Ştirbei a fost în Grecia. Atena, mică, e mai prezentabilă decât Bucureştii. Impresionează puternic autoritatea, de şi oamenii politici sunt inferiori celor de la noi, având numai preocupaţia puterii. Totuşi Baltazzi, care putea să scape,.

a preferat să împărtăşească soarta celorlalţi. Regele merge Jliber pe străzi şi trăieşte fără pază. Timiditatea şi hotărârea de a nu-şi manifesta personalitatea l-au scăpat; totuşi va trebui cândva să-şi facă dovezile şi-i va fi greu.

Regina Elisabeta trimisese telegrame îngrijorate. A găsit-o mai liniştită şi complect refăcută fiziceşte.

Francezii şi Englezii se duşmănesc la Atena. Altfel ei ar fi dominat situaţia. Cine cunoaşte mai bine împrejurările e ministrul sârb Balugeici.

La Belgrad l-a impresionat paza la fiecare uşă şi scară a Palatului.

! 22 Februar,

Desgustătoare scrisori anonime de studenţi, cari îmi cer să persist în demisie. La arăt-ministrului, care mă Invită din nou să renunţ la dânsa. Insist: neavând dreptul la pensie, să mi se dea putinţa de a trăi din publicarea revistelor editate de Ministeriu.

23-24 Februar.

La Craiova Averescu anunţă apropiata lui venire la Guvern.

26 Februar.

Joubert, „ziarist" francez (fost paginator la Paris), a scos o carte infamă: „Femmes sans pudeur, moeurs roumaines", a fost expulzat, şi cartea i s'a confiscat. Opinia publică, fără excepţie, a reacţionat de data aceasta.

Ni se comunică detalii interesante asupra făptaşului acestei grobienii. L-a adus bancherul Crissoveloni, pentru a face un ziar francez în legătură cu ambiţiile sale politice. Trei, cinci, după alţii 10.000 franci pe lună, timp de cinci ani, ori de apare ziarul ori de nu. A cumpărat o casă

de două milioane şi jumătate. Lux, recepţii. Căsătorit cu o femeie frumoasă, pe care o prezintă ca nepoata unui diplomat. Relaţii personale dubioase, dar utile. Scria piese de „moravuri române" şi poftia scriitori la lectură.

După comiterea delictului, vine la „Flacăra", cetindu-şi, zâmbitor, criticile. întrebat de tânărul poet Vintilă Rusu-Şirianu cum a putut face o asemenea ticăloşie, răspunde că „visează celebritatea", că are vrâsta, că a făcut „o Gargonne românească" şi că, în ciuda cursului scăzut al leului, tot va căpăta ce-i trebuie pentru „două-trei călătorii". Rusu-Şirianu l-a luat de guler şi l-a azvârlit în noroiu.

Articolul mieu din „Universul" a determinat expulzarea lui. Legaţia Franciei i-a refuzat orice sprijin.

Dar prin Ministeriul de Externe el dă un „comunicat" de scuze. E de fapt expulzat?

Persoanele din „romanul" lui ar fi portrete, şi adevărate. Lucruri mai grozave se spun, cu cinism, la Capsa. Refuz să le reproduc.

Adunarea pentru constituirea societăţii, pe care o propun în numele „Ligei", „Colaborarea latină".

Destulă lume. Generalul Tell aminteşte „Asociaţia Latină" a d-rului Istrate, care n'a funcţionat. Un inginer răspinge scopurile reale (fabrică de hârtie, ediţii franceze, carte franceză, împrumuturi culturale) şi se ridică împotriva primirii celor cari nu sunt... „Latini". Trei studenţi cu tricolorul la butonieră, vorbindu-mi trufaş, mă observă.

*

Consiliul Universitar publică în chestia tulburărilor o de-

claraţie foarte frumoasă, cuprinzând şi solidarizarea, în unanimitate, cu mine.

Incereându-se examene la drept, de N. Basilescu, studenţii evrei sunt împiedecaţi cu forţa de a se prezintă.

La Iaşi nouă întrunire antisemită. La Cernăuţi Evreu atacă în cafenea pe un student ieşean, care purta insigna antisemită, şi, din partea lor, antisemiţii devastează două cluburi studenţeşti ale Evreilor.

2 Mart

Redeschiderea Camerelor pentru a fi amânate pe Luni.

*

Naţional-tachiştii şi ţărăniştii au încheiat un acord ca să răstoarne Guvernul şi apoi să se mănânce între sine.

Necontenit vin adeziuni şi se scriu articole de îndemn pentru „Colaborară Latină".

*

La Academie comemorarea lui Renan. Foarte multă lume. Regina şi prinţul Carol au anunţat că sunt reţinuţi aiurea. Regele ar veni la altă dată.

*

Goubert, chemat de Prefectul de Politie, l-a întrebat dacă i-a cetit cartea. — Da. — Atunci n'aţi înţeles-o!

Spun generalului Mărdărescu, fără a-i arăta izvorul, ce ştiri rele, alarmante despre armată am de la generalul Iarca din Buzău. El mă asigură că s'au luat măsuri, că va fi îmbrăcăminte pentru jumătate de milion de soldaţi, că Arsenalul, -Pirotehnia vor începe în curând să lucreze. Muniţiile se aşteaptă, dar Francezii se lasă greu. împrumutul ce trebuiau să ni-1 acorde n'a trecut încă prin Cameră: se adaugă fel de fel de creanţe, care ar fi să între în contul lui.

Ştirea despre intenţii agresive ale Ungurilor nu era o închipuire. Numai armata lor era mascată ca grăniceri. Planul era să ne atace dacă Germania ar fi reacţionat militar la atacul Francezilor în Ruhr. Comisia interaliată s'a lăsat mojnită de scuze.

4 *Mart*

La Târgovişte, pentru o conferinţă despre Ioan Eliad. La Mănăstirea Dealului numărul elevilor s'a dublat. Mijloacele sunt insuficiente. Decăderea e vădită.

3.000 de „Sârbi", Bulgari, trăiesc într'o suburbie a lor, vorbind între dânşii „sârbeşte". Nimeni nu încearcă a-i desnaţionaliza.

#

" Mari manifestaţii la Iaşi, cu slujbă la Mitropolie, cu demonstraţie în Piaţa Unirii.

5 Mart

Se prezintă în Cameră proiectul de Constituţie. Asociaţii răsturnării lipsesc. Fac o declaraţie în care arăt că nu de asemenea forme are nevoie ţara, ci de o mai bună stare materială şi morală şi că actualul Parlament n'are căderea de a vota o Constituţie. Dar noi vom discuta-o, fiind vorba de principii. Observând că toate patimile au fost trezite de

agitația constituțională, I. Brătianu observă că e mai bine să le ştie pentru a le combate..

Inginerul Fantoli îmi spune că ministrul Fasciotti asigurase pe Regele Carol, în Iulie 1914, că Italia se va alătura Aliaților. Acesta ar fi influențat asupra deriziunilor Consiliului de Coroană. Intrebându-se la Roma în locul cel mai înalt, a venit desmințirea. Fasciotti, înțeles cu Brătianu,. n'a mai fost pe la Curte supt Regele Carol.

7 Mart.

Noi tulburări studențeşti. E insultat şi C. C. Arion.

*

La Cameră Madgearu face „şarlatan" pe I. Brătianu. O bişnuitul scandal.

*

Ministrul Palatului, Mişu, venit la mine în legătură cu comemorarea lui Renan, crede că, dacă, în chestia Constituției, opoziția ar merge până la turburări, s'ar putea ca, provizoriu, puterea să fie încredințată lui Averescu,. fost militar. Altfel, el n'are nicio făgăduială.

Totuşi acesta şi-a convocat la Bucureşti, şefii de județe.

8 Mart.

Necontenite scandaluri la Cameră. Madgearu, Mihalache caută, a face atmosferă pentru ce va veni pe urmă.

9 Mart.

Imens scandal al opoziției „unite". I. Brătianu e împiedecat de a vorbi prin necontenite huiduieli şi printr'un potop de vorbe murdare, pe care felul cum face alegerile Guvernul, fără a le scuza, le explică. Declarația lui Maniu, impecabil în costum, şters în voace, a lui Halippa, aprins ca un revoluționar de modă rusească, a lui Popovici, care-şi scandează dârz pasiunea, sunt înăbuşite de aplausele asociaților. Lângă mine doi Ardeleni strigă continuu: „călăi, pfui, pfui". Un biet muncitor, care spusese că-i trebuie o Constituție,-era să fie scos în ghionturi. Se strigă lui Brătianu că „merită, tâlharul, să fie băgat cu capul în urnă". Tot coconetul bucureştean a venit la spectacol. Pe coasta dealului se împiedecă intrarea amicilor lui Lupu. Şi eu am fost bruscat. Preşedintele e nul ca totdeauna. El priveşte pe Iunian, care spune liniştit lui Văitoianu că e „cel mai mare bandit al Țării Româneşti".

Expulzarea a opt opozanți — expulzare ca a lui Madgearu, care asistă totuşi la lucrări, — dă prilej la discuții infinite. Un ultim act se va petrece pe străzi, în alaiu.

Am cerut concediu de doi ani de la Universitate

10 Mart.

Continuă imensul şi grețosul scandal. Surprind pe Maniu care înăbuşă un zâmbet când Sever Dan fluieră din sirenă. Azi s'au bătut şi — cinematografiat.

11 Mart

Secretarul Universităţii din Iaşi îmi spune că steagurile negre cu crucea cârlicjată pe fond alb s'au sfinţit la Mitropolie şi că jurământul s'a făcut în Aula Universităţii, creându-se „centuriile". — Cine a dat voie? — Nu se mai cere voie: întră cine vrea, — cu pumnul!

*

Deschid, fiind în concediu pe doi ani, lecţii de Istorie Universală pentru publicul cri mare. Asistă multă lume. Şi Murgoci, cu totul desfigurat şi slăbit de boala care-l roade.

*

S'a mai liniştit opoziţia.

12 Mart

E ascultat cu atenţie socialistul bucovinean Pistiner, foarte logic şi moderat. Ii cer lămuriri asupra „minorităţii" pe care o reprezintă: ce limbă are. El declară că jargonul e al proletariatului evreu. Contest şi calitatea de minoritate Evreilor din Vechiul Regat. întrebat dacă admit votarea Constituţiei, răspund că a trecut momentul când era starea de spirit pentru aceasta; acum avem Constituţii de partid, până va veni omul care să se gândească înainte de toate a guverna.

Se pregătesc tulburări pe Duminecă. S'ar căuta şi vărsări de sânge.

Vorbesc cu Mârzescu de împrejurările de Iaşi. El se plânge că n'are oameni. Dintre cei doi generali, Zadic n'are voinţă; Gherculeseu e cu agitatorii. Zadic a refuzat trupa când cu devastarea de la Goldner. Şefii liberali locali sunt sau fără credinţă sau fără inteligenţă. I se pare că Angelescu are legături cu principalul şef al mişcării. A prîmit demisia singurului om care putea înfrunta pe tulburători, M. Cantacuzino. Şi secretarul general al lui Văitoianu şi Valaori au legături neîngăduite.

Ifrim, venit din Iaşi, spune că e un curent antisemit enorm. Profesori, doamne, domni din societate vând pe străzi ziarul „Naţionalul", care se trage în 20.000 de exemplare. Se strâng continuu bani. Insultele plouă la adresa mea. Se pregăteşte un mare ziar la Bucureşti. Şi ţeranii sunt asmuţiţi, d£ agenţi liberali, contra noastră, cari „ne-am dat cu Jidanii".

Ieri a venit ministrul cehoslovac Veverka, pentru a mă invita la Praga, Brno şi Bratislava.

13 Mart

Furtună şi inundaţii.

La Cameră foarte elocventă cuvântare rostită pasionat de Agârbiceanu. Când vorbeşte Lupaş, se petrec scene violente. Unii dintre asociaţi par jenaţi de cuvintele ridicule care zboară.

*

Chemat la Prinţul Carol, care întâiu arătase dorinţa de a veni el la mine.

Vorbim întâiu politică şi Prinţul crede că Parlamentul ac-

tual n'are dreptul de a vota Constituţia. Şi el e contra Senatului aşa cum se intenţionează a-l face: îi place ideia unui Senat cu reprezentarea categoriilor şi a intereselor speciale. Ar vrea şi el ca, în loc de „Români", membrii naţionalităţilor să fie lăsaţi a fi ceia ce sunt.

Argetoianu i-a spus că o Constituţie nu trebuie să aibă mai mult decât articolele din „Magna Charta", restul fiind votat cu două treimi ca legi organice. Prinţul îi arată o deosebită simpatie şi încredere.

14 Mart

Sunt silit să arăt la Cameră cu ce elemente s'a aliat partidul naţional din Ardeal. Deputatul Aciu îmi strigă „Grec".

După plecarea mea bătrânul Tripon e oprit de a vorbi. Şi aceasta provoacă până la 9 şi un sfert un şir de scene violente, în cursul cărora ministrul Sasu are putinţa să spie că unul din şefii opoziţiei e „cu gura în serviciul democraţiei şi cu mâna în punga oligarhiei".

La „Colaboraţia Latină" se ceteşte scrisoarea generalului Berthelot, care vorbeşte de o subscripţie de 300.000 de franci pentru a face un simplu oficiu de librărie franceză în Bucureşti, vânzând deocamdată cu pagubă. Opun ideia noastră de selecţie a lecturii franceze. Dorinţa de a subscrie e foarte slabă. Abia 300.000 de lei. E vorba de a se cere băncilor. Cociaş a lipsit. Suntem extraordinari când e vorba de a realiza ideile pe care le aclamăm.

15 Mart

Stern vorbeşte la Cameră, discutând articolul din Con-

stituţie privitor la Evrei. începe de departe şi e foarte agresiv. Destăinueşte că Vintilă Brătianu a venit la templu să ceară voturi. Ridiculizează pe Bărnuţiu, a cărui apărare o iau. Relevez şi felul iritant cum pune chestiunea. Mârzescu intervine şi el ca autor al decretelor-legi, dând preciziuni.

Apoi din nou certe, scandaluri, expulzări.

*

Seara la Fundaţia Prinţului, Conferinţă, în prezenţa Regelui, despre „noţiunea culturii".

Apoi convorbire îndelungă cu Regele. Crede că Sâmbătă se va mântui discuţia generală la Constituţie. El a cerut să nu se schimbe partea privitoare la dinastie. I se pare că alcătuirea Senatului nu e potrivită. Numără pe membrii numiţi, cari sunt puţini. Şi în chestia „cetăţenilor români" e opinia minorităţilor. Nu e de părere să se dea, în caz de lipsă a moştenitorilor tronului în linie masculină, prioritate fiilor princeselor României.

17 Mart.

Sandor Jozsef ceteşte, anume încurcat şi încet, declaraţia la Constituţie a Uniunii Maghiare. Intre două scandaluri şi excluderi partidele în luptă nu-i dau nicio atenţie. Observ pasagiul în care aducea înainte autonomia Rutenilor în Cehoslovacia. începe o discuţie, în care Maniu refuză să intervie derobându-se. Sunt aşa de utile în opoziţie minorităţile! Continuu să urmăresc pe vorbitor, şi îi spun tot ce naţia noastră a avut să sufere de la a lui. La urmă, el ceteşte o declaraţie dârză de protestare.

Seara, un comisionar de stradă îmi prezintă, în numele lui Buțureanu, Ifrim, Toni, Făgețel și alții, o critică "dură a conducerii mele, care ar fi făcut păcatul de a nu participa la lupta opoziției, de a servi Guvernul, de a prigoni pe studenți. Aş vrea o atitudine „echivocă". Mi se cere să tratez cu naționalii şi mai ales cu Averescu. Aş avea datoria de a aduce partidul la Guvern prin orice mijloc.

Cu câteva ceasuri înainte niciunul din cei iscăliți nu mi-a spus nimic. Boala vremii....

Seara, plec la Roman, după ce înștiințez că părăsiesc conducerea unui partid ai cărui fruntaşi pot să aibă asemenea atitudine.

18 Mart.

La Roman.

Comunic celor de față cari conduc organizații jignirea ce mi s'a adus. Toți o condamnă. Ifrim însuşi e foarte jenat.

După amiazi conferință la societatea „Miron Costin" despre „Naționalismul înainte şi după războiu". Un foarte numeros auditoriu, şi Evrei. Arăt deosebirea dintre naționalismul latin, cultural, şi cel germanic, necultural, „păgân". Pun în legătură lucrurile de la noi. Definesc naționalitățile de drept istoric şi cele contractuale. Evreii nu sunt nici una, nici alta. Calific zădărnicia sionismului, care leagă peste mii de ani de întrerupere pe Evreii de azi cu cei din antichitate. Li spun că soluția chestiei lor nu e în Constituție, ci în inima poporului român.

H. Place, fiul consulului francez din vremea Unirii, îmi arată extrem de interesante scrisori şi memorii ale tatălui său, care apare ca mentorul marelui Domn; îmi pune la dispoziție copii pentru publicare.

Frumoase clădiri, ca orfelitatul, de un stil armonios, din întâia jumătate a secolului trecut.

19 April.

Ieri a fost întrunirea „monstră" pentru dărâmarea guvernului. „Presa", noul ziar tachist, anunță „rănirea gravă" a lui Maniu şi Vaida, cari nici n'au fost atinşi. Un deputat, Ioan, a tras o palmă unui soldat, care l-a bătut. Un şef basarabean a declarat că Basarabia lui va fi cea d'intâiu provincie care se va desface din legăturile cu România.... Atacurile la adresa Regelui n'au lipsit.

Străzile sunt încă împănate cu armată. Eu însumi, la întors, am fost înhățat de piept de doi soldați.

La Cameră, Măgură, de la Galați, vorbeşte în numele libertăților cetățăneşti. Apoi, în oarecare linişte, urmează discuția generală la Constituție. Saşii sunt foarte dârji, pentru că nu ÎL se recunoaşte calitatea națională. După Roth, Brandsch vorbeşte, amintind meritele sale față de Români, despre dificultățile interne şi externe ale unui Stat care nu trebuie să-şi mai adauge nemulțămirile naționalităților.

Vin la rând, făcând critica proiectului. După mine glasul raportorului Chirculescu se pierde în urlete, cântece, fluiere.

In sfârşit, după o încăierare formală, I. Brătianu ia cuvântul pentru a mulțămi că s'a luat în considerație — socotindu-se abținuți opoziționiştii din culoare — proiectul de Constituție.

20 Mart,

întovărăşesc pe ex-Regina Sofia, fiicele ei şi Prințul Carol la bisericile Colțea şi Radu-Vodă. Mortal de palidă, sora lui Wilhelm al II4ea arată blândă şi înțelegătoare.

La Cameră se sparg fiole de gaze înnăbuşitoare. Calific lucrul de „porcărie"

Izbutesc a impune caracterul de Stat național al României.

21 Mart

Zi liniştită pe străzi:

Se discută Constituţia pe articole. S'a primit Biserica ortodoxă dominată. Protestă numai un tânăr preot unit sătmar ean. Seara, cu luptă se smulg împământenirile la Cameră. Mârzescu a fost silit să cedeze.

Banu vorbeşte frumos, arătând că alegerile episcopale nu vor mai fi date Marelui Colegiu.

22 Mart

înmormântarea lui Onciul. Faţa, liniştită ca a unui om care doarme. Biserica Mihai-Vodă îmbrăcată în negru. Foarte mulţi asistenţi, în adevăr mişcaţi. Intre ei numeroşi studenţi, cu steagul Universităţii şi coroana „studenţilor creştini".

Vorbeşte ministrul Angelescu, Pangrati, care atinge delicata vreme a războiului, Cerkez, de la „Monumentele Istorice", Nedioglu, fostul ajutor al răposatului. Nu lipsesc nici cei de la „Convorbirile Literare". I. Brătianu e de faţă şi urmează carul până la Universitate. Aici, înaintea lui Bianu, care găseşte cuvinte foarte mişcătoare, ia cuvântul şeful de „mişcare studenţească" Napoleon Creţu. La Academie, cu clasice reminiscenţe, Pârvan.

In asistenţă şi Savona, însărcinatul de afaceri nou al Italiei, care a fost la mine sâ se intereseze de mişcarea noastră culturală.

*

Discuţii cu Duca asupra alcătuirii şi drepturilor Senatului.

*

Opoziţia a plecat la începutul discuţiilor. Şt. C. Pop s'a apărat de acuzaţiile ce i s'au adus prosteşte că n'ar fi fost bun naţionalist. Pare a fi fost mişcător.

*

Se sparg geamurile casei lui Ştirbei, când se dădea o serată.

23-24 Mart

Discuţiile la Constituţie, fără relief, continuă.

Intr'o şedinţă de noapte, fără relief, continuă împământenirile. Guvernul cerc un răsvot. Li recomand, ca măsură de pudoare, să readucă articolul neschimbat de la Senat.

Sâmbătă sara, după ce Istrate Micescu apără cu argumente juridice proprietatea deplină, se discută punerea în posesiune a Statului asupra subsolului rămas, în cea mai mare parte, ţeranesc. Vorbeşte un Prahovean liberal, foarte convins şi calm, contra acestei spolieri. La argumentele lui Niţescu adaug şi pe ale mele. Nu putem clinti îndărătnicia lui Vintilă Brătianu: el ameninţă cu guvernarea din opoziţie, întreaga Cameră e de fapt contra acestui act sălbatec.

25 Mart

In stradă multe trupe. Opoziţia se face blândă la „Dacia" prin Maniu şi aprigă prin Mihalache, care atacă pe Rege.

*

Acum două sau trei zile, un grup de studenţi a atacat

teatrul particular unde juca Americana Mallg Picon în „idiş".

*

Din nou se face scandal la Buftea, lui Ştirbei.

26 Mart

Supt cuvânt că Senatul nu primeşte, se face răsvot din chestia împământenirilor. Deputaţii au fost pregătiţi îndelung pentru aceasta. I. Brătianu intervine, cu argumente foarte slabe. Majoritatea e extrem de jenată. Actul ar fi impus de Al. Constantinescu, care şi apare pentru a constata biruinţa.

La exproprierea pădurilor, care atinge fondul regional bucovinean, Iorgu Toma aduce înainte caracterul de la început al donaţiei. Răspund că numai valoarea ei interesează. Iorgu Toma se crede jignit de observaţia că, supt Austrieci ca şi acum paraziţi se înfruptă din fond. Protestă şi el şi Nistor. Trebuie să li spun că se pot găsi dovezi despre faptul că prin fondul religionar anume oameni săraci au ajuns milionari.

Articolul privitor la Evrei e combătut de profesorul Florescu din Craiova. Iau cuvântul, nu numai ca să critic forma articolului, dar şi ca să caracterizez acest procedeu de tratat formal cu Uniunea Evreilor Pământeni. îndemn pe Evrei să lase zionismul şi macabeismul, sistemul celor două patrii, şi să afle drumul la sufletul românesc, drum care nu e închis, însă să nu-l închidă ei.

Stern, după ce-şi ia garanţii din partea Ministerului de Justiţie, se declară satisfăcut cu articolul şi oferă o atitudine

sufletească. Vorbeşte însă de ţara cu „mai multe naţionalităţi".

Un miros de fosfor se răspândeşte în sală la votarea Constituţiei. Majoritatea se ţine vitează, lumea din tribună fuge.

I. Brătianu mulţămeşte pentru vot. Mă ridic pentru a spune că Adunarea n'avea dreptul să voteze, dar, dacă Regele ar întări Constituţia, am recunoaşte-o ca un omagiu pentru dânsul şi ca un mijloc de a linişti ţara, rămânând să se schimbe prin legile speciale ceia ce este rău.

Pentru seară studenţii pregătesc noi manifestaţii.

29 Mart.

La Regele. Mă primeşte la Cotroceni într'un antret. A întărit Constiituţia, în care îmi spune că are partea de schimbări: vrea ca pădurile să nu fie distruse, el care vine din ţara pădurilor comunale.

încă odată afirmă că n'are — cum\ a şi spus-o lui Vaida— niciun angajament cu Averescu. Repetă că acesta i-a vorbit cuminte şi şi-a recunoscut neexperienţa şi greşelile. Pune succesiunea, depărtată, a Guvernului în relaţie cu ce va fi atunci şi cu programul ce i se va supune. Nu-i scapă îndărătnicia guvernanţilor. Lui Vaida i-a vorbit de primejdia demonstraţiilor, care nu pot fi stăpânite, pe stradă, de cei cari le-au provocat. I-a spus că-1 crede urî reacţionar aliat cu stânga revoluţionară, şi Vaida a recunoscut.

Evită orice ar părea o recunoaştere sau o făgăduială faţă de mine. Ii expun în ce chip s'ar putea opri agitaţiile. El e pentru nevoia sancţiunilor. Se declară contra „experienţelor".

E îngrijorat de situaţia din Grecia şi a prevăzut pe cea din Serbia.

La masă, cu Hiotu şi Ciolac Antici, la Legaţia Cehoslovacă. Antici crede că regele Alexandru Obrenoviei făcea prea multe intrigi de partid.

2 April

La Paris.

3 April

Deschiderea congresului bibliofililor cu o cuvântare de Brthou, care face aluzii, cu desgust, la succesul „Gargonnei".

4 April

Comunicaţia mea despre Ilustraţia vechilor cărţi româneşti.

5 April

La Congresul pentru Unirea Internaţională a muncitorilor intelectuali, un tânăr Bulgar vorbeşte în numele „organizaţiilor" de la el şi asigură că intelectualii bulgari, peste ultimele incidente, au rămas amicii poporului francez.

6-7 April

Răsping în „Le Temps" vestea „revoluţiei româneşti": demisii de ofiţeri, Regele închis in fortăreaţa de la Alba-Iulia, etc.

9 April

La Bruxelles. Deschiderea congresului Internaţional de Istorie printr'o şedinţă regală.

11 April

Primirea congresiştilor la Palat. Ruşii, ţarişti, constituţionalişti, sovietişti — Sovietele sunt reprezentate oficial de orientalistul Berchtold — merg împreună.

Apoi audienţă personală la Regele, după însărcinarea Regelui nostru, care mi-a spus că e bine să-1 vizitez. Vorbeşte de ţara noastră mărită, frumoasă. — Se lucrează mult. — O, mai puţin ca înainte de războiu! — Aveţi oameni politici eminenţi. Pomeneşte de legăturile familiei sale cu România. Ii amintesc că tatăl său, nu numai că a fost de fapt Domn, până la declaraţia de refuz, dar că Belgia l-a propus înainte de alegerea lui Cuza şi că Turcii l-au refuzat. Nu ştiu. Laudă pe Regele Carol, căruia noi îi datorim mult. Despre Regina spune că e împodobită cu multe talente artistice.

In cursul conversaţiei a spus că suntem fericiţi de a fi „o ţară de ţărani" (un pags de paysannerie).

14 April

Recepţie la Primărie. Primarul Max primeşte. Consulul nostru e consilier municipal. Se plânge că n'avem relaţiile ce ar trebui.

15 April

La Gand. Regele şi Regina deschid strălucita expoziţie a Florarilor. Alături, a mutilaţilor de războiu.

16 April

La Bruxelles. Masă la Bolandişti eu părintele Delehaye şi abatele Pieters. Se vorbeşte de Netzhammer, cu care Belgienii nu vreau niciun fel de relaţii din cauza atitudinii lui în războiu.

*

Am vorbit, Marţi şi Sâmbătă, întâiu despre „România dunăreană în veacul al Vl-lea şi barbarii", apoi despre „Originea artei populare româneşti".

17-20 April

încep la Sorbona cursul mieu anual.

*

Seara la Gauvain. Vorbeşte de sosirea lui Brătianu la conferinţă. Aducea angajamentul şi cerea „plata poliţei". I s'a dat sfatul de a căuta altă bază. Altfel va păţi ca Sonnino, care n'a reuşit, şi nici Brătianu n'a fost mai norocos. Lui Gauvain, care-i vorbia de nevoia de a ţinea samă de adversari şi de posibilităţi, i-a spus: „dacă dumneata, prieten, vorbeşti aşa, ce pot aştepta de la alţii?". Optimismul lui Duca l-a uimit. In chestia reformei agrare ca şi a politicei externe avea asigurări. Credea că afacerea Basarabiei s'a hotărât cu Cicerin.^Toţi Ruşii ne urăsc de moarte. Maclacov, Sazonov sunt de aceiaşi părere.

21 April

După conferinţa obişnuită la Sorbona, alta la cercul de la Curtea de Casaţie despre situaţia în România. Prezidează Gauvain, care prezintă observaţii. El şi un profesor polon confirmă observaţia mea că pornirea Ruşilor pentru reintegrarea Imperiului nu e determinată de motive serioase, ci de o trecătoare stare psihologică. Sunt întrebat şi asupra tulburărilor antisemite, care, din nenorocire, continuă, aducând şi amestecul armatei în Universitate.

22 April

La Charles Maurras. La „Action Frangaise" întru ca într'o cetate asediată. Maurras e total surd, foarte blând şi bun. Vorbeşte de Leon de Montesquiou, fiul unei Bibeşte, mort luptând pentru Franţa: i-a fost bun prieten; are portretul lui lângă dânsul.

*

Generalul Berthelot la Fontenay. Vorbim de ideia cărţii franceze în România, de posibilitatea unei biblioteci circulante, unei asociaţii cu teatru popular. Povesteşte din întâmplările sale în timpul războiului românesc. La Stavca, Gurco l-a întrebat dacă nu e bine ca armata noastră săi se retragă până în Cuban. Berthelot a obiectat că n'ar avea niciun sens s'o scoată din ţara ei. Regele însuşi n'ar fi dispus. — Regele, Regele.... Dar Regele există? în România, Regele eşti d-ta. — Regele există şi, de altfel, dacă eu aş fi Regele, aş vorbi tot aşa ca şi dânsul.

E sigur că planul rusesc era să se îngăduie distrugerea totală a armatei noastre, pentru ca, apoi, Ruşii salvatori să-şi ieie ca recompensă Moldova.

Ei au refuzat orice ajutor serios în Muntenia. In zădar lna cerut Berthelot să facă, după tradiţiile lor, o acţiune glorioasă pe Râmnic. Numai când au venit Francezii, Ruşii au trimes atâţia generali câţi maiori avea el, ca să nu li se ia lo-

cui. Generalul comandant i-a adunat şi li-a spus că n'au venit pentru luptă, ci pentru atâta. In aceiaşi zi lucrul i-a fost fost raportat lui Berthelot.

Alexeiev nu voia să ştie de apărarea României. Apăsa nervos pe hartă şi adăugia că numai la Siretiu poate fi o rezistenţă.

Când Şcerbacev a primit telegrama lui Cherenschi să nu lupte; Berthelot, care, în locul lui, „ar fi pus-o în buzunar", l-a îndemnat să nu asculte. Au observat însă că ea fusese transmisă deschis, aşa că toatăJumea o ştia.

El crede că bolşevicii vor rămânea la Guvern, pentru că într'o ţară demoralizată ei sunt singura energie.

I s'a dat domeniul de la Fărcădin, lângă Haţeg, unde va putea veni, i-a spus Alecu Constantinescu „numai cu valiza şi lenjurile". Societatea lui franceză, la care participă Poincare, ar începe în curând a lucra.

24 April

Conferinţă la „France-Orient", despre posibilităţile de colaboraţie economică cu România.

28 April

Lumea e impresionată la Paris de cei „10.000" de ţărani, cari ar fi primit la Gară din Bucureşti pe Averescu.

3 Maiu.

La Bruxelles.

Conferinţă despre Universităţile româneşti la Fundaţia Universitară. Intre asistenţi Kirschen, Român de origină, care şi-a câştigat o mare situaţie între avocaţi, apărând pe

Miss Cavell, şi fiul lui Dimitrie Golescu, cetăţean belgian şi preţuit critic de artă.

5 Maiu.

Sosirea regelui şi reginei Spaniei. Primire de strictă etichetă. Numai şefii de misiuni sunt primiţi la oarele 5. Oraşul e pavoazat. Un ziar spune bun venit în limba spaniolă.

7 Maiu.

Adânc mişcătoare primire ca noi doctori ai Universităţii din Lyon (dr. Cantacuzino şi cu mine; Racoviţă e absent). Raportul pentru Cantacuzino al d-rului Guyart e de o mare nobleţă şi cugetare şi de formă. Se cântă de două ori imnul naţional român şi Marsilieza. Cantacuzino a amintit tot ce ne leagă de Franţa. Am insistat asupra solidarităţii care singură poate păstra roadele victoriei.

La banchet, seara, Cantacuzino vorbeşte duios de jertfa în războiul nostru a medicilor francezi.

Profesorul Oprescu de la Cluj, foarte iubit aici, vorbeşte despre arta populară românească.

11 Maiu.

La Viena.

Oraşul nu pare zăpăcit de nenorocire. Ici şi colo un cerşitor beţiv. Clasele mijlocii par însă foarte atinse. Ar fi foarte mulţi spioni, de toate naţiile.

Seara la Praga.

. In cale colonelul Dimitrescu, ataşatul militar, arată cum s'a câştigat victoria polonă care a scăpat Varşovia. Francezii

recomandau retragerea la Posnan pentru a se reforma şi a reveni de acolo. Pilsudski se temea de o răscoală în Galiţia orientală. înaintea capitalei, la 12 kilometri, erau numai trupe sovietice fără dispoziţie de a lupta. Pe străzi precesii religioase, femei izgonind din case pe bărbaţi. S'a decis o ieşire pe la pod. A fost un moment de nesiguranţă la o divizie de 3.000 de oameni. Francezii au refăcut. însă linia şi s'a ocupat satul vecin, gol. Bolşevicii au fost siliţi să se retragă.

12 'Maiu.

Rectorul mă întreabă dacă Ardealul vrea republică separată....

Dejun la ministrul Hiotu. Ministrul Americei, Einstein, mă întreabă dacă opera de unificare înaintează şi dacă hotarele de astăzi sunt durabile.

Conferinţa mea despre husitism în relaţie cu mişcarea revoluţionară din Apus.

Seara la banchetul Universităţii, profesorul Susta observă că Cehii sunt slavismul îptins spre Vest, noi o săgeată romanică spre Est. Vorbeşte şi Monseniorul Zavoral, abatele Premonstratensilor, într'o limbă românească perfectă şi cu un nobil spirit. E de faţă şi Beneş, cu care ating chestia unei mai strânse legături între ţările noastre, cum ar fi un tratat de Uniune vamală. El este pentru politica de la zi la zi.

13 Maiu.

Seara, masă la Hiotu. Ministrul de Agricultură, şeful

Slovacilor fuzionaţi acum cu partidul agrar, prietenul lui Vaida, îmi cere ştiri economice şi politice de la noi. Pane îngrijorat de scăderea producţiei. Era bună exproprierea? Era necesară? Mă întreabă de spiritul din Ardeal.

17 Maiu.

.. La Beneş. După dejun el îmi arată bunele amintiri despre Take Ionescu, în care a găsit un om de cuvânt. El însuşi nu are altă ambiţie decât să fie aşa: omul sigur. Cu aceste cuvinte va şi mântui. Arată greutăţile lui interne, dar a promis partidelor că li va da pacea externă şi li-a cerut să facă tot ce pot pentru a nu periclita pe cea internau Ii arăt nevoia de a se specializa fiecare din ţările noastre într'o legătură care şi lui îi pare că trebuie să fie definitivă (ar fi făcut alianţa şi pe mai mult de trei ani). Tăgăduieşte că în tratatul cu Rusia ar fi altceva de cât asigurarea), de neutralitate, dacă Rusia i-ar ataca, dar se pot căpăta muniţii, mai ales că Skoda nu e numai a Statului. Găseşte rea atitudinea revoluţionară a Ardelenilor, dar, alăturând-o cu a unor elemente de la ei de acasă, o înţelege.

23 Maiu.

La Bucureşti.

Oraşul e liniştit. Ceva mai curat. Patimile politice par mai potolite. Opoziţia lucrează în Parlament. Lupaş, I. Lăpedatu îmi declară că au dezaprobat unirea cu tachiştii.

24 Maiu.

La reprezentaţia piesei mele „Doamna Ieremia", în care un Evreu de mare talent, Fintzi, joacă rolul unui domn tâ-

năr, o ceată de studenţi ieşeni strigă, huiduiesc, aruncă un măr pe scenă, în indignarea generală. Fac să se reia actul al doilea. Nu se luase nicio măsură de prevedere.

La „10 Maiu" puţină iluminaţie. Seara străzile sunt goale.

Studenţii strigă prin cafenele că au dovada scrisă a celor 10.000 de lei pe cari mi i-ar fi dat, pentru un articol, banca Blank,

25 Maiu.

Imens scandal la Cameră. Se aduc omorurile săvârşite de jandarmi în Basarabia. întâiul caz îl prezintă un guvernamental. Apoi Halippa plânge pe amicul său, fost candidat ţeranist, Iordanov. El blastămă pe ucigaş. Mihalache, îndemnat de Stere, anunţă părăsirea şedinţei de ai săi în semn de doliu. Aşa face şi Maniu. La plecare se agită, beţe. Dr. Lupu e exclus din Cameră pe câteva zile.

A1. Constantinescu promite cercetări. Intervin, relevând şi pregătirea succesiunii Averescu de către liberali. Recomand administraţie bună şi singura politică a românismului, nu „mizerabila politică de partid, care ne duce de râpă pe toţi". Apoi ies din incintă.

La Teatrul Naţional iar urlete, şi intervenţia poliţiei.

"26 Maiu.

Bătaie la Cameră. Mihalache zvârle o urnă jos şi aruncă alta în capul lui Manolescu-Strunga, chestor. Apoi, după cheltuirea prisosului de „virtuţi active", şedinţa urmează.

27 Maiu.

Congresul Ligii Culturale la Galaţi. Cuvântarea de program prin care înfierez, între păcatele curente, şi intoleranţa naţională, e primită cu căldură de delegaţi şi de un foarte numeros public.

29 Maiu.

Excursie la Ismail. Nu văd aici „călăii" de ale căror crime vuieşte Camera. Iordanov a fost amestecat în complotul bolşevic. Prefectul spune că a văzut pe cei trei morţi sămănaţi pe câmp în atitudine de fuguri.

In cetate, în cele trei biserici, descopăr un adevărat muzeu de icoane vechi, aruncate la refacerea bisericii Sf. Nicolae. In cartierul Lipovenilor, arhimandritul grec îmi arată un Evangheliariu pe pergament din secolul al Xl-lea.

Seara, la masă în aier liber, priviţi de o imensă mulţime. A trebuit să-i vorbesc, arătându-i ce reprezintăm in Basarabia şi cât de mult ţin eu însumi la respectarea oricărui drept naţional.

30 Maiu.

La Tulcea.

Ruine pretutindeni, dar şi voinţa de a le reface. Li recomand să lucreze solidar, peste pasiunile de partid.

La Reni, cuvântarea preotului Parfenie e adânc înduioşătoare. Şcolarii şi şcolăriţele, fără deosebire de naţionalitate, vorbesc bine româneşte.

Lupaş şi Ghibu asistă impresionaţi la aceste scene.

31 Maiu.

Spre Bucureşti.

Ghibu spune că de Sf. Mihai, mergând la Vaida în Cluj

ca să felicite pe Mihai Popovici, se anunţa fuziunea cu tachiştii. S'ar fi arătat şi dorinţa înţelegerii cu mine, oferindu-mi prezidenţia de onoare, ca „să mă scoată din grijile politice".

Urâte intrigi la Academie în legătură cu locurile vacante la secţia istorică.

l-iu Iunie.

Sunt silit să mă retrag de la Academie, de pe urma acestor uneltiri, care mă desgustă.

La Cameră se discută cu aprindere legea speculei, propusă de Sasu. Intervin contra lui Ţanţu, prefectul de Chişinău, care vrea să arunce arhivele în stradă.

2 Iunie.

La Cameră arăt ineficacitatea legii speculei, nefiind organe capabile să o aplice.

Am redeschis cursul, şi mi se cere să fac examenele.

3 Iunie.

Weverka,, ministrul cehoslovac, spunea dăunăzi că îi e imposibil să lucreze cu Vintilă Brătianu. Banca cehoslovacă a pierdut 30.000.000 lei şi i se interzice azi comerţul de-

vizelor. La orice încercare de colaboraţie economică întâmpină refuz. Dacă încearcă a-l interpreta provizoriu, ministrul îi asigură că e definitiv.

Mi se vorbeşte de apropiata vizită a Regelui şi Reginei în Polonia. Pilsudzki ar fi obosit şi gata să meargă în Egipt pe vre-o doi ani.

Un grup de studenţi îmi cere să revin la catedră şi, cu^ toată agitaţia care nu s'a potolit, consimt.

5 Iunie.

Ministrul de Externe grec, Apostol Alexandris, mă cercetează. Om foarte vioiu; vorbeşte bine într'o franceză corectă. Arată cum Grecia şi-a refăcut o armată, singura care putea determina un rezultat în Orient — de unde aranjamentul actual, căci pacea nu este încă —, precum şi finanţele, impunând taxe de trei miliarde; s'a verificat vitalitatea naţiei şi acum se caută relaţii externe solide, lângă România şi lângă marii aliaţi. Alianţa cu Grecia ni poate fi folositoare, căci Slavii rămân Slavi şi, într'o anecdotă grecească, preotul făcător de minuni n'a uitat să recomande corăbierului ca, pe lângă molitfa fără greş, să-şi ia, contra şoarecilor, şi o pisică.

Nu e pentru Republică; Grecia nu e coaptă pentru aceasta. Regele e plin de bun simţ, Regina o Femeie absolut distinsă.

Guvernul actual cuprinde militari, câţiva funcţionari şi un politician, care este el. A fost venizelist — lui Venizelos i-au rămas însă puţini aderenţi —, apoi în diplomaţie, la Berlin, la Paris. De acolo a fost chemat. Nu vrea să facă

un nou partid. Alegerile vor avea loc pe urmă, după ce se *va* fi văzut ce a putut face Guvernul

*

La Cameră alegerea pentru Scaunul din Argeş a senatorului ardelean Duma, despre care se zice că e un bun. bisericaş. Primatul a fost contra, şi a spus-o în public. Ţerăniştii murmură. Ei atacă şi condiţiile în care s'a crescut lista civilă şi mai ales faptul că o pa$te e în aur.

*

Seara, la Teatrul Naţional, festivalul „României June" din Viena. II deschid vorbind de meritele societăţii şi atrăgând atenţia studenţilor asupra datoriei de a lucra senin şi în linişte pentru întărirea morală a ţării. Regele, Regina, ca şi Regina Serbiei, sunt de faţă.

*

Luni, mi-am întrerupt concediul, în urma excomunicării de către Centrul studenţesc a celor de la Litere, Ştiinţe şi Drept, cari şi-au reluat cursurile.

6 Iunie.

La Cameră Iorgu Toma face lauda statutului funcţionaiiarilor, care ar fi ca o Pragmatică bucovineană.

*

La Facultate s'a cerut numirea suplinitorului mieu.

7 *Iunie.*

S'au votat la Academie ca membri corespondenţi făcătorii războiului: I. Brătianu, Averescu şi Prezan.

*

La Cameră discuţie asupra lipsei de propagandă în străinătate. Partidul naţional duce un atac stângaciu, cu solemnă prezintare la Tribună a lui Maniu. La statutul funcţionarilor observ că e o experienţă din cele cu legi proaste a partidului, care nu vrea experienţa cu oamenii, cari une ori sunt buni. I. Brătianu răspunde, apărând partidul său de bănuiala unor interese speciale, atunci când „neprigonitorii" Sturdza şi Haret au fost în mijlocul lor.

8 Iunie.

Seara, concert la Palat, cu Enescu şi Filarmonica, pentru aniversara căsătoriei Reginei Serbiei.

*

Parlamentul s'a închis.

9 Iunie.

Profesorul Focillon a venit pentru a crea Institutul Francez la Bucureşti, cu schimb de profesori, etc. Ministrul Franciei pare a avea alte intenţii.

t

*

După amiază, la patru, recepţie la ministrul Serbiei. Se

vorbeşte de ştirile din Bulgaria, unde a izbucnit revoluţia. Legăturile sunt tăiate. E o mişcare a Macedonenilor şi a ofiţerilor de rezervă contra lui Stamboliischi.

Regele Alexandru mă invită lângă dânsul. Vorbim despre posibilitatea unei călătorii a-mele în Serbia, pe care el o doreşte, pentru lămurirea asupra subiectelor care interesează ambele teri, mai ales în ce priveşte cultura. împrejurările din Bulgaria nu-i par neplăcute, de şi prevede şi greutăţi care ar rezulta din influenţa elementului macedonean. Spune că ocupanţii au prădat Muzeul etnografic din Belgrad şi au furat şi clopotul de la Topola.

Cântă un „Moldovean" din Basarabia. „Stepa" emoţionează pe Regele Ferdinand, care îşi descrie impresia în cuvinte elocvente.

11 Iunie.

Cu Focillon la Azilul Elena Doamna. Tablouri, neştiute, de Aman, Henţia; şi un Grigorescu.

*

Seara, la Fundaţia Principele Carol, recepţia lui Goga şi a lui Sadoveanu. Prinţul ne salută clar şi frumos.

*

Goga-mi vorbeşte de planul unirii, peste capul lui şi contra lui, a lui Averescu cu Maniu. S'au întâlnit, prin mijlocirea episcopului Frenţiu, în casa lui Mariu Teodorian. El, Goga, priveşte în linişte evenimentele.

Cu Focillon la pictorul Verona. Văd frumosul lui plan, refuzat, pentru alaiul încoronării.

13 Iunie.

La Regina. Apare cu regina Serbiei şi cu principesa Ileana. Cere lui Focillon a-i „spune" conferinţa pe care voia să o facă şi pe care o va face şi Sâmbătă, la expoziţia portretului francez.

Expunere vioaie şi interesantă. Regina, care laudă pe Oscar Wilde, se declară contra picturii moderne, anormală. „Toată lumea", spune Focillon, „având atâta geniu, nu mai are timp pentru talent."

*

Seara, banchetul dat de ministrul de Instrucţie lui Focillon. Angelescu vorbeşte scurt şi bine. Focillon recunoaşte, într'un discurs mai lung, originalitatea civilizaţiei noastre.

14 Iunie.

Congres al profesorilor secundari pentru salarii. O stare de spirit mai turbulentă decât a elevilor.

16 Iunie.

Conferinţa lui Focillon la Fundaţia Carol, despre „arta franceză recentă". Vede posibilităţi de desvoltare din haosul actual.

18 Iunie.

Dimineaţa, conferinţa lui Focillon la Fundaţia Kalinderu.

19 Iunie.

întâlnire cu Focillon, rectorul Pangrati, Țițeica, Steriadi şi conferențiarul francez Bataillon. Se discută asupra „Institutului francez de înalte studii", pe care Focillon e autorizat a-l crea. Era vorba ca membrii să fie la „Casa Franceză" ă coloniei, * birourile la Fundația Prințului. Propunerea nu se admite. Focillon crede că Franța nu trebuie să „impuie", ci să lucreze discret, ascuns, aproape nevăzută.

20 Iunie.

Seara, prânz la Legația Franciei. Ministrul nu pare hotărât în chestia localului pentru Institut.

23 Iunie.

Plecarea lui Focillon. Duce o declarație a Comitetului de patronagiu român pentru Institutul său, prin care se cere o reprezintație demnă de Franța. Aseară, la Legația Franciei s'au schimbat toasturi călduroase între Pangrati şi Focillon.

24-29 Iunie.

Un ciudat Evreu din New-York, specialist în materie de gripă- spaniolă, născut în Basarabia şi acum cetățean român, mi se plânge că i s'a promis de fostul nostru ministru la Madrid un loc la Universitatea care va îi la Chişinău şi că, aici, din cauza originii sale, e boicotat..„

*

Ruperea acordului dintre țerănişti şi naționali. Cei d'intâiu încep a colinda centrele muncitoreşti ardelene.

29 Iunie.

Mare manifestare marghilomanistă la îngroparea lui C. C. Arion. Cine l-a văzut în ultimul timp spune desperarea de a muri a acestui bun şi blând epicurian, căruia, de altfel„ soarta îi satisfăcuse toate ambițiile.

3 Iulie.

Văduva unui om politic vine pentru a sonda dispozițiile mele de a colabora cu partidul național, care şi-a rupt punțile cu țărăniştii. Mă asigură că Regele ar avea aplecare către un Guvern Maniu, dar cu o coaliție oarecare. Ministrul Angliei l-ar fi vizitat pentru a recomanda ca din ea să facă parte, fie şi ca ministru de Finanțe, Marghiloman.

*

Zilele acestea, actul de alegere ca membru corespondent al Academiei din Stockholm îmi vine pe adresa „Budapest". Budapesta îmi trimite scrisoarea la adresa cea bună.

6 Iulie.

Un ziar aruncă balonul de încercare al unei alianțe liberale cu naționalii din Ardeal. O foaie a acestora dă ca sigură venirea lui Maniu şi chiamă democrația lângă dân^sul până mai e vreme.

12 Iulie.

Serbarea lui Şaguna la Sibiiu. Asistă Regele, Regina. Guvernul şi-a luat-o asupră-şi. Se ține şi un Consiliu de miniştri acolo. Partidul național comemorează şi el, dar ală-

turi. Pe tribună Regele chiamă pe şefii partidului, siguri de putere. La banchet însă, unde vorbeşte Regele, ei lipsesc. Biserica unită nu s'a cleranjat.

Solidaritate naţională...

Poftit numai ca preşedinte al Ligii, nu m'am dus. M'am convins că aşa a fost mai bine.

15 Iulie.

Deschiderea cursurilor de vară, cu foarte multă lume.

22 Iulie.

Lasearov-Moldoveanu vorbeşte de războiul pe care l-am făcut, fără pregătire şi orientare, în 1916» Lucruri urâte. Intre soldaţii trimeşi la Flămânda erau o mulţime de Bulgari încadraţi. Chesoanele ca şi ambulanţele care nu s'au putut readuce au fost distruse.

6 August.

Mi se spune că, în Ardeal, la vestea că s'ar schimba Ministeriul, răpede o mulţime de intelectuali şi altă marfă s'au aruncat la naţionali sau la averescani.

Iarăşi se vorbeşte de asigurările pe care le-ar fi primit Maniu, de la Regele, care se găteşte să meargă pe o lună în Iugoslavia.

5 August.

Regina răspunde la telegrama mea de felicitare, de ziua ei, asigurându-mă că „e cu totul încredinţată de vechiul mieu devotament".

Adunarea fruntaşilor partidului nostru. Se arată oarecare dorinţă de colaborare cu aceia cari ar fi „mai buni". Răspund arătându-li câte oferte s'au făcut naţionalilor, cari au trecut peste dânsele, dorind, de fapt, un singur lucru: confiscarea mea şi distrugerea lor.

Totuşi sunt de aceia cari doresc alianţa cu naţionalii şi atacarea liberalilor. Li arăt că primejdia cea mare vine de la concurenţii pentru putere, cari, de altfel, nu mi-au cruţat nicio intrigă şi nicio injurie. Eu personal nu pot lovi în oameni de cari sunt legat prin alte laturi ale activităţii mele.

Se vorbeşte de progresele mişcării antisemite, pe care Guvernul o sprijină din răsputeri. La Dorohoiu, agitatorii au mers două ceasuri cu muzica militară pe străzi. întrunirea s'a ţinut în grădina publică. A asistat şi primarul, ajutorul de primar. Şi aiurea se dă tot concursul de oficialitate.

Un curios „fascism" prinde. Toţi faliţii se îmbulzesc. Foaia lor ne amestecă între vinovaţii stării de lucruri actuale. Vreau dictatura fără Mussolini. Unul dintre agitatori e urmărit de Justiţie pentru malversaţii la o instituţie patriotică.

Săracă ţar,ă!

Tineri ofiţeri cari vin la cursuri vorbesc şi ei de fascişti şi de Mussolini.

*

Congresul studenţilor, oprit la Cluj, se va ţinea la Iaşi. Se pare că o nouă campanie antisemită e în pregătire.

11 August

Soseşte Bogrea pentru lecţiile sale. E obosit şi mai îngrijorat ca de obiceiu.

12 August

Cineva îmi aduce vestea că Mihai Popovici doreşte o întrevedere.

Ii răspund că nu pot negocia decât cu Maniu, care mi-ar arăta motivul, scopul şi bazele, între care, fireşte, primirea programului nostru şi a conducerii mele. Pentru convorbiri fără răspundere se poate adresa oricăruia dintre prietenii cari cunosc vederile mele.

In acelaşi timp aceşti oameni anunţă o întreagă campanie de organizare cu elementele fasciste în Vechiul Regat.

*

Foaia lui Marghiloman cutează să afirme că în Banat numele cel mai popular e al şefului conservatorilor progresişti şi că toată lumea, cu Ungurii în frunte — se dau şi extrase din ziarele maghiare — îl cere şef de guvern.

•*

Se pare că retragerea lui Argetoianu din partidul poporului se confirmă ca serioasă. Ardelenii ar fi întins undiţele; către dânsul.

*

La Călăraşi, Averescu cere puterea ca să ne întoarcem la Novembre 1921, când..., viaţa era mai ieftenă.

15 August

închiderea cursurilor de vară.

16 August.

La Sinaia, pentru audiţia corului din Iaşi. Am fost rugat să adaug o conferinţă.

Mult public, care nu m'a ascultat niciodată» şi din lumea de la Palat, care ascultă critici fără rezervă.

Oraşul se prezintă bine. Multe construcţii nouă bine făcute. Destulă îngrijire. Cazinoul fraţilor de Mar^ay dă jocuri de noroc. Cutare avocat din Timişoara a pierdut 200.000 de lei într'o zi. Trei sferturi din vile au rămas neînchiriate.

*

Un maior de vânători, care se joacă de-a fascismul se crede capabil să mântuie ţara, luând puterea cu ai lui. I se pare că nu Mussolini a creat pe fascişti, ci invers. Ii spun că eu l-aş scoate din oaste în douăzeci şi patru de ceasuri şi, dacă, civil, ar conspira, l-aş da pe mâna procurorului.

19 August.

Pamîil Şeicaru vine să mă vadă. Atribuie retragerea lui Argetoianu, care ar fi serioasă, geloziei generalului Averescu.

*

O foaie bănăţeană, cu prilejul alegerii preşedintelui „Asociaţiei", nu vrea nici pe cine ar veni din cercurile Vechiului Regat, în care Ardealul e o soră mezină neglijabilă.

22-23 August.

Aflu că la Iaşi un congres studenţesc a fost oprit, că studenţii au făcut în stradă slujbă pentru cei căzuţi în războiu, că s'au închis în Universitate, etc.

54 August

Scenele de la Iaşi s'au isprăvit. Miniştrii de Războiu şi

de Justiție s'au dus icolo în cercetare. Primarul, prieten al lui Mârzescu, ajută pe agitatori ca să-i facă în năcaz lui Văitoianu. Adunarea tinerilor luptători s'a făcut „în păduri" lângă Iași.

26 August

Seara, sosește, venind din Pesta, bibliotecarul din Aarhus (Danemarca), Erling Stensgard.

Cea d'intâiu întrebare: de ce oamenii pe cari i-a văzut erau murdari și rupți, în special soldații. I-am explicat; Războiul, reaua administrație.

27 August

Cu Stensgard la Stari-Chojd.

Explică viața politică a terii lui: conservatori, stânga (țerani), radicali (intelectuali), socialiști. Dreapta voia tot Slesvigul, nu numai partea daneză, și califică pe ceilalți de „trădători". Pe această chestie s'au făcut alegerile. Cei din dreapta, victorioși, au văzut chestia decisă la Paris. Acuma ar veni rândul unei coaliții radical-socialiste ori social-radicale, în locul stângii de azi.

Regele, foarte decorativ, n'are nicio inițiativă.

28 August

Stensgard arată cărți poștale din Ungaria, „crucificată, ofensată și umilită". Oamenii par în culmea furiei setoase de răsbunare.

3 Septembre.

Brâncoveanu îmi vorbește de politica în războiu a lui Brătianu, pe care o apără.

In Iunie 1915, mergând la Paris, Brătianu, după cererea lui Brâncoveanu de a fi informat sincer asupra politicei românești, i-a spus că poate să anunțe intrarea noastră în războiu, îndată ce va avea garanții. Al. Lahovari, ministru la Paris, a confirmat aceasta.

Rusia, se știe, permisese, în Octombre 1914, anexarea teritoriilor ocupate până la pace de armata noastră, teritorii care în Ardeal ar fi locuite de Români, iar în Bucovina măcar de o majoritate românească. Ar fi fost o ispită pentru noi de a „ocupa", în ultimul moment și de a ni creia o rea situație la pace.

Vorbind lui Delcasse, ministru de Externe, acesta a găsit cererile enorme, mai ales în ce privește Rusia, care nu le va admite niciodată. Tratatul cu Rusia nu era acceptat și de Aliații din Apus și era supus deci îndoielii.

In 1916, primăvara, vorbind lui Briand, ministru președinte și ministru de Externe, acesta i-a declarat că Brătianu a fost totdeauna loaial, că n'a dat promisiuni care să nu fie executate și că nu află bine a face să între în grozavul războiu cei mici, cari riscă tot.

Opun acestei concepții a rectitudinii politice lui Brătianu: **i** In Iunie 1914, chemat telegrafic de dânsul pentru un sfat, l-am găsit seara total nehotărât. Mi-a cerut să revin a doua zi, Sâmbătă, pentru o „discuție". Venind, mi-a expus șansele de distrugere a Rusiei ca un Stere, a tăgăduit că are legături cu dânsa: vizita de la Constanța e un simplu act de politeță, pe care dacă Rușii îl interpretează altfel, samănă cu un om rău crescut poftit de o femeie, dar nu pentru aceia. Obiectându-i războiul Crimeii, a răspuns că atunci era numai o înțepătură și de aceia Rușii s'au refăcut. — Nu e vorba, îi spun, de întinderea rănii, ci de cât sânge a curs. Adăugând că face politica regelui Carol, mi-a răspuns că face pe a sa și ar fi în stare, cu altă convingere, să facă politică opusă Regelui (de fapt numai după moartea acestuia a negociat cu Rușii). Mi-a dat s'o înțeleg când la

gară reconducea misiunea germană de la înmormântare; supt impresia primei convorbiri am refuzat mult timp o nouă întrevedere cu dânsul (în caietul de la Moscova sunt precizările).

Am plecat indignat spre Văleni. In Bucureşti încă, vorbind lui Bianu de întrevedere, nici el nu admitea lupta alături de Unguri, cari n'au avut, oricând, decât ținta de a ne strivi ca o buruiană. La Ploeşti, în gară, Morțun mă conjura să nu stric interesul terii, oprind legătura cu Centralii şi, întrebat de unde ştie, mi-a mărturisit că era în odaia de alături (de aceia une ori Brătianu ridica tonul, ceia ce m'a făcut să protest). Cei de față judecă această atitudine „diplomatică". Li răspund că niciodată istoria n'a înregistrat-o decât cu desgust. Mai departe, după ce scrisesem şi tipărisem imediat articolul care culmina, cu „nici într'un caz cu Austria", Duminecă, Bianu vine la mine să mă roage a zăbovi cu luarea unei atitudini. Adauge că, după mine, colonelul Sturdza, revenind de la Brătianu (l-am văzut în curte), era indignat că acesta merge cu înțelegerea.

Adaug că, în 1915, voind să faCjO interpelare asupra politicii externe, Brătianu mi-a spus că nu-mi va răspunde. Cerându-i ca măcar personal să mă lămurească, mi-a spus principiul său: „să nu lucreze contra opiniei publice şi să nu fie la pace alături cu învinşii".

In sfârşit, când, în August 1917, el trimetea lumea în Rusia, ^ conjurându-mă să nu las la Iaşi familia mea (mai târziu mie îmi recomanda să prind orice tren, căci va îi îmbulzeală în ultimul moment, precum, în 1916, Vintilă Brătianu îmi spunea că voiu şti când întră duşmanii în Bucureşti, căci îi voiu vedea, că aş putea să şi rămân, dar, pentru că am scris contra lor, m'aş putea şi duce), pe' pragul

uşii îmi strecura: — Şi dumneata afirmai că vor fi biruiți) Germanii.... — O spun şi acuma, dar nu ți-am spus când...

Şi momente de supremă descurajare le avea încă de la început. Când a numit pe Crăiniceanu în Ardeal — de şi îl refuzase conferențiar în Rusia, pentru insuficientă, — spunea că l-a vrut armata, iar, când îi arătam că, la căderea Constanței, secretarul general de la Războiu, generalul Burghele, îmi recomanda să se afle un „patriot" care să facă pace cu Nemții, Brătianu, căruia-i destăinuiam această ieşire, răspundea: „caută-mi unul mai bun" (a trebuit să aflu o întărire sufletească la Regina, care nu credea partida pierdută).

Brâncoveanu afirmă că, în 1918 încă, după declarația lui Pompeo Aloisi, ministrul Italiei, pe atunci în Svițera cu misiune, diplomația credea, față de marele asalt german, că totul s'a sfârşit. La noi numai Regina era de altă părere.

Ii spun că aceia ce mă susținea pe mine era convingerea că, pierzându-se chiar războiul, pacea germană nu o va putea primi omenirea.

Brâncoveanu crede că Anglia, neatacabilă acasă, s'ar fi degajat, iar alții şi-ar fi suferit soarta.

Obiectez că inteligența lui Brătianu nu era prevăzătoare. In casa lui i-am tradus telegrama declarației de războiu germane şi s'a arătat neplăcut surprins. La telefon, în aceiaşi zi, i s'a comunicat de generalul Teodorescu atacul bulgar, şi el, care pretindea că s'a înțeles oarecum cu Radoslavov, pe care Derussi spunea în tren că merge „să-1 ruleze", mi-a răspuns că lucrul n'are importanță, ca şi cum n'ar fi vorba decât de o simulare şi, primind ştirea telefonică a răspingerii, s'a arătat liniştit, cu atât mai mult, zicea el, cu cât noi avem o divizie unde ei au numai o brigadă.

5 Septembre.

Vintilă Brătianu ar voi'succesiunea lui Averescu. Lui Banu, care îi vorbia de o alta„ i-a răspuns: „întâiu interesele partidului", adecă „distrugerea ţărăniştilor".

7 Septembre.

In drumul de la Craiova spre Baia-de-Aramă doi prieteni ai miei craioveni îmi spun că retragerea lui Argetoianu e datorită vechii neputinţi de a se înţelege cu Averescu. Avansurile lui Maniu le-a răspins printr'o glumă. Ii autorizez să-i spuie lui Argetoianu că ar face bine să se ţină de o. parte, aşteptând vremea când, pentru a se îndeplini voia Regelui, ar face parte dintr'un Ministeriu de coaliţie, provizoriu.

9 Septembre.

La Baia-de-Aramă interesantă biserică veche. Frumoase costume, danturi, dintr^ care unele nouă pentru mine.

10 Septembre.

Găsesc multă înţelegere în satele mehedinţene, ca Vânjul Mare, apoi, în Dolj, la Pătule şi Pleniţa.

17 Septembre.

Marghiloman se aruncă într'o furioasă polemică în urma unui atac a foii mele. E ajunul unei mari manifestaţii şvăbeşti la Timişoara, unde şi-a făcut partid şi ziar, cu un dr. Liviu Linţia.

*

Congresul averescan de la Chişinău se amână, de şi generalul spusese că va merge acolo şi bolnav.

W Septembre.

La Râmnicul-Sărat aflu pe Cicio Pop sosit în propagandă pentru partidul său, care îşi expune pretutindeni enormele firme. Cu un amic al său şî cu cei doi tachişti locali, călătoreşte prin sate, evident ca „naţionalist", de nuanţa noastră.

21 Septembre.

Aflu descinderile Parchetului la fascişti şi la „creştinii" din Bucureşti. Nu e prea târziu. Doi generali ar fi amestecaţi, cu foarte mulţi ofiţeri. In Banat se pregătia lovitura „cămăşilor negre", pentru ziua apropiată a vizitei regale. Exemplul din Spania încurajează.

22 Septembre.

întors la Văleni, aflu injurii murdare contra „jidovitului". Ziarul lui Marghiloman semnalează „frumoasa avere răsărită ca din pământ" pe care o am eu.

23 Septembre.

Mârzescu îmi scrie cerând lupta unită contra antisemitismului ieşean. Ministrul de Războiu mă asigură că armata n'are niciun amestec.

Şi, totuşi, în cutare regiment din Bucureşti se impune de un ofiţer abonamentul la unul din principalele ziare de agitaţie.

Nebunie şi bal mascat!

27 Septembre.

Banu petrece ziua la mirie.

Se aşteaptă la apropiata plecare a Guvernului. E nemulţumit de colegii săi şi mai ales de situaţie.

Nu ştie ce rezervă viitorul. Ţărănismul ar fi în scădere. Avereseanismul ar fi devenit imposibil. Ardelenii se compromit.

Cercetările la fascişti n'au prea dat rezultate. Doar la colonelul Zăvoianu s'a găsit lista persoanelor care ar putea fi întrebuinţate, ba chiar şi a viitorului Guvern. Şi Banu crede în participarea multor ofiţeri.

Regele i se pare influenţabil de ultimul sfat.

I. Brătianu a oprit aprovizionarea comunei Bucureşti cu grâu ieften, ca să nu scadă preţurile. Exportul grâului e oprit. Valuta scade zilnic.

Sunt de prevăzut noi tulburări studenţeşti. Ziarele spun că o deputăţie de „ţărani" bucovineni, cu Corneliu Zelea Codreanu şi cu tânărul Moţa, s'au prezintat lui Brătianu, în plin Consiliu de Miniştri, ca să ceară nu numai „nur merus clausus", dar şi înlăturarea de la păduri a societăţii „Bucovina" a lui Anhauch. Răspingând cu un zâmbet partea d'intâiu, Brătianu i-a făgăduit anchetă pentru a doua. Ei au ieşit ameninţând că îşi fac dreptate singuri. La Societatea studenţilor în medicină a apărut apoi un afiş cu povestirea întrevederii şi declaraţia că din munţii Bucovinei, vărsându-se sângele a mii de oameni, va începe „mişcarea de eliberare". Parchetul a cercetat pe un dr. bucovinean Cătălin, şi pe urmă i-a dat drumul.

*

„Adevărul" anunţă că Regele e nemulţămit, că are simpatii pentru Maniu şi i-ar da imediat guvernul, dacă ar avea girul unor oameni „experienţi"; ceteşte: Alexandru Marghiloman.

30 Septembre.

Aflu acasă o mişcătoare scrisoare a lui Argetoianu, care regretă trecutul şi îmi aminteşte răspunderea tuturor acelora cari „au cap pe umeri". Ii răspund, arătând posibilitatea de azi înainte a relaţiilor noastre personale, pe care şi eu le le cred necesare într'un timp când „demagogia agită şi laşitatea guvernează".

Liberalii se zbuciumă din răsputeri să împace pe Argetoianu cu Averescu.

*

Marghiloman îmi cere să arăt ce-i pot imputa — şi-1 satisfac.

l-iu Octombre.

Generalul Samsonovici îmi comunică halul armatei noastre. Economiile lui Vintilă Brătianu o despoaie şi o dezorganizează într'atâta, încât va veni vremea să nu se poată repara răul. Ideia unor manevre combinate cu cele polone, dorită de primul ministru şi de reprezentanţii înţelegerii, a răspins-o. Şi era vorba numai de patru milioane şi jumătate...

7 Octombre.

Primind o cartă poştală a fasciştilor militari, mă grăbesc să o trimet Prinţului Carol, pe care aceştia au îndrăzneala să-1 amestece în cabalele lor.

9 Octombre.

Guvernul anunţa că s'a descoperit un complot, cu Zefea Codreanu fiul şi tânărul Moţa, care urmăria uciderea câtorva miniştri. Mârzescu, Constantinescu şi Mărdărescu au luat măsurile necesare. Angelescu, căruia, la Buzău, i se dăduse vestea de un student trădător al complotului, şi Duca se întâmplă să nu fie la Bucureşti în seara aceia. Brătienii nu sunt vizaţi: o scrisoare publicată de Cocea spune lămurit că liberalii şi Averescu-Marghiloman trebuie cruţaţi ei singuri.

10 Octombre.

Avocatul Bacaloglu loveşte cu boxul în cap pe Rosenthal, directorul „Adevărului", rănindu-1 foarte grav. Un întreg grup îi secondează. El pretinde că apăra onoarea surorii lui, atacată în „Adevărul".

Scriu lui I. Brătianu, atrăgându-i atenţia asupra scrisorii de ameninţare contra mea şi a redactorilor miei.

*

Zelea Codreanu e la Poliţie. Celor şapte studenţi li s'a confirmat mandatul.

Mi se spune că la Universitate colegii lor se declară, în număr de 700, gata să-i răsbune, că vorbesc de ecrazita ce nu s'a descoperit, etc. Roventa, şeful teologilor, ar fi contra violenţelor, pe care pe jumătate le dezaprobă Cercul, într'o declaraţie dârză. „Universul" atacă Guvernul şi continuă a susţinea „mişcarea".

15 Octombre.

Deschidere a Parlamentului. Regele se prezintă şi cu Regina şi cu Prinţul Carol. In trecere se opresc la mine. Regele se scuză că n'a răspuns la telegrama mea de felicitări, care Jntrase la fund în grămadă", — „medestă ca şi mine", adaug eu care insist asupra „răsplătirilor care vor veni". Prinţul îmi spune că mi-a primit scrisoarea şi că autorii ameninţării sunt „nebuni".

Marea ceartă între liberali continuă. Constantinescu, Văitoianu sunt demisionari. Generalul, foarte palid, se ţine mai la fund; Constantinescu e lângă Regină: dă din cap şi el când salută ea. Prietenii lui Constantinescu se arată bătăioşi.

*

La Cameră, după discursul lui Brătianu, ieri, la întrunirea majorităţilor, complectă înfrângere a lui Constantinescu. Guvernul s'a consolidat cu totul. Pentru remaniere, se ia vacanţă o săptămână, „până la întoarcerea Regelui", plecat la Belgrad pentru botezul nepotului de fiică.

23 Octombre.

La Braşov, pentru o conferinţă la Liceul nostru şi alta la cel săsesc.

Câteva firme nouă româneşti, sărăcăcioase, puţin solide. Librăria Ciurcu vegetează mizerabil; prin centru, Zeidner are şi cărţi româneşti.

24 Octombre.

Vizitez expoziţia de tablouri a talentatului pictor sas Morre. într'o scrisoare mi se plânge că, rupându-i-se relaţiile cu Apusul, nu capătă altele cu Bucureştii.

f

28 Octombre.

întrunire a partidului mieu, cu delegaţi din provincie.

Ni se cere să* nu se facă manifestaţii pe stradă. Generalul Nicoleanu a venit cu această solie de la I. Brătianu. Răspund că eu respect Statul, oricine l-ar reprezenta. E însă imposibil să opresc mulţimea. Incunjurăm armata, care închide strada, dar din nou apar soldaţii, veniţi în pas alergător. Evit o ciocnire, sfătuind pe ai miei, luaţi în pumni şi paturi de puşcă, să se retragă, ceia ce se face cu oarecare greutate. >

l-iu Novembre.

Deschid Şcoala de misionare cu o singură elevă: fiica ţinui inspector bucovinean.

*

La Cameră, Al. Lăpedatu apare pe banca ministerială. Săveanu, alt nou ministru, e foarte jenat. Mai puţin Tancred Constantinescu. Vintilă Brătianu apare ca stăpân, cum este.

Cosma pare foarte afectat de înlocuire şi Banu încurcat. Sasu nici nu vine la Cameră.

După ce, zilele trecute, ţărăniştii şi Maniu şi-au cetit actele de acuzare, Dan, singurul care a primit, dă lectură răspunsului la Mesagiu.

6 Novembre.

Lăpedatu la mine. Arată dezorganizarea Ministeriului pe care l-a primit. Nu va reţinea pe unii din funcţionari, cari nu ştiu ce înseamnă a-şi face datoria.

8 Novembre.

La Duca. Se miră de felul cum ni s'a precupeţit Basarabia, adăugându-se Comisiei Dunărene şi braţul Chiliei, atunci când nu poate lucra nici la Sulina.

*

La Senat Matei Cantacuzino a făcut o furioasă şarjă contra guvernului.

10 Novembre.

La Cameră discuţie la Mesagiu. Banca ministerială aproape goală, cu Vintilă indiferent. Iorgu Toma se trudeşte să explice de ce afacerile lui Anhauch sunt dezastroase.

*

De pretutindeni mi se spune că I. Brătianu lucrează pentru Averescu.

*

Argetoianu mă asigură că nu revine la Averescu, şi cere să ne vedem undeva.

11 Novembre.

Mă întâlnesc la Cihodariu cu Argetoianu.

încep a-i spune că-mi pare bine cum că măcar acuma ne cunoaştem: de ar fi fost înainte, s'ar fi evitat multe neplăceri. Ii arăt motivele atitudinii mele ostile faţă de Averescu.

El spune că, în Ministeriul de la Iaşi, tratând cu Nemţii, aghiotantul lui Mackensen, om brutal, l-a invitat la masă în numele Mareşalului. Argetoianu a refuzat: cât este în si-

tuația de învins, însă în luptă, nu. Mackensen a venit atund el însuşi la Buftea. Om fin. I-a spus că dorința împăratului său e ca o divizie românească, o brigadă, fie numai un regiment — căci își dă samă de situația tării —, să apară pe Rin contra Aliaților; atunci România ar avea alte condiții de pace, cum nu și le închipuie. Argetoianu a răspuns că n'are autorizație să trateze despre altceva decât cele cuprinse în instrucțiile sale; va raporta; dar, ca om, crede că e imposibil. Aceasta n'a fost şi părerea altora.

După demisia lui Averescu intenția ar fi fost să se continue tratativele pentru a face necesară rechemarea Guvernului căzut. Regele a tăiat scurt această încercare.

întors din străinătate — şi apasă pe obiceiurile de acolo—„ Argetoianu a crezut că poate face politică atături de un om care îi fyărea foarte popular. S'a convins de greşala pe care a făcut-o, dar a avut „slăbiciunea" de a rămânea.

Vorbim de situația țării* I se pare foarte rea. Impozitele nu se strâng: în Dolj nici 30o/$_{0}$. Agricultorii, nevânzând, n'au bani. Ar fi greu să se plătească şi lefurile. Regimul e pe sfârşite. Brătianu a întrebat pe Rege, arătându-se gata să plece, dacă are prin cine-1 înlocui, dacă-i preferă curentul lui Constantinescu, dacă vrea să strice organizația unui puternic partid. Răspunzându-i că nu, a cerut încrederea. I s'a dat, dar fără termen. Din răsputeri acest om dibaciu lucrează la împăcarea, fie şi prin Rege, a lui Argetoianu cu Averescu, pentru a li da situația, contând că vor fi slabi şi celelalte partide vor ajuta pe liberali.

Argetoianu crede că Regele tot nu vrea pe Ardeleni. Rolul la Curte al lui Goga îi pare a fi în funcție numai de lupta acestuia cu Maniu.

Ii comunic impresia mea că nemulțămitii liberali, înțeleşi pe supt mână cu Ardelenii, fac o grevă la Cameră, ceia ce ar putea precipita lucrurile. El crede că situația va

dura până la sfârşitul anului. In acest timp trebuie să găsim o formulă.

Discutăm şi influentele la care e supus Regele.

Argetoianu păstrează încă o vădită rezervă. Caracterizările îi sunt sigure, judecata deschisă altor argumente. Vorbim de înlăturarea şarlataniei electorale prin desființarea s◇mnelor cu sens, de nevoia a pune, la alegeri, în vederea demagogilor sancțiunile care-i pot atinge, de influența de fapt a țăranilor față de votul care i s'a dat. O colaborare ar părea posibilă. întoarcerea la Averescu e exclusă. Nu se poate lucra cu dânsul.

12" Novembre.

Discursuri la Mesagiu. Atmosfera e ceva mai vie.

13 Novembre.

Diatribă a lui Oroveanu de la Romanați contra gestiunii Ministeriului de Agricultură. Dă liste întregi de uzurpatori oficiali ai loturilor rurale. A1. Constantinescu, care e de față, se supără pentru a isprăvi cu glume neizbutite.

14 Novembre.

Leonte Moldoveanu răspunde lui Vaida, care l-a făcut ministeriabil „declasat". Spune că el a făcut războiul şi că, la un moment dat, numai el şi Berthelot erau socotiți ca optimişti. Scandând „învătătoreşte" ca Mihalache, deputatul țărănist Iacobescu atacă deputăția basarabeană.

Vintilă Brătianu se bucură, vădit, de situația asediată a lui Alexandru Constantinescu.

16 Novembre.

Duel bucovinean între Reuţ şi Marmeliuc. Bun discurs al lui Toni, primit cu ironii de liberali.

Argetoianu a primit comunicatul prin care „incidentul e închis" şi cei cari au mers cu dânsul au să fie pedepsiţi. Se adaugă în culise că „aşa e indicaţia de la Palat".

17 Novembre.

Perieţeanu, din majoritate, vechiu parlamentar, dă dovadă de obiectivitate şi delicateţă. *Urmează,* ţărănistul basarabean Leancă, a cărui critică feroce înjoseşte tot ce a dat Vechiul Regat, care e pentru dânsul numai „ţara dumneavoastră". Până şi la magistraţi: iartă doar pe câţiva bătrâni. La întreruperea mea, care-i spun ce am dat noi ca învăţătură Basarabiei, răspunde că el e de la ţară şi ştie că învăţătorii sunt basarabeni. Doar de au ajutat unii Bucovineni. In frunte cu Madgearu, ţărăniştii aplaudă şi când li se spune că noi n'am ştiut ce este legislaţia, pe când, cu un regim electiv, supt Ruşi, în Basarabia era raiul. Madgearu crede că îmi aruncă o acuzaţie, îngânând că m'am împăcat cu Argetoianu. La un moment Lupu trebuie să-i spună lui Leancă, imperturbabil, că „ţara dumneavoastră" înseamnă poate numai liberalii.

20 Novembre.

După un „contra-ţăran" al liberalilor, Stere. Expune, melodramatic şi filosofic, o lecţie de drept constituţional.

Din toată majoritatea, prostită de „erudiţie", unul nu se ridică pentru a-i aminti crima. Leonte Moldoveanu discută chiar cu dânsul principii. Rolul de a spune cuvântul care trebuie îi revine lui Moşoiu, care, mai om de cât ceilalţi, i-l spune: tare şi bine.

21 Novembre.

Slujbă de Sf. Mihai la biserica Arhivelor. Multă lume, ceva şcoli. In anul acesta oficialii s'au abţinut, ca după ordin, organizându-se alături o serbare a ofiţerilor în rezervă: acolo a slujit arhiereul.

Vine N. Miclescu. Aceiaşi încântătoare modestie a adevăratului erou. Nu merge la masa regală din astăl sară: se jenează. A refuzat direcţia Căilor Ferate. Să temea de influenţe politice.

*

Seara Argetoianu. întâlnirea cu Averescu a dat acest rezultat. El, Argetoianu, să uite jignirile primite, generalul, din partea lui, „lipsa de disciplină"; să se înceapă din nou ca şi cum nimic n'ar fi fost. A doua zi apărea comunicatul că la generalul Coandă, în absenţa lui Argetoianu, s'au luat în discuţie „sancţiunile" contra prietenilor lui. Argetoianu s'a plâns: generalul i-ar fi explicat că e vorba de o discuţie deschisă mai înainte şi amânată pentru după întoarcerea lui, cum ceruse Goga. Pentru Argetoianu, în asemenea condiţii e imposibilă colaborarea. îşi rezervă momentul rupturii: probabil, dacă generalul nu bruschează, acela când, după stăruinţile lui Brătianu, i se va încredinţa lui Averescu puterea.

S'ar putea săi i se încredinţeze puterea şi lui Maniu, pentru care stăruie la Palat clanul boieresc. Argetoianu crede că, prin atitudinea ce am urmat-o eu, m'aş putea impune. Pot

declara Regelui, când îl voiu vedea, că, în acest caz, el e gata să colaboreze cu mine, dar, cu altă formaţie, nu mă va combate.

23 Novembre.

Agârbiceanu îmi spune că unirea cu tachiştii s'a făcut fără voia lui. Ii arăt că e o greşală ireparabilă.

24 *Novembre.*

Pe când, în parada la Mesagiu, trec oratori tineri, Vintilă Brătianu neagă intriga în favoarea lui Averescu, şi majoritatea pare a se bucura.

26 Novembre.

Discurs apăsat al lui Mihalache. După ce pune într'o proastă postură pe Al. Constantinescu, care iese ca falsificator a! legii agrare în propriul său profit, călăreşte pe cooperaţie şi el. De aici discuţie cu Duca şi obişnuitele punctaţii ale lui Lupu.

27 Novembre.

Mihalache continuă, tratând toate chestiunile. Tribunele sunt pline de publicul ţărănesc. O sentinelă păzeşte supt dealul Mitropoliei.

Când vorbeşte de iubirea lor pentru Rege, întreb dacă o au toţi. Imediat încep insultele, cu Basarabenii în frunte. Sunt întrebat de ce Regele a decorat pe Stere, de ce n'am niciun deputat basarabean, de ce m'am lăsat ales în Basarabia la 1919. Mihalache adauge: de ce am negociat cu Stere o împăcare dacă m'ar recunoaşte ca şef!... Răspunsul mieu zăboveşte un sfert de ceas de urletele acestor apărători ai libertăţii. Arăt zădărnicia acestor atacuri. Halippa recti-

îică afirmaţia mea că la alegerea de la Orheiu exista blocul; la sfârşit, personal, îmi spune că voiu mai fi ales acolo de ai lui.

29 Novembre.

Vorbesc la Mesagiu. Majoritatea ca şi minoritatea au instrucţii de a se ţinea liniştite. Câţiva Ardeleni rămân; Maniu a plecat de cum am luat cuvântul.

30 Novembre.

Vintilă Brătianu ţine un bun discurs de biurocrat financiar.

6 Decembre.

Lungă cuvântare a lui Vintilă Brătianu. Nu lipsesc nici teorii istorice, ca lupta oraşelor din Ardeal cu feudalii, şi sociale (intelectualii de secţiune verticală). Preşedintele Consiliului îl felicită călduros.

7 *Decembre.*

Vorbeşte solemn, umflat, Constantinescu, răspingând învinuirile ce i s'au adus. Are scene violente cu ţărăniştii.

8 Decembre.

Discurs extraordinar de violent al lui Nistor.

10 Decembre.

Se ceteşte la Cameră răspunsul Regelui. Pare a voi să lovească în condiţiile cum se face împroprietărirea; nu lipseşte un pasagiu privitor la nevoia unui nou spirit.

Halippa şi Btfzdugan SG apără în chestia loturilor ce au primit. Halippa e duios, AL Constantinescu răspunde.

Mârzescu, vorbind cu I. Brătianu despre o eventuală succesiune a mea la guvern, acesta obiectează că n'am cadre. Mârzescu îmi recomandă să nu mă aliez cu cine nu l-aş putea domina.

11 Decembre.

Certe între Bucovineni. Morariu încearcă a face apologia „genialului" Aurel Onciul, care ar fi avut numai defectul de a crede în Austria Mare.

12 Decembre.

^Universul" şi presa ţărănistă exploatează succesul lui Cămărăşescu la Silistra.

14 Decembre.

Atacând violent Comitetul Agrar al lui A1. Constantinescu, Istrate Micescu e ascultat simpatic şi de majoritate.

*

Moartea lui Damian Drăgănescu din Galaţi, unul dintre cei mai buni şi credincioşi prieteni politici.

15 Decembre.

La Cameră continuă atacurile lui Micescu contra lui AL Constantinescu.

*

La Cotroceni, invitat la dejun. Se vorbeşte de mişcările studenţeşti. Regele dezaprobă metodele întrebuinţate. Regina

primeşte invitaţia la Văleni-de-Munte pentru a vedea Şcoala de misionare.

După masă Regele vorbeşte de cartea lui Ford. despre Evrei şi „supra-guvernul" finanţei internaţionale şi o găseşte foarte impresionantă. Laudă pe tânărul sub-secretar de la Interne, Tătărescu, şi familia lui. In materie de Guvern spune că şi naţionalilor din Ardeal li-a declarat că el are ideile sale despre succesiune, dar nu le poate împărtăşi. Răspund că nu era nici gândul mieu să-1 silesc a vorbi în această privinţă (am cerut audienţa pentru a prezintă Regelui şi Reginei cărţile despre dânşii scrise cu prilejul încoronării). Cred în posibilitatea unui guvern de coaliţie, şi cu unii liberali tineri. Ar fi excluşi ţărăniştii, Averescu şi Goga. Regele pare surprins când fac unele aprecieri cu privire la aceştia, de şi Averescu îi pare „un copil".

Regele e foarte încântat de petrecerea în Banat.

17 Decembre.

La Cameră atacuri violente contra proiectului pentru graniţa bănăţeană. Bănăţeanul liberal Licareţ loveşte furios în Sârbi, aprobat de tot partidul naţional, cu toate că i-a fost atacat unul din şefi, Vaida. Lascu strigă că el vrea şi războiul cu Sârbii.

*

Dr. Angelescu îmi spune că ar fi vorbit cu Regele în ce priveşte o succesiune a mea.

*

Argetoianu scoate un ziar al său, „îndrumarea", rupând cu generalul. Denunţă acordul acestuia cu Ludendorff, la

Augsburg, pentru o alianță cu Germania, Ungaria, Bulgaria și Rusia.

18 Decembre.

Discuția în <jurul graniții bănățene continuă la Cameră. Bocu cetește un memoriu dârz, în aceleași strigăte ale naționalilor ardeleni (la început Licareț își retrage toate acuzațiile contra lui Brătianu și a liberalilor). Cer chemarea la ordine a lui Lascu, care strigă că toți Sârbii sunt „mitocani". Urmează Lupu, obiectiv, patriotic, pacific, discutând, din punctul de vedere parlamentar, dacă termenul de „perfidie", aplicat de Duca atitudinii lui Maniu, e admisibil ori ba. M. Popovici s'a grăbit a răspunde lui Duca că e „obraznic".

19 Decembre.

Duca îmi dă noi explicații cu privire la frontieră, care ar fi avantagioasă din punct de vedere militar. Oricum, alta nu se putea afla. Discuția nu putea să se întindă decât asupra localităților vecine cu o graniță odată acceptată de noi.

20 Decembre.

Regina la Văleni. In Gară îmi vorbește de întâmplările din Grecia: plecarea silită a părechii regale. Ii spun că de mult ar fi trebuit să o facă.

In tren Lăpedatu îmi spune că la Paris Lupu striga cum că pentru Banat e gata sa împuște pe Take Ionescu. Vaida lăuda pe Brătianu pentru expozeul lui la conferință. Mai târziu lucrurile s'au schimbat.

El crede că pe vremea retragerii sârbești la Corfu ar fi fost momentul când am fi putut câștiga mai mult.

*

La Cameră începe discuția budgetului.

Seara, Madgearu atacă pe Argetoianu în chestia bonurilor de tezaur.

21 Decembre.

Iarna începe, bogată în zăpadă.

La Cameră, ziua, I. Lăpedatu a vorbit la budget. Face cel mai călduros omagiu lui Titulescu. — Ii faceți curte, șoptesc. — Poate că e primul ministru de mâne. Scontează și trecutul tachist al lui Titulescu, simpatiile de care se bucură la Regele.

Seara, Lascu, în chestia graniței bănățene, care și la Belgrad află împotrivire.

24 Decembre

Discuție la budget și la convenția pentru Banat.

*

Duca îmi spune că regele Gheorghe a ieșit din Atena între șirurile unei mulțimi care-l aclama și, plângând, îi cerea să revie. Ofițerii puși de pază pe vas „s'au convins" că regele lor e bun, au promis... camerierei reginei că vor servi cauza lui; la Constanța plângeau cu hohote. In schimb, ministrul de Domenii se înverșuna să capete unele schimbări la... grajdurile regale. Ministeriul l-a rugat să dea de la București... sfaturi.

Duca socoate că Averescu umblă după ţărănişti, sau vice-versa.

*

Vorbind la Timişoara, Argetoianu lasă a se întrevedea posibilitatea unui guvern al său cu ajutor de „oameni o-•n eşti".

25 Decembre.

Ardeleanul Moldovan aruncă insulte, făcând procesul Guvernului la budget. Vintilă Brătianu e foarte nervos: se supără foc de gluma ce se face cu privire la călătoria la Iad, de care vorbeşte oratorul (Iadu e un sat ardelenesc).

Seara, impresionant discurs al lui Vaida, în chestia fron^ tierei bănăţene. Al. Lăpedatu recunoaşte că a fost perfect obiectiv şi că a lăsat o pagină de istorie. Laleseu, din majoritate, combate violent pe Duca, încercând a pune la adăpost, pentru trecut, pe I. Brătianu.

26 Decembre.

Argetoianu la mine. Se gândeşte la coaliţii imposibile. Vorbeşte de o întâlnire cu Maniu, pe care îl judecă întocmai ca înainte. Ii spun că văd viitorul foarte pesimist. Regele vrea să fie lăsat în pace; naţiei îi place să fie înşelată; partidele depind de „organizaţii", fabricante de mediocrităţi, şi „organizaţiile" nu se vor înţelege niciodată. El îmi spune că păstrează contactul cu naţionalii.

Istrate Micescu îmi vorbeşte cu privire la unele puncte comune, între care învierea voturilor orăşeneşti.

Seara, vorbesc în chestia Banatului.

27 Decembre.

Discuţii la budget, ziua. Seara, Duca apăra convenţia pentru Banat şi alianţa cu Sârbii. Atacă, nedrept în parte, pe Take Ionescu şi pe Ardeleni (Maniu a vorbit monoton *şi* şters). Bănăţenii liberali prezintă un protest. Majoritatea face responsabili pe Ardeleni. Legea e votată fără aplause.

28 Decembre.

Emanoil Constantinescu, liberal nemulţămit, loveşte în Guvern, vorbind la budget. Vintilă Brătianu vrea să mă oprească de a lua cuvântul. Preşedintele intervine. II oferă şi lui Maniu, care-1 refuză, pentru că nu sunt lăsaţi a vorbi „domnii din partidul său". Şi în majoritate este nemulîămire pentru că s'a împiedecat discuţia.

30 Decembre.

Noul ministru al Poloniei vine să mă vadă. E pornit contra politicei lui Beneş, pe care îl cunoaşte personal. Stăruie asupra necesităţii unei legături mai strânse între cele două ţări. La Cehoslovaci vede ambiţia de a domina în legătura pe care au făcut-o. îmi propune o călătorie de conferinţe la Cracovia şi Varşovia.

Primesc ştiri de aiurea că, la Cracovia, trupa s'a lăsat bătută de grevişti, cari au fost apoi amnistiaţi.

31 Decembre.

închiderea Parlamentului până la sfârşitul lui lanuar.

I. Brătianu apare, foarte stors, evident bolnav. Pune în perspectivă la Cameră legi în legătură cu Constituția şi cu desvoltarea bogăției naționale.

l-iu Ianuar.

Seara, studenții vreau să facă împreună Anul Nou. Asistă Francezi (Roques, un general, etc), Sandfeld de la Copenhaga, iar, între Români, oameni total necreseuți și femei întreținute, care fumează la doi pași de d-ra Văcărescu. Se aduc Țigani ungurești, de chef, cari schilodesc muzica noastră națională. Sala bate din mâni și din picioare. Un tip ridicul recitează de pe scenă insultele lui Caragiale împotriva țării. Victor Eftimiu șuieră de două ori. Trebuie să ies din această lume netrebnică. Alții au curajul să rămâie, ba chiar să țină toasturi duioase.

15 Ianuar.

Pompeiu deschide un curs de matematică la Sorbona. Perfectă expunere franceză, foarte fină și bine ascultată.

Seara, concert al lui Vulpescu, cu sală plină. Și bucățite românești sunt călduros aplaudate.

20 Ianuar.

Seara, la ministrul Neculce. E de față și fiica d-rului Istrate, măritată cu livaditi. îmi vorbește despre moartea ta-

tălui ei. A sosit la Paris extenuat, „ca Hasdeu la sfârşit". Din ce în ce mai mult, fără durere, i-au slăbit puterile. A cerut să fie ars pentru a putea fi dus mai uşor în ţară, ceia ce s'a făcut acum un an. Legaţia nici n'a ţinut samă de moartea lui.

25 lanuar.

Boyer a primit acuma câtva timp vizita generalului Kaulbars, fostul dictator rusesc în Bulgaria, acuma un simplu aviator diletant, care moare de foame la Paris.

27 lanuar.

La o recepţie, decanul Facultăţii de Medicină, Roger, care cunoaşte România, îmi vorbeşte cu mustrare de studenţii evrei izgoniţi din ţară „pentru religia lor". Ii dau explicaţii.

29 lanuar.

La arheologul catalan. Puig y Cadafalch. El vede o epocă intermediară între arhitectura carolingiană şi cea romană. La noi ea continuă cu arcadele lombarde şi polihromia, cu ceramica moldovenească.

Vorbeşte de noul regim spaniol. „Numai episcopii nu sunt generali." Mişcarea catalană e confiscată. El a trebuit să plece momentan. Regele îşi joacă tronul.

31 lanuar.

Ultima mea lecţia la Sorbona. E de faţă şi ministrul Constantinescu, care adoarme îndată, de un somn reconfortant.

3 Februar.

La „Cercul Ronsard" conferinţa poetului Francis James. Gras, gros, brun, o proză împodobită şi o poezie care, aceia, e foarte frumoasă.

5 Februar.

Aflu de la un membru al Institutului că, la alegerea de membru asociat, candidatura mea a fost învinsă de a lui Raj'nâ şi pentru că doi membri au vorbit de „schimbările mele de păreri". Anume că m'am făcut francofil din germanofil. Calomniile unei anume bande româneşti au prins.

7 Februar.

La dejun cu Coville, aproape un coleg pe vremuri şi distins istoric, astăzi director al învăţământului secundar şi superior. Discutăm chestia studenţilor basaraibeni, pe cari îi recunoaşte prea mulţi. Aflu că Ruşi şi Evrei ruseşti merg la ataşatul nostru militar ca să-i ceară acte pentru „schimbul" francez, mărturisind făţiş că nu sunt Români, n'au vrut să facă serviciul militar şi n'au intenţia să servească România. Ii arăt necesitatea de a înlocui schimbul întâmplător cu burse meritate şi de a face din Legaţia franceză; o casă primitoare pentru intelectualii români, iar nu un loc de întâlnire a „prinţilor" noştri.

9 Februar.

Masa la Neculce cu reprezintantii Poloniei şi Iugoslaviei la Comisia de reparaţii; Sârbul, Diurici, vorbeşte de Paşici. Om cu totul simplu şi totuşi atât de tare. In chestia revendicărilor, de la început a pus Fiume pe al doilea plan. El singur. Acum i se vede dreptatea. Nu poate argumenta

de ajuns, dar simte şi prinde. „Eu nu înţeleg cum nu înţelegeţi", spune el, fără a putea croi şi argumentaţia logică.

10 Februar.

La dejun, la Victor Antonescu. El spune lucruri interesante, întâiu cum a căpătat primirea României la conferinţă, cu tot tratatul încheiat cu Centralii. A făcut să nu se intervie la Cameră în favoarea noastră, cum voia să facă un prieten. A reuşit să se treacă asupra lipsei confirmării lui ca ministru, confirmare care încă nu sdsise. Apoi a dat explicaţii Iui Poincare. — România nu-e Brătianu, ci ţara care a făcut ce-a făcut şi a suferit ce a suferit. Argument: E oare Franţa Clemeneeau? Mulţi îl critică. II acuză că face „prostii". Cine a spus? indiferent. Dar Franţa rămâne Franţa. Clemeneeau ar fi fost emoţionat; i-ar fi văzut o lacrimă în ochi. A spus apoi „micului său amic" că speră; cum că se va face.

După masă arată cum, în 1916, Delcasse era convins că Bulgarii sunt câştigaţi. — Că doar nu-i vei cunoaşte mai bine ca mine! — Din experienţa patimilor noastre, da. El cerea formal Românilor să nu se considere ca o aşchie aruncată în foc, mergând fără Sarrail. Totuşi aşa a rămas concepţia franceză.

17 Februar.

Masă la Legaţia României. Fougeres nu crede pe Greci maturi pentru republică. Partidele sunt slabe, nu pot fi altfel. încercarea lui Venizelos de a face un partid liberal a căzut.

18 Februar.

Tot mai stăruitor mi se cere de ai miei să particip la

blocul opoziţiei. Răspund că n'am încredere în oameni, că nu admit metodele lor. E o chestie de conştiinţă pentru mine.

19 Februar.

Francul francez scade din nou, în mijlocul unei mari emoţii. E o intrigă pentru a provoca demisia lui Poincare, care se luptă acum la Senat, plin de nou-aleşi radicali-socialişti, după ce a câştigat victoria la Cameră.

W Februar.

La preşedintele Republicei.

Niciun fast, nicio întâmpinare. într'o odaie un funcţionar, în alta un ofiţer. „Nu s'ar îngădui mai multă înfăţişare", îmi spune Victor Antonescu.

Preşedintele, solid clădit, pătrat, cu părul sur dârz; cu sprincenele în craiu nou peste ochii vii şi glumeţi supt ochelari, ascultă. După câteva cuvinte despre cursurile mele la Sorbona, cum îl văd că pare a dori informaţii, îi arăt ce important este în Orientul ameninţat acest „bulevard românesc". Cehii nu sunt războinici. Polonii ău arătat la Cracovia că armata lor nu este, pentru moment, cu totul sigură. Sârbii sunt buni soldaţi (preşedintele repetă şi aprobă), dar trebuie să| li se dea o direcţie. Au greutăţi cu Croaţii, pe cari istoria i-a făcut întru câtva un alt popor, supărat de concurenţa balcanică. După moartea „paşei" Paşici, cine să urmeze? Legăturile de alianţă sunt bune, dar fiecare ar trebui să-şi recunoască şi păstreze locul: „colaborare" (încă odată preşedintele aprobă şi subliniază). Franţa ar putea-o impune (— „O, e aşa de greu să li se vorbească!"). întreabă de chestia rurală la noi, şi îi arăt ce greutăţi ridică: starea provizorie de asociaţie a proprietarului cu ţăranul, pe care

eu o propusesem de mult, le-ar fi evitat. Oricum, am dat o experienţă lumii: cuminte, fiindcă suntem cuminţi; Ruşii au dat-o pe a lor, nebună, pentru că şi ei sunt nebuni {preşedintele spune odată cu mine cuvântul). Amintindu-i de Take Ionescu, îl laudă. îşi aduce aminte cu plăcere de convorbirea lui cu dânsul la Aix-les-Bains; era un om cu spiritul deschis. Când îi vorbesc de autoritatea prin izolare a lui Brătianu, inaccesibil, surâde. La urmă îmi spune că lucrurile se vor îndrepta „cu oameni ca dumneata". Spuindu-i, înainte, că libertatea e o fată de păzit şi nu de lăsat să umble singură pe stradă, el adaugă: „că ar putea să capete purtări rele" (elle pourrait tourner mal).

20 Februarie

Cu Antonescu la Doumergue, preşedintele Senatului, amie *al° nostru. Om între 50—60 ani; faţă rotundă, vioaie, veselă, ochii strălucitori de curiozitate. Vorbeşte de inspiraţia ce poate veni şi de la noi, exemplificând soarta noastră după cartea ce i-am prezintat. Franţa cea nouă, care se formează acum din tineret — căci generaţia actuală e stoarsă —, va avea o mare curiozitate de lucruri străine. El e optimist: greutăţile vor trece. Ele sunt bine venite. O vede din cariera lui: de nimic n'a folosit mai mult decât din ceia»ce considerase ca o nenorocire. Laudă ideia mea de a scrie Istoria Franciei afară din Franţa. Definesc poporul nostru ca foarte latin, pe cale populară, prin logică şi simplicitate; Italianul e mai luxuriant şi stufos, mai „oriental".

23 Februar.

Comunicaţie la Institut despre „Părăsirea Daciei de Aurelian".

26 Februar.

Conferinţă la studenţii poloni despre relaţiile culturale dintre Poloni şi Români. Intre ascultători fiul lui Mickiewicz, aproape octogenar.

La Leygues. Bătrân cu înfăţişarea lui Crispi. La gura focului, în apartamentul foarte luxos şi plin de artă, vorbeşte de greutăţile de după războiu, de primejdia de a se pierde clara de mijloc în greutăţile materiale, de greutatea de a o reface pe urmă. A fost în România şi ar mai merge.

Apoi la Painleve. înfăţişare de învăţat prins în luptele violente ale politicei. Temperament meridional, gata de luptă mai mult decât de vorbă. E întrerupt de telefoanele care îi vorbesc de pregătirea cartelului electoral al stângii. Critică aspru Camera ieşită din conrupţie şi dintr'o teroare, căreia i-a lipsit doar sângele. Pare a crede că Basarabia e rusească.

La preşedintele Camerei Raoul Peret. Om scurt, îndesat, cu un cap energic, cu o rămăşiţă de tinereţă în mişcări. Vorbeşte de alegeri, a căror primejdie o vede. Lumea pune întrebări cu privire la condiţiile de traiu, îngreuiate. Odată a trebuit să întrebe pe alegătorii cercului său — aiurea nu merge, din discreţie, — dacă îl fac răspunzător şi pe dânsul. Crede că era mai bine să se fi disolvat Camera în toamnă, cu o mai bună situaţie internaţională, şi fără aameninţarea impozitelor.

29 Februar.

Painleve a neglijat să vie la dejunul anunţat. Şi alţi oaspeţi au venit în zădar.

La Mortcerf, unde d-ra Elena Donici locuieşte cu sora şi cumnatul ei, păstrând o frumoasă colecţie de artă, în care şi documente româneşti. O fotografie înfăţişează pe bătrânul Donici în costum tolstoian, cu şapca pe cap, înaintea căruia ţăranii pleacă genunchii. Era undeva către Nistru. Totul e vândut acuma. Cumnatul a creat o fermă de o admirabilă organizaţie, şi, acuma, închiriind-o, de şi încă tânăr, se odihneşte.

l-iu Mart

La Legaţie. Din moştenirea Stătescu au rămas patru splendide tablouri de Grigorescu. Sunt într'o magazie. Moştenirea e a clubului liberal. Vintilă Brătianu a plătit datoria şi destinează această comoară Muzeului.

Conferinţă la Asociaţia franceză pentru Societatea Naţiunilor, în sala Institutului de oceanografie. Foarte multă lume. Expun „concepţia românească a păcii". Publicul <e foarte călduros. La urmă, un necunoscut, care s'ar părea a fi Ungur, îmi spune cu pronunţarea germană: „Si vis pacern, para **pacem".** Un altul, cu înfăţişare lunatecă, ne urmăreşte pe rectorul Appell şi pe mine, cu dorinţa lui ca Rusia, Germania, Turcia să intre în Societate.

2 Mart

Spre Geneva. In tren, directorul şi creatorul belgian al Palatului Mondial, de demonstraţie sociologică. E supărat pe comitetul cultural al Societăţii Naţiunilor, care i-ar îi luat rolul. Vorbeşte cu vervă de greşelile guvernelor. Cel belgian, în 1914, răsturna tramvaie ca să împiedece In-

trarea Nemţilor în Bruxelles şi guvernatorul dădea la telefon ordinul de a face „cum e mai bine". Se indignează că Spania inertă domină cu valuta ei. Crede că Franţa exploatează Belgia. In mişcarea flamingantă el vede, la origine, admiraţia pentru prosperitatea vechii Flandre, de oraşe. Criza actuală n'a fost determinată de un spirit antifrancez.

*

La Geneva bună primire de Comnen şi de Pittard, a cărui prietenie e nemărginită.

3 Mart

întâia mea conferinţă despre aşezămintele din Sud-Estul Europei, în sala cea mare a Universităţii.

Seara, masă la Pittard. Şi Robert de Traz, cam jenat de noile lui legături cu Ungurii, pe care vădit e decis să le păstreze.

4 Mart

K doua conferinţă, despre imperialismul în Orient. Seara, masă de şaizeci de invitaţi dată de Comnen. Un tânăr diplomat iugoslav îmi spune că planurile bulgăreşti de „Iugoslavie" sunt cunoscute la ai lui. Moartea lui Stamboliischi n'ar fi fără legătură cu dânsele.

Conferinţa a treia, despre Regalitatea în Sud-Estul European. Seara, conferinţă despre arta noastră populară, la Museu.

6 Mart

Dejun cu membri ai Comitetului Societăţii Naţiunilor (şi Edward Drummond) la Rappart, membru elveţian.

7-S Mart.

In drum spre țară, cu senatorul Filitti. Vedem câmpiile nelucrate. El spune că sistemul grâului de toamnă a fost introdus numai pentru proprietatea mare, de Cazotti şi bătrânul Marghiloman. Proprietatea mică trebuie altfel îndreptată.

9 Mart.

La Craiova, pentru o întrunire cu țăranii. Se pare că-i supără observația mea despre luxul lor şi despre nevoia de impozite noi.

Am spus limpede la întrunire că țării îi trebuie partidul cel mai mare şi că față de mijloacele de acțiune ale liberalilor singur n'aş putea răzbi. Dar nu găsesc înțelegerea trebuitoare.

11 Mart

Un colonel american, furnisor de vagoane, se plânge de procedeele lui Vintilă Brătianu, care i-a refuzat o propunere de conlucrare pentru acoperirea datoriilor în Statele-Unite. Brătianu desminte: el ar fi oferit o consolidare cu plata intereselor. Lupu, consultat asupra campaniei pe care o găteşte Americanul^ a înştiințat pe Brătianu. Eu îi declar Americanului că aceia ce are de gând să facă îl priveşte pe dânsul, că nu-l pot opri, dar nici încuraja.

Seara, Argetoianu la mine. Doreşte şi el partidul unic. Se oferă pentru dânsul. Stăruie să fiu amabil cu naționalii: Maniu a fost la el aseară pentru a se informa asupra in-

tențiilor mele, primite, zice el, cu simpatie în tabăra lor. Arată desgustat de haosul actual. Vorbeşte şi de anume planuri de căsătorie în familia regală. E hotărât contra propagandelor anti-monarhice — până şi prin licee se discută republica. Neplata bonurilor în Italia a făcut imposibilă călătoria Suveranilor acolo: ar fi şi o notă în acest sens.

Şi el recunoaşte marile calități ale lui I. Brătianu.

Vorbeşte despre vastele planuri ale lui Titulescu. Se scontează un guvern al lui.

13 Mart

La Cameră Buzdugan vrea să aducă, în forma unei polemice cu Ruşii, chestia votului, de către Camera Franceză, asupra alipirii Basarabiei. II sfătuiesc să prezinte o simplă declarație ca Basarabean, şi, dacă vrea, membru al partidului său. Vorbesc după dânsul, ca fost preşedinte al Camerei care a votat Unirea şi a luat cunoştință de recunoaşterea ei de către Aliați. Cum se produc declarații de partid, subliniez că vorbele mele n'au avut acest caracter.

După plecarea mea, în urma interpelării lui Madgearu, care acuză pe ministrul de Finanțe că favorizează exportul ilegal de piei, Mihalache taxează pe un deputat liberal de „samsar" şi e pălmuit de un țărănist. Majoritatea liberalilor exclude pe treizeci de zile pe agresorul No. 1.

Dimineața, Duca vine la mine pentru a-mi arăta că Averescu, în Italia, caută consultații de drept contra Constituției votate, pe care o consideră ilegală.

In ce priveşte vizita Suveranilor la Roma, vizita a fost propusă de Aloisi, şi cu anumite intenţii matrimoniale. Se ajunsese la o înţelegere. Aloisi, plecat la Roma, revenise, pentru a pleca acuma din nou. Statul român, care consolidase o parte din bonurile italiene, Vintilă Brătianu explicând că nu poate face mai mult din cauza operaţiei care e în curs aiurea, admisese chiar ca, din rest, să achite ce se cuvine unor cooperative fasciste. Acum câteva zile se vorbia încă în acest ton. De-odată înlocuitorul lui Aloisi prezintă nota grosolană, în care, insistându-se asupra aranjamentului bonurilor, se adauge că fără aceasta vizita regală n'ar întâmpina atmosfera cuvenită.

Sfătuiesc pe Duca, dispus a mărturisi faptele, să provoace o interpelare, care ar porni de la zvonul că Averescu are o misiune în Italia.

Planul de căsătorie între prinţul Nicolae şi princesa Irina n'a fost admis de Guvernul român.

U Mart.

La Cameră Duca e interpelat de Sever Dan, în chestia amânării" vizitei la Roma. Interpelatorul înfăţişează faptul ca o înfrângere a Ministeriului. Duca are înainte o hârtie care se pare a-i fi fost dată de Regele. Se refuză a pune în legătură „amânarea" cerută cu chestia bonurilor, dar anunţă că Regele a renunţat la vizita sa.

Urmează scandalul bătăilor de ieri. El va continua şi astăzi.

15 Mart.

La dejun la Regele. Mişu iea apărarea Guvernului în chestia italiană. Ar fi un act din atacul dat de toţi străinii pentru a se înstăpâni asupra producţiei noastre. Regele Greviei, în civil, blând, tăcut ca de obiceiu, regina Elisabeta, total refăcută, iau parte la dejun. Se râde mult, Regele dând semnalul.

Cer Regelui o conversaţie particulară. In cabinetul său, îmi mulţămeşte călduros pentru serviciile aduse în Franţa. Aduc vorba despre starea rea în care am găsit ţara. O recunoaşte, părând totuşi că vrea să evite conversaţia asupra acestui subiect.

Evită şi subiectul incidentului italian, dar vorbeşte de conrupţia care ar fi prins viaţa claselor superioare din Italia. Cu privire la Grecia, îşi arată mulţămirea pentru plecarea lui Venizelor.

Proiectul de comercializare i se pare mai bun decât era la început. Discut asupra dezavantagiilor concesiilor pe Ministere. E pentru zăbovirea proiectului relativ la păduri. Crede şi el în necesitatea partidului unic de opoziţie. I-a spus-o şi lui Maniu în vară. Ar avea nevoie de un proiect de guvernare precis.

In generalul Averescu nu mai crede. Cruţă pe naţionali. Intre ţărănişti, deosebeşte de nestăpânirea lui Lupu, bun în fond, de dârzenia lui Mihalache, de nematuritatea lui Madgearu, pe Iunian şi chiar pe Mirto. Pentru soliditatea politică a lui Mârzescu are recunoaştere.

Spune la plecare că „Regele nu e deci aşa de rău pentru opoziţie" şi adaugă că şi puţin autocratism — complectez fraza — n'ar strica.

Genul Primo de Rivera îi displace şi vorbeşte de primejdia Regelui constituţional care alege după simpatii personale.

*

Maniu mi-a scris pentru o întrevedere, plecând de la declaraţiile mele din Craiova.

Răspunsul mieu îl încurajează.

*

Maniu vine seara, la 10. Contestă că Regele i-ar fi vorbit de partidul unic. După preliminare mai lungi mă întreabă cum consider posibilitatea formării unui astfel de partid. Cum vorbeşte şi de alte „oferte", îi atrag atenția că eu nu fac o „ofertă", ci un sacrificiu pentru tară, căci s'ar putea prea bine ca, le un impas, să mi se dea mie puterea şi, făcând alegeri legale, dar nu naive, aş avea ori mijlocul de a guverna ori o puternică reprezintare în Cameră, după ce m'aş retrage. Ii declar că n'am niciun punct de vedere supt raportul organizării, că grupările locale ar avea să discute condițiile materiale, că prin urmare e vorba de program: acest program însă s'ar putea fixa de o comisiune mixtă, căutând punctele principale şi de actualitate din amândouă. Cum el vorbeşte de vechiul program al blocului, chiar de „punctele din Alba-Iulia", nu fac obiecții. Dar Maniu vrea să ne ocupăm şi de o nouă Constituție. Ii arăt ce indiferentă îmi pare lumea, chinuită de alte griji, în această privință. El stăruie că e un exemplu de dat şi propune naiva soluție a unor noi Camere constituante. Ii spurf că numai după uşurarea țării de sarcinile ei de azi putem vorbi de aşa ceva.

Maniu aMuce în discuție partidul țărănesc. Ar fi renunțat la program, dar e inadmisibil punctul de vedere al partidului de clasă. Mă întreabă cu privire la Stere şi îi reînoiese declarația imposibilității mele. Vrea să ştie dacă aş cere excluderea lui publică. Declar că admit îndepărtarea lui de la politica activă. — Vremelnic? — Definitiv.

*

Discuție asupra numelui partidului. El invocă cei şaizeci şi doi de ani ai partidului său, deprinderea cu acest nume,

numeroşi aderenți din Regat. Ii arăt că e o iluzie aceata din urmă, că tachiştii nu se pot alege, iar ceilalți ml există. Şi noi avem aderenți legați de numele de naționalişti democrați, pe care altfel şi l-ar însuşi Cuza. Propunerea unui partid radical național nu o admite, fiindcă o asemenea încercare s'a făcut în Ardeal şi s'a compromis. „Uniunea națională" nu-i pare a-i corespunde partidului unic: îi arăt că s'ar putea lucra provizoriu cu vechile numiri în fiecare ținut, dar el aduce înainte pe amicii lui de aici.

Rămâne să consulte deocamdată numai pe intimii.

Unele lucruri îmi par curioase la dânsul. Astfel, crede că Sârbii s'au înțeles cu Italia şi urmează o politică orientală amenințând Banatul; el socoate partidele care în Serbia sunt contra monarhiei.

Regele, căruia îi comunicasem zvonurile purtate de țărănişti, cu privire la „legea lui Mihalache" refuzată de dânsul, — Maniu îmi spune că Mihalache primise schimbări, iar asupra întinderii admisese arbitragiul lui Maniu —, se arată foarte afectat şi de alte mijloace de luptă ale lor. Vorbindu-i de durerea ce mi-a produs în 1919 numirea lui Averescu înainte de consultarea mea ca preşedinte al Camerei, Regele e mişcat şi spune că-i pare rău.

17 Maiu.

La Cameră aceleaşi sterpe discuții de persoane. Apoi legea chiriilor,

18 Mart.

Tot legea chiriilor.

19 Mart.

Argetoianu la mine. A fost la Regele, care s'a arătat „în-

cântat" de conversaţia cu mine. Confirmă şi el că Regele i-a recomandat lui Maniu partidul unic. Bănuiam sentimentele lui Maniu faţă de mine. Argetoianu a văzut pe Goldiş, care doreşte fuziunea, gata, la nevoie, cu amicii săi, să „facă front" contra şefului său. Aruncă vorba că ar fi bine să admit conducerea lui Maniu, căci, la urma urmei, tot cel mai priceput şi mai activ va conduce. Ii răspund că nimic nu trebuie admis decât **după fuziune.** In ce priveşte titlul partidului, şi ei crede că trebuie schimbat „ceva", orice ar fi. I-a propus lui Goldiş: „Partidul naţional al României întregite", şi acela l-a întrebat dacă e „ideia" lui. Deci aceiaşi propunere pe care am îăcut-o eu. Argetoianu e de părere să nu încredinţez unei delegaţii negocierile ulterioare şi să nu pun un termin scurt pentru răspuns, dar să fiu şi mai departe culant faţă de Ardeleni. L-a mirat necunoştinţa lui Maniu în chestiile financiare şi economice. Regele i-ar fi spus lui Maniu că nu-l acceptă decât cu oameni având practică de guvern şi în care el să se poată încrede.

La Cameră legea chiriilor. Vorbeşte foarte bine Iunian.

20 Mart

Şedinţă ocupată de Lupu, care interpelează asupra conflictului cu Italia. Duca mi-a arătat raportul lui Lahovarg, care spune că secretarul lui Mussolini, Gontarini, asigură că sensul notei era altul: o simplă încunoştiinţare. Nu ascult discursul lui Duca: refuză a da explicaţii.

*

Seara se adună Comitetul executiv al partidului. Ii las să decidă asupra propunerilor lui Maniu.

21 Mart

Maniu îmi spune că a primit scrisoarea mea şi că, după lupta electorală de la Romanaţi, voiu avea un răspuns.

Vorbesc la legea chiriilor, încercând să deschid alte perspective decât ale pauperismului favorizat.

22 Mart

Se votează legea chiriilor pe articole.

*

Florescu, ministru la Varşovia, mă vede cu privire la plănuita mea vizită în Polonia. Se plânge că propaganda noastră e nulă, atunci când fostul ministru de Războiu unguresc, trecând peste uzanţele diplomatice, oferă prânzuri autorităţilor, ca la Cracovia. Şi acolo situaţia i se pare neconsolidată: propaganda bolşevică atacă situaţia actuală în ţările apropiate, care i se par mai interesante, prin desfacerea înceată a vechilor legături, prin distrugeri (în Polonia cu bombe), prin săparea principiului de autoritate. Armata rusească se întăreşte necontenit. Polonia adună aeroplane şi se ocupă de gazurile asfixiante. Şi ei ne „pipăie", ca să vadă dacă mergem cu dânşii,, cum facem şi noi.

Pentru invitarea mea, lucrul era aranjat cu fostul Ministeriu, căruia i se adresase un grup de deputaţi. Acuma, ar îi poate altfel.

Cei veniţi de la noi lasă rele amintiri. Ziariştii una dezastroasă: au cerut bani (unul, nemulţărnit, a delegat pe

altul mai „ieften"), au lăsat datorii pe la chelneri. Mă tem de apropiata vizită a „scriitorilor".

Ministrul pregăteşte un număr polon despre România şi îmi cere indicaţii.

*

La Cameră, întreb pe Mărdărescu despre situaţia apărării noastre. începe prin a spune că aceşti doi ani l-au obosit mai mult decât zece ani de campanie. A comandat 200 de aeroplane, gata. Se va face o fabrică aici. Şi el crede că armata rusească e serioasă.

24 Mart.

Primesc volumul din „Nations of to-dag", în care colaboraţia mea pentru România e pusă după un text de două ori mai mare despre Bulgaria, apoi amestecată cu lucruri fără sens şi cu insulte la adresa unui popor cu trecutul indescifrabil şi cu viitorul nesigur.

25 Mart

Ştirbei îmi arată atacul contra lui în „Universul", prezintându-1, pe acoperite, ca interesat în chestia bonurilor italiene, îmi explică în ce fel i s'a prezintat Aloisi, care, el, a a ajuns la ideia unei încercări de a se răscumpăra bonurile deţinute de cooperativele lui Mussolini. Se căzuse la o înţelegere cu Banca Naţională, ba chiar cu un grup de bănci, când a venit nota. Denunţul de astăzi vine de la locţiitorul lui Aloisi, Savona, care a dat şi documentele d-rului Lupu. Ştirbei va face personal responsabil, la întoarcere, pe Ministru.

El e pentru o legătură strânsă cu Franţa, oricare ar fi şi greşelile oamenilor politici francezi. E singura care ni

poate folosi. Tendinţele anglofile ale prinţului Carol ar trebui înfrânate. Regina nu le-ar susţinea.

După amiazi Duca îmi spune că Italienii au revenit pentru a afirma că n'au pus în legătură bonurile şi vizita. Guvernul s'a mulţămit să ia act, aşteptând propuneri nouă.

Legaţia -Angliei refuză a interveni în chestia cărţii mele din colecţia de la Londra şi mă trimete la Titulescu, care se ţine de o parte din cauza zvonurilor că ar umbla după o situaţie politică în lăuntru.

29 lanuar.

Continuă discuţia la legea comercializării averilor Statului. Alaltăieri am făcut declaraţia că şi eu o cred rea, neelegantă şi trecătoare.

La prinţul Carol, care găseşte principiul legii bun. Vorbeşte de arivismul lacom al Statelor noi. Pare în adevăr să aibă rezerve faţă de politica franceză. Acceptă prezidenţia de onoare a congresului de bizantinologie. Va primi pe congresişti la Palat, dacă vrea Regele. Vorbindu-i de pericolul unei discuţii violente la Parlament, în timpul cât va lipsi Regele — mi se spune că pentru alegerea dela Romanaţi va fi bătaie —, aşa că ar fi bine să se decidă o prorogare, el crede că va fi o vacanţă. N'a voit ca regenţa să-i revie prin Constituţie lui, ca să nu fie reţinut oricând în lipsa Regelui.

*

Procesul studenţilor complotişti. S'a cerut rectorului întreruperea cursurilor. Dimineaţa, studenţii au gonit pe pro-

fesori cu cântece. întâlnesc, la orele 6, pe unul care totuşi a putut vorbi. Mi se spune că voiu avea la curs studenţi puţini. Am pe cei de la Seminariu şi încă vre-o câţiva. Niciodată n'am vorbit mai liber şi mai bucuros, şi niciodată auditoriul n'a aplaudat mai călduros.

La uşa Fundaţiei Carol, un grup de studenţi. Au fluierat şi ameninţat-pe Aristide Blank, care ţinea o conferinţă pentru Institutul economic.

Pe străzi se vinde „Cuvântul Studenţimii", în care se glorifică studentul Moţa, care a chemat pe un coleg al său, denunţător, şi l-a împuşcat.

30 Mart.

Mergând la Liga Culturală, întâlnesc un grup de studenţi şi studente, în costume naţionale şi plini de flori: înseamnă că juraţii au achitat pe complotişti. Zodia violenţei stăpâneşte lumea, şi isteria e metodă.

Eroul de azi e colonelul Băgulescu, în folosul căruia, Vineri, Sever Dan a interpelat pe Ministrul de Războiu, care a găsit cuvinte aspre pentru ofiţerul agitator.

O masă de muncitori unguri staţionează înaintea Băilor Eforiei. Mi se spune că acolo se fac angajările de muncitori. Mârie asemenea adunări de Duminecă, în stradă, pot să aibă alt rost.

Ţăranii sunt târâţi la adunarea naţionalilor de la „Dacia". Spectacol desgustător....

Seara, Savona mă află în stradă. E indignat contra Guvernului şi a Presei. Tăgăduieşte că ar fi făcut el întâiu vre-o propunere concretă. Dacă aş vedea dosarul, i-aş da dreptate. Peste învoiala generală cu creditorii, s'a făcut o alta cu Banque du Levant. îmi comunică nota verbală. E dură. Aminteşte atmosfera din opinia publică italiană şi deconsiliază formal, cere energic zăbovirea vizitei regale. I se pare că de atunci Roma n'a părăsit acest punct de vedere. El n'a dat lui Lupu, pe care nu-l cunoaşte, nicio lămurire.

La Argetoianu. Aşteaptă pentru seara familia regală. Va fi bal cu lăutari. Argetoianu crede că nunta prinţului Nicolae tot se va face.

Ii spun în ce stadiu sunt cu naţionalii. Lui, situaţia i' se pare schimbată. Lucrurile merg rău, îndreptându-se spre un nou regim. Se teme de mişcări în Basarabia. La Romanaţi soldaţi au dat mărturie contra ofiţerului lor. Tumulturile studenţeşti au devenit intolerabile: la Fundaţie, banda a călcat în picioare pe bătrânul Olănescu. Ar fi dispus la o fuziune într'un moment apropiat, nu acum.

In acest moment naţionalilor li s'ar opune pretenţii mai mari. Li-a trimis răspuns că dacă se tem să nu fie „încălcaţi" de oameni, şi vor fi, atunci, „încălecaţi" de împrejurări, el nu e dispus să-i „încalce" şi, crede, nici eu.

Mişcarea antisemită ar potoli-o el în două săptămâni.

Duca îmi spune că mâne au Consiliu de Miniştri în chestia studenţilor. Argetoianu crede că vor cere să se suspende

inamovibilitatea profesorilor pentru a înlătura pe agitatori. Şi el crede că ar fi o măsură rea.

Şi Argetoianu a aflat că, la discutarea alegerii din Romanaţi, se va trage cu revolverul în banca ministerială.

2 April.

La Cameră, Madgearu vorbeşte despre devastările studenţeşti. Sub-secretarul de Stat Tătărescu pune în vedere şi o legislaţie specială.

*

La oarele 6, conferinţă despre evoluţia bizantină la Fundaţia cu uşile şi vitraliile sparte. In cursul conferinţei se încearcă a se vocifera; taiu scurt obrăznicia.

Lăpedatu, care e de faţă, se arată foarte îngrijorat de această stare de spirite, pe care inconştienţi o agită fără să-şi dea sama unde se poate ajunge.

Duca îmi arată o telegramă de corespondent american, despre stările de Duminecă. începe aşa: „Sânge curge din bielşug pe străzile Bucureştilor". întreabă dacă s'o lase să treacă.

3 April

La Cameră continuă discuţia la legea comercializării. Preşedintele se ţine de-o parte, o mare parte din majoritate se eschivează. Puţini miniştri pe bancă.

Negoeiaţiile de la Viena s'au rupt după două atacuri grosolane ale lui Crestinschi. Vaida atribuie nereuşita lui Duca. I. Brătianu vine împreună cu acesta, care răspunde

că de la Lausanne se dăduseră anumite asigurări care îndemnau la .conferinţă şi că noi rămânem pe punctul dreptului nostru. Vaida asigură că în chestia Basarabiei partidul lui e solidar cu celelalte. Cum el socoate conferinţa neoportună, iau cuvântul ca să arăt că ea a permis să ni cunoaştem prietenii şi să desvelim adevăratele intenţii ale Sovietelor; adaug că asigurarea stăpânirii Basarabiei stă în sufletul celor de acolo, care trebuie cruţat şi în sentimentele şi în prejudecăţile şi greşelile lui; economiile nu trebuie să ne lase descoperiţi la Nistru. Lupu rezervă pe mai târziu criticile şi momentan se raliază la declaraţiile făcute.

*

Organizatorul meetingului de la Chişinău e Dauş. Partidele n'au fost invitate. Ţărăniştii nu merg: ei vreau să ţie întruniri prealabile, oprite întâiu, apoi admise de guvern. Şi naţionalii se ţin de o parte. Anunţ un meeting al Ligii Culturale la Bucureşti în aceiaşi zi, şi ca să se poată manifesta acei cari nu vor să stea alături de liberali.

*

In acest timp Averescu face un turneu la Iaşi, la Cernăuţi (muzică militară, etc). Goga declară că nu vrea să-l întovărăşească.

*

Maniu îmi dă răspunsul. Un act de feroce egoism de partid şi regionalist. Ne pofteşte pur şi simplu la înscrieri. Răspunsul era cunoscut cu un ceas înainte la „Viitorul".

Seara, adun pe amicii miei. Şi ei sunt pentru răspingerea jignitoarei propuneri şi aprobă răspunsul mieu. Aflu de la Tască — şi el o are de la Xeni — cepe petrecute. Tachiştii (şi M. Cantacuzino) au fost pentru unire, Filipescu, din principiu, desaprobă; dintre Ardeleni, Vaida şi Agârbiceanu aşa şi aşa, Bocu singur călduros pentru. Cicio Pop a spus că şeful a rămas neînsurat pentru partid şi nu şi-o

lua acuma o soacră... Goldiş, când stăruia la mine, se apăra faţă de alţii că el nu negociază.

*

Vizita Regelui e refuzată şi la Madrid.

*

Agenţi bolşevici anunţă în Basarabia că noi plecăm.

4 April.

Vorbesc la legea comercializării, arătând şi cât de mult va scădea însăşi *coeziunea* partidului liberal.

Seara, concert la Palat pentru prinţul japonez. I se serveşte tot muzică... rusească. Regele Greciei, fratele său, suita sa sunt prezenţi, în mare uniformă, ceia ce poate părea, date fiind împrejurările, curios.

Xeni îmi spune că în partidul naţional află numai deziluzii. Cicio Pop, ca să combată ideia fuziunii, a inventat că eu am provocat căderea guvernului din 1919 prin prezintarea legii agrare, în loc să aştept pe primul ministru, şi că am vorbit atunci cu despreţ de „Ardelenii aiştia".

Văd şi pe Argetoianu: e de părere să fie menajaţi Ardelenii.

La concert, Marghiloman plastronează, I. Brătianu apare o clipă ca o fantomă, Vintilă se încoardă ca înaintea unei probleme financiare, Mişu râde diabolic în culise. Lipsesc Averescu şi Maniu, acesta din urmă poate fiindcă nu ştie nici o limbă europeană.

6 April.

Ultimele două şedinţe ale Camerei înainte de vacanţa provocată de plecarea Regelui. Legea comercializării a început să se voteze de aseară, în urlete. Discursul ministrului a trebuit să fie spus la stenograf. A fost şi o mică bătaie.

Lupu, după un discurs injurios, a provocat la duiel pe Vintilă Brătianu, care, când oratorul pronunţase numele bătrânului I. Brătianu, a protestat contra „mişeliei".

I. Brătianu apare pentru a mulţămi Camerei şi a o asigura că opera ei va fi durabilă. I-au cuvântul pentru a rectifica: fiecare Parlament face ce crede el şi cel de după dânsul tot aşa, dar ţării trebuie să i se cruţe zguduirile. Conştiinţa ţării întovărăşeşte numai pe Rege.

7 April.

Argetoianu îmi vorbeşte de posibilitatea unui regim nou. *Regele* ar fi desgustat. S'ar putea să avem o criză acuma sau peste câteva luni. Suntem strânşi de Bursa din Londra, care ni cere plata unor trate cumpărate de la Germani. Terminul de la sfârşitul lui Mart a fost abia amânat la începutul lui Maiu. Guvernul englez nu se amestecă. Situaţia externă e în genere rea. Liberalii au retras legea minelor. Regele li-a impus vacanţa Parlamentului.

Argetoianu crede că, în amândouă cazurile, e mai bună o

simplă colaborare. Regele nu vrea să deie puterea unui singur partid. Alipirea s'ar face pe încetul.

Ii spun că n'aş putea face parte din guvernul de colaborare. Nu pot schimba punctul mieu de vedere. l-l argumentez. Pare zguduit în părerea sa. Promite a se gândi.

M. Popovici a fost la el pentru a-i vorbi exact ca în scrisoarea lui Maniu. Consideră că negocierile cu mine nu sunt închise.

Regele a fost foarte afectat că lui Avefrescu i s'au făcut onoruri mai mari decât lui.

Sea-a, inaugurarea, cu o conferinţă a mea, despre Fazele Istoriei italiene, a Institutului Italian. Foarte multă lume, mai mult Italieni. Caldă dorinţă a lor de a drege situaţia de azi.

9 April

La Chişinău serbare pur oficială.

La Ateneu imensă lume pentru serbarea Ligii. Dintr'un grup de tineri mă întâmpină un şuierat, probabil antisemit şi fascist. Publicul e deosebit de înţelegător. Nu lipsesc, cred, spioni fuşi. In faţa mea chiar, o femeie curioasă, care vorbeşte franţuzeşte. Generalul Anastasiu spune impresionant cum a ocupat cu trupele sale Chişinăul. Cu căldură şi vioiciune Crihan arată că Unirea n'a fost opera armatei ori a guvernului român. Mântuie în ovaţiuni, spuind că aceia cari au adus Basarabia la România vor şti să o apere şi cu arma contra revendicaţiilor ruseşti. Goldiş, invitat să vorbească, pomeneşte mai mult de evenimentele din ArdeaL

<

Celor cari n'au mai încăput li vorbeşte generalul şi la teatru. O largă horă se întinde asupra străzii întregi.

De faţă la Ateneu erau fruntaşii naţionalilor, cu nemişcatul Maniu. Au trecut apoi la clubul lor, unde acelaşi Maniu a vorbit — „Universul" şi chiar „Dimineaţa" îi dau onorurile zilei —, iar după el Bogos, făcând lauda lui Stere.

10 April

Argetoianu vine să-mi spuie că are asentimentul prietenilor săi. Va fi un singur partid supt prezidenţia, mea. Doreşte să nu fie vice-preşedinţi, ci un comitet mare pe baze de paritate, In Dumineca a doua din Maiu cele^două comitete ar fuziona şi ar. urma un banchet.

Ştirbei a fost la dânsul. Spune că Regele n'ş promis nimic lui Averescu şi că e indignat de abuzul ce se face cu numele lui. Regele ar vedea bucuros unirea partidelor noastre.

Argetoianu are o întrevedere cu Goldiş. Perieţeanu, fostul director al Căilor Ferate, se înscrie la dânsul.

Povesteşte scene din viaţa lui Lucaci, Ca să poată rămânea la Roma făcuse să i se intenteze un proces. Argetoianu intervenise Ia cardinalul Mathieu ca să oprească procesul. Mathieu, care ceruse să vadă pe Lucaci, a găsit că e mai interesantă povestea de cât eroul.

La începerea războiului, pe stradă, Lucaci îi spunea cu lacrămi lui Argetoianu ce rău îi pare că soldaţii trec munţii şi nu e în frunte el, preotul cu crucea. — De ce nu eşti? — O! am atâta de lucru la Bucureşti.

Sosesc întâii congresişti, Belgienii Gregoire şi Graindor, Francezul Zeiller. Li place oraşul, fără monotonie, cu varietatea caselor mici.......

12 April

Seara, conferința mea despre costumul nostru istoric. Cântă frumos câtăreții români plecați de la Operă. Danț în costume. Asistă Prințul și Princesa, amabili cu oaspeți, cari par foarte mulțămiți.

13 April

Sosește dimineața Sir Ramsay, Peterson Americanul. Ramsay n'a văzut de mult Bucureștii. Apoi Condacov cu fiul și misiunea cehoslovacă. După amiază, Collinet, cu soția, și avocatul Pean. Seara Diehl, cu doamna, și misiunea; sârbească în frunte cu Vulici.

Grecii se anunță: Kugeas și Sotiriu. Au fost ofuscați de alegerea. Bucureștilor ca loc de adunare.

Condacov, condus la paraclisul Mitropoliei, îi admiră icoanele. N'a văzut din 1889 Bucureștii. Il află mai modest, dar mai vesel decât -Praga. Arată mulțămire că Românii respectă nenorocirea Rusiei.

14 April

Deschiderea congresului. Prințul dorește să prezideze și se dchită foarte bine. Vorbește improvizând și subliniază perfect câteva idei cuminți. I. Brătianu e la stânga lui, la dreapta Condacov. Diehl îmi răspunde foarte aplaudat, dar nu mai puțin delegatul italian Guarnieri Citați. Cuvinte calde de prietenie le spune, în numele Iugoslavilor, Vulici.

După masă caldă polemică asupra originilor, apusene sau răsăritene, ale legislației lui Iustinian, între Guarnieri și Collinet, acesta din urmă vehement.

Primire la Academie, firește în lipsa mea.

15 April

Interesantă comunicație a lui Brehier despre sculptura iconografică în arta bisericească a Răsăritului, cu un enorm material. Apoi Puig i Cadafalch aduce depărtate explicații persane la originea artei moldovenești: arcade lombarde, policromie. Balș atribuie Armeniei sistemul cupolei în Moldova; e foarte clar și distins. Bănescu prezintă viața unui general bizantin.

Vizite după *amiază* la expoziția de la Casa Bisericii, la Mitropolie, unde place paraclisul, la Văcărești, care trezește admirație. Prințul și Princesa primesc la Fundația lor, foarte grațios, pe congresiști.

Gh. Brătianu îmi spune că unchiul său Vintilă oferă două milioane pentru un Institut de bizantinologie.

16 April

Discuțiile congresului se mențin interesante. Diehl vorbește frumos despre Senat și popor la Bizanț. E bine primită și comunicația mea despre iconoclasm. Dejun la Prinț, deosebit de amical.

17 April

La Buftea și la Mogoșoaia cu congresiștii. Regele și Regina Greciei sunt de față la Știrbei. Regina Elisabeta laudă foarte mult frumuseța Probotei.

Seara, conferința lui Diehl la Ateneu.

18 April

Ședință mai puțin cercetată. Vizită la Banca Națională. Conferința lui Brehier la Ateneu.

1

19 April.

Şedinţă de închidere. Oaspeţii îşi arată călduros prietenia pentru noi.

La Legaţia cehoslovacă, concert al institutorilor din Praga. Arăt lui Mârzescu şi lui Weverka plângerile redactorilor de la „Prager Presse" şi „Lido Novine" pentru neîngăduirea corespondenţei telefonice şi radio-telegrafice necenzurate cu ţara. Foile au refuzat — de aceia, pretind ele,. — un articol al mieu despre Basarabia.

*

Seara banchetul dat de Ministrul de Instrucţie congresiştilor. Li se împart daruri. Diehl răspunde lui Angelescu.

20 April.

Conferinţa lui Collinet despre şcoala din Beirut, la Teatrul Popular.

*

Inaugurarea clubului nostru. Insist asupra caracterului cultural şi idealist, duşman politicianismului, al partidului noştri* şi asupra primejdiei disidenţelor.

Seara banchet lui Cihodariu, secretarul partidului. îmi arăt deplina încredere în el.

*

Plecare în excursie.

21 April

Prin Burdujeni şi Suceava la Gura Humorului. Steaguri flutură la casele străine. De aici la Voronet, unde călătorii se găsesc pentru întâia oară înaintea frescelor exterioare ale vechii biserici moldoveneşti. După masă, luată într'un restaurant românesc, serviţi de fete în costum naţional, la Moldoviţa. Reparaţia austriacă a stropit cu var zugrăveala din afară. Sătenii cer un clopot în locul celui luat de Nemţi/

Seara, la acelaşi restaurant, copilaşi[14] de şcoală îmi aduc flori.

23 April.

La Iaşi. Numai doi profesori universitari la gară. Tafrali, însărcinat de rectorul Slătineanu, — bolnav, dar absent de acasă, — vorbeşte.

Spiritul nu e aşa de rău. Liberalii sunt furioşi pentru că, în vizita lui, prinţul Carol a distins Ateneul Popular şi pe Ifrim, lăsând în al doilea plan pe politiciani, cari s'ar fi plâns la Bucureşti.

Studenţi indiscreţi şi pretenţioşi. Indiferenţă în public. La Universitate abia câţiva profesori. Primarul trimete la dejun pe ajutorul său, profesorul Diaconescu (frumos toast, şi românesc, al lui Gregoire). Tafrali se arată jignit ca bizantinolog ca i s'a făcut prea puţin loc la congres.

Seara, după vizita Cetăţuii, care place foarte mult, masa Universităţii, fără rector şi majoritatea profesorilor, dar cu inevitabilul Bărbulescu.

24 April.

La Argeş, foarte bună primire. Biserica Domnească trezeşte admiraţie; refacerea lui Lecomte du Nouy şi aici o mai

puţină. Masă plină de veselie. Unii excursionişti cumpără frumoase cojocele albe.

Seara la Piteşti, unde luăm masa, şi cu Angelescu. Atmosfera e nespus de prielnică. Profesori şi administraţie se iau la întrecere. Profesorul grec Kugeas vorbeşte cald de ce ni datoresc Grecii nouă.

25 April

La Băbeni, de unde, spre Hurezi. Deplorabilă stare a mănăstirii din cauza reparaţiilor Comisiei Monumentelor Istorice. Ziduri se dărâmă, plafoane se umezesc, apele curg prin curţi.

Dejun la Râmnic, unde se va petrece şi seara. Excursia la Cozia prin lunca înflorită a Oltului încântă. Cele mai călduroase cuvinte la despărţire. Cuvântări ale lui Diehl, Gregoire, Griinwald, care vorbeşte de România ca patrie a celei mai frumoase arte populare.

26 April

La Bucureşti. Unii congresişti pleacă îndată mai departe. Seara, cu doi dintre ei, la înviere. Slujbă la Sf. Visarion, îmbulzită, fără pietate. Ce deosebire faţă de vechile datine din Botoşanii copilăriei mele!

27 April

Pleacă Diehl cu doamna, Brehier, Zeller Gay, Vulici, Murko. Ne despărţim cu adevărată părere de rău.

Gregoire şi Graindor la mine. Cel d'intâiu a fost la I. Brătianu. Acesta îi spune că el credea Congresul pripit improvizat! „Ii pare foarte rău că n'au fost Germani/' — Şi dacă n'ar fi fost cordialitate.... — Nici nu e necesară! Recu-

noaste că sunt un „animator". I s'a părut lui Gregoire că e preocupat şi „grognon".

29 April

Popovici-Taşcă îmi vorbeşte de Averescu. Odată, la retragerea ţărăniştilor din Parlament, s'a încercat câştigarea, prin oferta unui Ministeriu, a lui Stere. Obiectându-i-se generalului că astfel s'ar provoca retragerea lui Take Ionescu, el a răspuns că n'ar sta un moment pe gânduri să prefere pe Stere.

Averescu impune prin perfecta stăpânire de sine. Măguleşte mai mult pe cel care îi este mai urât. După doi ani de guvernare a lui, Regele spunea că tot nu s'a putut rupe ghiaţa. Acuma poartă pe aderenţi cu promisiunea că la 1-iu Iulie va fi neapărat la putere.

4 *Iunie.*

La Suceava pentru congresul Ligii Culturale.

Congresul e foarte cercetat. Primarul vorbeşte înaintea frumoasei Primării. Partidele par a se înfrăţi măcar în acest moment. Numai şeful averescanilor, Eusebiu Popovici, s'a eclipsat.

Seara, concert al unui cor necunoscut până acuma, al preotului Ioan Luca, din Bacău. E ascultat cu plăcere într'un oraş care îşi are totuşi foarte bunul cor „Ciprian Porumbeseu".

5 *Maiu.*

Dimineaţa, discuţii. Delegaţi necunoscuţi fac propuneri de un deosebit interes. Atmosfera e din cele mai bune. După amiază corul Săliştii. De la congresul din Galaţi, familia Comşa a întemeiat, din politicianism, încă un cor, care a rămas acasă. Delegatul Asociaţiei, tot Ghibu, ca

anul trecut, nu vine, scuzându-se prin „întâmplări nepre-văzute". In schimb vine Bitay pentru Unguri. Saşii se îndreptăţesc prin invitaţia întârziată.

Seara, splendid concert şi teatru al Sucevenilor înşişi.

6 Maiu.

Excursie la Dragomirna şi Sântilie, alţi congresişti mergând la Rădăuţi şi Putna.

*

Liberalii sunt divizaţi aici. Dr. Lupu e contra prefectului Cojocariu şi a primarului. El, ca şi profesorul V. Morariu, imi declară că s'au legat de liberali numai pentru ca aceştia să nu recurgă la alţii, cari se oferiau şi erau elemente rele. Ar fi dispuşi a colabora cu mine. întrebat de un ziar german din Cernăuţi, spun că aş guverna fără a schimba din egoiste motive de partid nimic în Bucovina.

7 Maiu.

Plecare. La gară mi se prezintă cercetaşii de la gimnazii pentru a drege impresia neatenţiei acestor tineri.

S *Maiu.*

> Argetoianu vine la mine cu declaraţia provizorie de unire, spre a o semna. Vrea prezidenţia mea pentru partid, care din „Uniune Naţională" devine, după sfatul mieu, „partid naţionalist al poporului". îşi rezervă domeniul economic şi financiar. Spune că întâia oară a fost pus fărăl voie la Finanţe, pe care nu le cunoştea, şi acum le-a învăţat fundamental.

Vorbim de tratativele dintre Ardeleni şi ţărănişti, pe care nu le crede nici serioase, nici utile. Crede că Ştirbei ni e prielnic din egoism, dar cunoaşte lipsa de loialitate a lui Mişu.

Rămâne să redactez apelul către ţară, şi-1 fac îndată pentru a i-1 comunica a doua zi.

9 Maiu.

*

Argetoianu iscăleşte, cu mici modificări la capitolul său, manifestul.

Avem o opinie în general bună.

10 Maiu.

Comitetul executiv al partidului aprobă actul prealabil şi proiectul de manifest. După amiazi, cu o deosebită căldură, se primeşte, fără nicio opoziţie, de congresul extraordinar al Partidului, ţinut în sala „Amiciţia", fuziunea.

11 Maiu.

La 11 dimineaţa, Argetoianu cu prietenii lui vine la noi. Are înfăţişarea bucuroasă, francă şi leală. Face cea mai bună impresie asupra noastră. îmi strânge mâna, anunţându-mi fuziunea. Ii spun că a căpătat nu numai un colaborator, dar un prieten de o viaţă.

Trecem la clubul lui, foarte bine instalat.

Venim la sala „Amiciţia". El vorbeşte frumos şi hotărât. Are pasagii impresionante. Arată că vremea ideologiei, când ajungea „un steag, un crez şi o baricadă", a trecut, că omul cere azi a şi trăi, şi mântuie spunând că om de vorbe nu e, dar e om de cuvânt.

Ai noştri sunt în cea mai entuziastă dispoziţie. Adaug câteva cuvinte asupra rostului pe care e chemat să-1 aibă Partidul naţionalist al poporului.

Seara, banchetul. Argetoianu citeşte un expozeu de o formă foarte îngrijită.

La sfârşit arăt că Unirea noastră are drept scop restabilirea rânduielii într'o ţară de tradiţională ordine, şi anume .cu, mijloacele pe care le vor voi ceilalţi. Dar vom înfrâna şi pe cei cu ordinea pe frunte şi dezordinea ţării în buzunarele lor, şi demonstraţia de firmă, care bate câmpii, şi regionalismul, care supt Români taie ţara a doua zi după ce am oprit fărâmiţarea prin străini. închin pentru cei cari, desmeticindu-se şi liberându-se, vor trebui neapărat să fie lângă noi.

Maiu.

La prinţul Carol pentru a-i mulţămi că a sprijinit congresul de. bizantinologie. El e mulţămit de fuziune şi dă indicaţii în sensul unei înţelegeri cu Marghiloman şi naţionalii (cari au strivit în bătaie la Bocşa Montană pe ţărănişti). Crede că o eventuală guvernare n'ar trebui să încarce ţara cu noi legi. E foarte bucuros de recepţia, în adevăr admirabilă, a Regelui în Anglia. Regina l-a şi înştiinţat de aceasta.

15 Maiu.

Secretarul Legaţiei polone îmi aduce invitaţia pentru seria de conferinţe la Varşovia, Wilno, Posnan, Cracovia, Lemberg. Mai pretutindeni elevii noştri în excursie au fost primiţi cu discursuri româneşti de persoane care acuma ni-au învăţat limba.

Meteş îmi spune că intelectualii ardeleni sunt foarte nemulţămiţi de atitudinea lui Maniu faţă de noi. Goga a spus că, dacă întru în Ardeal, el va publica o scrisoare deschisă, invitându-mă să şi rămân.

17 Maiu.

Casiu Maniu, fratele lui Iuliu, îmi trimite un călduros arcol pentru unirea, supt conducerea mea, a partidelor noastre.

In schimb, Goga trâmbiţă succesiunea lui Averescu, singurul dispunând de un adevărat partid, întins asupra ţării întregi.

18^Maiu.

L^amna Beuthner, fostă Furculescu, vine de la Geneva. La Berna primirea Regelui a fost întâiu rece. Nici nu-1 salutau. Dar, graţie Reginei, care a început să salute lumea de la fereşti, a biruit. La Geneva n'a fost primire oficială ca la Berna, unde însă un înalt demnitar elveţian a făcut pe Regele şi Regina să-1 aştepte douăzeci de minute, fiindcă doamna, care a venit surâzând, nu era gata. Aici lumea a fost mai caldă, salutând, făcând semne cu batista, aruncând flori, dar fără să strige. Un lucrător privind pe rege: „Oh, Ie joii petit bouc". Impresia, în general, foarte bună.

Bătrânul George Fazy, consulul nostru la Geneva, s'a stâns, după aparenţa unei reveniri la sănătate.

20 Maiu.

Deschiderea Camerei, cu inevitabila comunicaţie a lui Madgearu, care, data aceasta, se înţelege cu Vintilă Brătianu. Pe culoare se plimbă măreţ negociatorul fuziunii naţional-ţărăniste, Stere.

21 Maiu.

Oficialii de azi şi de ieri, cei mai mulţi — dar nu I. Brătianu — în frac şi decoraţii. Prinţul în uniformă de aviator. Princesa foarte veselă: vorbim de felul cum Grecii au înlăturat dinastia. Regele, întărit fiziceşte, îmi spune de primirea în adevăr populară pe care a avu t-o în Apus. Puţină lume pe stradă.

La Cameră legea apelor, la care vorbeşte, onest, Cosma.

Intr'un colţ, şi după închiderea şedinţei, Maniu prelucrează pe Mihalache.

22 Maiu.

Duca îmi spune că în curând va lămuri situaţia cu Beneş, care continuă a da asigurările cele mai satisfăcătoare. A cerut ca şi Belgradul, care pretindea că nu este Ministeriu, să se explice, acum când Paşici a reluat puterea.

Averescu pregăteşte pentru 3 Iulie o adunare pe centurii, cu patru generali în frunte, ca să defileze înaintea Regelui.

23 Maiu.

Frumoasă zi de Zece Maniu.

25 Maiu.

Venind de la Brăila, Argetoianu, foarte bine primit, vorbeşte la Liga Culturală despre revalorizarea leului.

Seara, banchet, care îngăduie lui Ottescu să arate un frumos talent, iar lui Perieţeanu un suflet adânc şi frumos.

26 Maiu.

La Cameră se strecoară, fără discuţie, fără prezenţa măcar a ministrului, legea organizării armatei. Declar că nu pot asistă la acest spectacol, de „care mi-e ruşine". Opoziţia) se retrage. Duca aranjează un vot nul.

27 Maiu.

Discuţia reîncepe la procesul-verbal. Ministrul de Războiu dă asigurări că armata va fi gata pentru misiunea ei.

28 Maiu.

Depozitul de muniţii sare în aier. Averi de milioane s'au distrus. Şi stăm supt ameninţări fără mijloace suficiente

Până târziu noaptea lumea stă îngrozită. Se vorbeşte de fraude acoperite prin această odioasă crimă. E opera, aproape sigură, a agenţilor duşmanilor noştri.

29- Maiu

Inaugurarea Institutului Francez. Asistă Regele, care *3* stat până târziu în palatul de la Cotroceni, bombardat de ghiulele. Vorbeşte scurt şi frumos, amestecând o salutare românească. Foarte amical discursul ministrului Franciei şi bun discurs al lui Angelescu.

Cuvântarea lui de Martonne e cea mai importantă.

*

La Cameră interpelez asupra dezastrului. Măldărescu e deplorabil. Vorbeşte de baioneta şi pumnul care ni-ar rămânea chiar în lipsă de muniţii. Naţionalii şi ţărăniştii' fad scandal. Vaida e violent şi incoherent. I. Brătianu se foloseşte de greşelile lui de tact.

: 30 *Maiu.*

Comemorația lui Michelet la Academie. Foarte puțină lume.

*

La Cameră, Lupaş insultă pe țăranii de aici, din „mica Românie", şi pe şefii lor de pe vremuri. Vorbeşte de „regionalismul bucureştean". Orice intervenție a mea pentru a-l rechema la bunul simț e zadarnică. Face responsabili pe țăranii din Principate pentru că n'au răzbunat pe Vodă-Cuza. Declarația pe care o fac eu, seara, ca răspuns la atacurile lui, că a învățat istoria de la mine, o răspinge cu noi întortocheri şi cu insulta că „nu stimează pe Iorga omul politic".

Fuziunea național-țărănistă întră în faza discuțiilor oficiale. Un comunicat al ambelor partide o anunță. Regele asistă la o petrecere a lui M. Cantacuzino ca să întâlnească pe Maniu.

31 *Maiu.*

Primirea oaspeților culturali ardeleni la Ateneu. Puțină „lume bună". Vorbeşte primarul, banal. Cuvântarea Prințului, rostită cu energie şi plină de idei juste, e furtunos aplaudată. Ministrul de Instracție are, ca de obiceiu, cuvinte potrivite. Mitropolitul ştie şi data aceasta să pătrundă în suflete. Vorbesc de jos, din experiența şi durerea mea, şi regăsesc pe vechii prieteni.

*

La Cameră Mihalache face „un mare discurs", vorbind şi în numele partidului național

l-iu Iunie.

Splendidă reprezintație a „Asociației" la Teatrul Național. Publicul, mai mult oaspeți. Se pare că invitații de samă sunt pentru seară.

*

„Universul" răspinge pe Stere, anunță un memoriu a! lui Stelian Popescu, I. Cămărăşescu şi Derussi către Maniu şi amenință cu demisia lor. Declarațiile de principiu le găseşte vage şi puțin asigurătoare.

2 Iunie.

Primire a „Asociației" la Academie. Regele vorbeşte cam obosit, răspunzând unui lung discurs al lui Negruzzi.

Goldiş face un discurs pompos şi gol.

La urmă, făcând cerc, Regele se arată mulțămit de noul consul ce avem în America, Morris.

La concert n'a fost, nefiind înştiințat. A mers la Scrovişte.

Goga îmi vorbeşte cu oarecare intimitate despre neajunsurile partidului național. De Averescu ar fi legat printr'o datorie de onoare.

3 *Iunie.*

Văd cetele lui Averescu, conduse de agenți cu înfățişarea sălbatecă. Trenurile aduc necontenit alții.

*

In tren, cu Mitropolitul Bălan, spre Vălenii-de-Munte, pentru primirea „Astrei". Mitropolitul îmi vorbeşte de necesitatea de-a se încheia cu Biserica unită, care n'a produs

nimic. E şi el de părere că ieşirea lui Lupaş era nesocotită: un alt Ardelean spunea că Lupaş are în politică utitudinea unei „găini bete".

*

Trenul spre Breaza generalului Manolescu a dus mai pe toţi Ardelenii. Cu Mitropolitul mai sunt doar vre-o şapte persoane din suita lui şi două care s'au nimerit din întâmplare, *i*

La Văleni primire strălucită, cu călăreţi şi care alegorice. S'a muncit enorm. E o jale că n'a fost pentru cine. La sala de cursuri, Bălan vorbeşte foarte frumos.

La întoarcere văd pâlcuri de la întrunirea lui Averescu, care nu şi-a trecut în revistă „poporul" la mormântul eroului necunoscut, ci aiurea. Oamenii par plictisiţi de rolul ce li s'a dat.

4 Iunie.

. La dejun la Regele.

Râde cu mine de spectacolul de ieri. Şi el crede că ţăranii nu trebuie aţâţaţi aşa ca să ducă acasă spiritul de neîncredere în noi toţi.

După masă îi arăt scopul pentru care am cerut audienţă: a-i anunţa fuziunea. O crede bine venită pentru simplificarea situaţiei. Ii spun că nu anunţăm un program de amănunte, şi el crede ca şi mine că nu trebuie' făcute promisiuni cu privire la lucruri care atârnă de contingenţe. Ii spun că şi eu şi Argetoianu credem că liberalilor trebuie să li se lase timp pentru a-şi termina experimentul. Regele răspunde că pentru motive economice trebuie să se puie capăt situaţiei. In folosul cui, nu-l întreb. îmi vorbeşte, dar după ce l-am adus eu în vorbă, cu simpatie de Titu-

lescu, care are cele mai bune relaţii. A adus servicii şi Angliei la Societatea Naţiunilor. Fuziunea între ţărănişti şi naţionali îi place, ca desfiinţarea unei „bisericuţe", dar e sigur că ţărăniştii vor domina, Mihalache cu deşteptăciunea lui ţărănească fiind mai priceput decât Ardelenii. Nu admite înlăturarea Constituţiei şi operei legislative liberale, de şi crede că într'o Constituţie ar fi sa se cuprindă numai câteva principii de directivă. Dintre ţărănişti alege pe câţiva de ispravă: Mirto, Iunian. Ne întindem mai mult asupra arhiepiscopului <Netzhammer. Regele îl apără: n'a făcut decât o procesiune pe străzi; fotografia preoţilor lui în uniformă se explică prin aceia că erau concentraţi. II întreb ce ar face dacă un ministru i-ar crea arhiepiscopului german (Regele spune că, de şi născut în Baden, arhiepiscopul poate fi socotit mai mult ca Elveţian) o situaţie imposibilă. El ţine să ştie cine ar veni în loc: nu un Italian, un" Francez, ba nici chiar un Belgian... Ii spun că; e prea bun cu un om ajuns imposibil.

Vorbeşte de regele Belgiei, care regretă că Germanii au fost aşa de câinoşi în ţara lui.- Tot el explică' prin cererea soldaţilor executarea lui Miss Cavell. La amândoi sâncjele se deşteaptă. îmi spune că în curând va veni aici un nepot al lui, cu soţia.

Regele şi Regina Greciei sunt de faţă. Nu participă la conversaţie.

5 Iunie.

Bogrea pleacă la un sanatoriu în Elveţia. E refăcut, dar nu fără teama unei perforaţii a stomacului. E icoana însăşi a inteligenţii şi bunătăţii.

6 Iunie.

„Adevărul" jubilează pentru fuziunea ţărănistă-naţională.

7 Iunie.

Conflict pentru un credit între Al. Constantinescu şi Vintilă Brătianu. De unde, zvon de criză, bănuială că Regele a făcut pe Constantinescu să-şi prezinte demisia, etc. „Îndreptarea" lansează ideia unui „guvern Iorga-Brătianu"... Argetoiariu îmi trimite foile vieneze şi ungureşti care cântă triumful lui Averescu cu izgonirea Regelui şi proclamarea Republicei.

8 Iunie.

Foc la Ministeriul de Finanţe în aripa Datoriei Publice. Dumineca, nu se lucrează, deci crima e vădită.

10 Iunie.

Conferinţa mea la Varşovia despre Despot-Vodă.

Seara, masă oferită de rector. Asistă un fost preşedinte al Consiliului şi ministrul de Externe, Zamoyski, abia întors de la Paris.

li Iunie.

Vizita oraşului. Odios ghetto: cea mai mare masă de paraziţi din lume....

Dejun la Ministrul României, cu * Zamoyski.

După amiază la casa de ţară a regelui Sobieski.

12 Iunie.

A treia şi ultima conferinţă.

La Preşedintele Republicei, simpatic bătrân cu bărbuţa albă; tip de vechiu emigrat. Pune întrebări despre Universitate, frecventarea şi spiritul ei. Doreşte ca studenţii noştri să vie în Septembre la un congres internaţional care se ţine la ei.

înţelege franţuzeşte, dar întreabă prin interpret.

Apoi, spre amiazi, la Zamoyski. Vorbim de marele eveniment al zilei: schimbarea din Franţa, unde Millerand, după ce a încercat un Ministeriu care să-i permită a se retrage onorabil, a demisionat. Zamoyski o atribuie rivalităţii, vechi dintre preşedinte şi Poincare, care doria să se întoarcă la Eliseu; el era chiar îngrozit de un mare succes în alegeri al rivalului său. Beneş i-a spus că, într'o ţară fără trecut, el se simte dator, prin ostenelile lui, să creeze unul.

Şi la dânsul ca şi la ceilalţi, niciun interes pentru viaţa de partid de la noi.

După-amiază la Preşedintele Camerei, adecă „mareşalul Seimului", într'un palat unde îşi are, între obiecte de artă, locuinţa. Ratai e un fost profesor din Galîţia. înfăţişare energică de om în fond bun şi slab, cu fruntea dreaptă şi părul dârz, cu ochii vii şi mobili; înalt şi sprinten. îmi spune că desbaterile sunt acum liniştite, că nesiguranţa a dispărut şi, cu dânsa, demagogia.

Sunt mulţi fruntaşi politici: un preot catolic din Posnania, German, un rabin, un sionist vorbind franţuzeşte cu cântec, Korfanty, blond, pătrat, cu ochii mici negri, cu fruntea voluntară, vânzând cărbuni şi plângându-se că, de şi dă supt cost, reforma monetară a lui Grabski îl ucide; Thugul strâmb, fără o mână şi un ochiu, cu faiţa pătatăi de roşu şi sămănată de bube; primarul, om mic rotund şi viu, care ia ca să refacă. oraşul 80 o/o din taxa otelurilor. întrebat de secretarul mieu, Thugut, mâna dreaptă a lui Pilsudski şi şeful unui mare partid populist, pe care-1 ajută, dar îl şi încurcă, legătura cu puternicul bloc minoritar, se declară pentru raporturi cu Anglia, crezând că rolul Franciei va

scădea, şi contra oricărui militarism, fiindcă Rusia sovietică, a carii durată îi pare fără termin, nu e de loc în stare, şi mai ales n'are voia de a purta un războiu: şefii ei actuali nu vor să fie înlocuiţi printr'un general victorios.

Recunoştinţa despre lucrurile noastre e enormă.

Ministrul Florescu o explică prin aceia că toate trele stăpânirile din care vin oamenii conducători ai Poloniei, ne despreţuiau. Se plânge că n'are bani la dispoziţie, că n'are serviciu de presă, că nu i se dau informaţii, că; i s'a luat ataşatul comercial, că i se aduc excursionişti ridicoli, şcoli cu copii de zece ani, cari dorm la masă, parlamentari cari aduc la banchete băieţi de cinci ani îmbrăcaţi naţional şi trimet ministrului scrisori de insulte dacă nu aprobă. Ataşatul militar n'are măcar cu ce-şi ţinea aicea nevasta.

Nici Zamoyski nu crede în succesul reformei lui Grabski, ale cărui d'intâiu efecte îl îngrijorează mult.

La dejunul oferit de dânsul, contesa Potocki, născută Radziwill, vorbeşte cu simpatie de 'Bianu, pe care, copilă, I-a văzut în castelul părinţilor ei, unde el a stat multă vreme.

13 Iunie.

Wilno. Viziune de evmediu, de ghetto, de pompă rusească în ruine. Cea mai largă simpatie pentru noi, la Universitate, în afară de Universitate, la delegatul Vincentiu Roman, care ţine la dejun un călduros discurs pentru România, la rectorul Academiei, la episcopul catolic.

Lecţia de seară, la Universitate, despre poezia populară românească, e foarte frecventată.

14 Iunie.

A doua lecţie, despre ideia de cruciată, latină şi bizantină, în Sud-Estul Europei. Asistă mulţi profesori. La sfârşit mi se dă un album din Wilno cu iscăliturile lor.

Excelentă impresie a unei studenţiini perfect disciplinate.

Interesantă figura profesorului Ljutoslawski ultimul „mesianist" polon. Fost himist şi profesor la Cazan, apoi la Cracovia, după o carte în englezeşte asupra lui Platon. Scos ca nebun de Austriaci, el merge, cu biblioteca lui de **10.000** de volume, în Paris, Londra, Boston, unde face cursuri libere, şi publică. Ajunge la Coruna în Spania, unde ia pe o Spaniolă, de care se desparte, având patru copii, fiindcă a descoperit că la originea căsătoriei lor nu era iubirea. A luat la cinzeci şi şase de ani o elevă a lui, cu care are o fetiţă de doi ani. Predică misiunea divină a unor anumite naţiuni (nu Nemţii) şi combate cu un suprem dispreţ materialismul modern. Vrea să vie la Bucureşti pentru treizeci de conferinţe, al căror număr îl scade la zece. Exemplar curios şi superior al unei mentalităţi pe care n'o putem înţelege.

16 Iunie.

Varşovia. Cer posomorât şi frig.

Ministrul de Finanţe al Lituaniei ar fi fugit în lume cu tezaurul. Ştiri de duşmănie — şi pentru noi — ar fi venit din Londra.

La mareşalul Pilsudski. Drum de o jumătate de ceas dincolo de Capitală, prin cartierele evreeşti, apoi de-alungul pădurilor şi lanurilor. O cazarmă pe una din barăcile căreia e scris: „Trăiască moşul". In mijlocul unui grup de molizi, case clădite de legionari, cari îl păzesc pe acela de care stânga lui Thugut se desparte tot mai mult şi pe care socialismul „Rabotnicului" îl atacă. Un număr de oaspeţi aşteaptă. Mareşalul ne primeşte într'o odăiţă cu amintiri personale şi cu portrete şi cărţi napoleoniene. Pare mai gras

şi mai bine ca la Sinaia şi vorbeşte vesel O jumătate de ceas trece între glume. Fostul ataşat militar la Bucureşti ne-a întovărăşit.

*

Conferinţa despre România la oarele 6.

*. .

Caldă primire la Poznan.

De la Gară mi se spune că la congresul de la Lyon al A-sociaţiei pentru Societatea Naţiunilor se pune problema Ba-sarabiei, a Wilnei şi a tratatului polono-român.

Conferinţă la orele 5, despre străbaterea germană la noi. Public nu prea numeros, dar variat şi interesant.

Seara, foarte prietenoasă masă cu profesorii. Cuvântarea rectoruui e pătrunzătoare, a profesorului şi parlamentarului Dombrowski, care vorbeşte de baza sufletească a alianţei şi se închină măreţiei suferinţelor noastre în războiu, e superbă şi adânc emoţionantă.

17 Iunie.

Cercetare de muzee. La Arhive aflu povestea bietului vechiu Macedonean Ucuta, care a tipărit aici cartea sa în dialectul de acasă.

După-amiază, vizita consulului francez, care îmi spune cu cât greu face aici şi la Bronberg şcoală de adulţi pentru Franţa (1.000 de ascultători aici, 500 dincolo). Germanii se pregătesc: îmi dă despre aceasta note precise.

Conferinţă despre germanismul la Dunăre. Asistă şi un proprietar polon de pe Nistru, cu soţia lui.

Cercetez seminariile. Apoi la profesorul Dembski, care vorbeşte foarte mişcat.

19 Iunie.

La Cracovia. Profesorul Wedkiewicz e absent. Mă întâmpină alţi colegi şi vechea mea cunoştinţă Papee.

Asist la şedinţa în adevăr solemnă a Academiei, unde vorbeşte despre mine venerabilul preşedinte Morawski, căruia îi răspund deosebit de emoţionat.

întâia conferinţă în aceiaşi sală, plină, graţie bunei recomandaţii a lui Wedkiewicz, despre Italienii în România şi în Polonia.

Seara, la Teatru, frumos spectacol cu o dramă romantică a lui Slowacki. Lume multă şi călduroasă. Directorul ar vrea să reprezinte piesa mea „Doamna Ieremia".

19 Iunie.

A doua conferinţă, despre Eminescu. Foarte mult public, foarte înţelegător şi călduros.

20 Iunie.

A treia conferinţă, cu proiecţiuni, despre România.

Seara, masa oferită de profesorii Universităţii, şi cu participarea Voevodului Provinciei.

In cursul zilei, vizitarea, cu contele Myeielski, a Wavelului. Colegul său Tompowitz mi-a arătat vechile mănăstiri ale Dominicanilor şi Franciscanilor. Dejunul se ia la preşedintele Academiei, Morawski, împreună cu Mycielski: cea mai bună atmosferă de familie.

21 Iunie.

La Liov primire oficială, dar şi cu prezenţa vechiului mieu amic Czolowski, care de atuncea a fost exilat în Rusia, apoi a readus Poloniei o mare parte din bogăţiile ei artistice aflate la Ruşi — mă asigură că toate lucrurile noastre istorice stau neatinse — şi conduce acum cele două frumoase muzee Sobieski, pe care le-a întemeiat. îmi vorbeşte de descendenţa lui din Ştefan-Vodă Petriceicu.

Primire solemnă la Universitate de rectorul Markiewicz, a cărui cuvântare e deosebit de caldă. Spune că a voit ca Liovul să întreacă Universităţile celelalte în căldura primirii.

Vizitarea seminariilor, bogate şi pline de studenţi.

La oarele 6, conferinţa despre relaţiile de comerţ dintre Liovi şi Români, subiect tratat, de altfel, recent de o elevă a profesorului Ptasznik, Lucia Charewicz. Impresia de muncă în această Universitate e covârşitoare.

Seara, bal la Universitate.

22 Iunie.

Vizitarea Muzeului Sobieski. Apoi masă lă Societatea Istorică, înainte de aceasta, conferinţă despre relaţiile intelectuale polono-române în aceiaşi splendidă sală a Dietei, atribuită Universităţii.

După amiază vizitarea mănăstirii Bazilitanilor şi a Sfintei Paraschive, refăcută sau chiar clădită de Vasile Lupu. Descopăr mormântul Emilianei, fiica lui Iancu Sasul.

Mă învoiesc cu Czolowski ca să ridicăm o cruce de amintire fn piaţa oraşului, unde au suferit moartea Ştefan Tomşa, Ioan Potcoavă şi Iancu Sasul.

23 Iunie.

O Română a carii purtare sub ocupaţie a fost detestabilă, este sau a fost aici, ca rudă a unui conte polon. Ea îndemna lumea să nu calce în România sălbatecă, unde nu se poate găsi niciun confort.

24 Iunie.

Primire călduroasă la Bucureşti. In cale aflu fuziunea aparentă a naţionaliştilor-tărăniştilor.

îndată după sosire, Argetoianu. E foarte neîncrezător în intenţiile Regelui. Lucrat din toate părţile şi impresionat de Averescu, care i-a promis în caz de chemare la putere, desfiinţarea ţărăniştilor şf naţionalilor, bani italieni, Basarabia prin Mussolini şi o căsătorie italiană pentru principesa Ileana. Deci nu e exclus un guvern Averescu, în care caz el se retrage din politică.

E ales episcop de Galaţi preotul Cosma Petro viei. Pe când rosteşte cuvântul de mulţămire, ţărăniştii fac zgomot, şi Mitropolitul trebuie să-i recheme la respectul datorit unui arhiereu.

Agârbiceanu îmi oferă ca, înlăturându-se Stere, să vin şi eu la fuziune. Maniu, obosit, are de discutat noi propuneri ale ţărăniştilor, cari nu se deslipesc de Stere.

*

Atacurile lui Disescu contra „escrocheriilor" de la Academie impresionează.

25 Iunie.

Fuziunea national-ţărănistă întâmpină cele mai mari greu-

taţi. E vădit că ţărăniştii vreau să impuie persoana şi, programul lui Stere şi că Maniu, care totuşi l-a solicitat pe Stere acasă la acesta, nu înţejege a-l vedea înlocuit.

Seara, Argetoianu la mine. Vorbeşte iar de audienţa a doua a lui Averescu, pentru care lucrează Mişu. De fapt Regele a fost impresionat de comunicaţia făcută oarecum în numele Italiei. Când Argetoianu i-a vorbit Regelui de audienţa lui Averescu, Regele n'a mai glumit ca de obiceiu. A trebuit să i se amintească anumite încercări contra lui din Novembre 1919. Marghiloman, căruia Argetoianu i-a vorbit fără autorizaţie, de fuziune, s'a declarat gata ca, oricine ar veni la putere, „să servească patria" cu dânsul. Regele îi spusese altă dată că Guvernul Brătianu e „un abces a debrider". Argetoianu a aflat însă că lui I. Brătianu i s'a promis răgazul de a vota legile organice. Marghiloman riscând întrebarea „până când", nu i s'a dat nici un răspuns.

Argetoianu revine pentru ca, în legătură cu ruptura în perspectivă dintre ţărănişti şi naţionali, să-mi spuie că aceştia din urmă iese prea compromişi din afacere pentru a putea fi luaţi în serios, Obiectez legăturile, totuşi puternice, pe care le au în Ardeal.

26 Iunie.

Asigurări de la Mârzescu şi de la Angelescu că nu se fac intrigi liberale la Palat pentru Averescu.

Discuţia legii minelor şi a învăţământului primar.

27-28 Iunie.

Goldiş vorbeşte la legea învăţământului primar. Râde de

ministru, care e „robinet de făgăduieli", dar la urmă se roagă de el, la bancă, să fie iertat dacă l-a supărat. Predică romanizarea şi tot odată cere libera şcoală a minorităţilor... Aşa e politica lor!

Vorbesc la aceiaşi lege. Ardelenii manifestează pentru mine, probabil ca să sperie pe ţărănişti.

29 Iunie.

La Cameră ţărănistul Morărescu face un discurs pe placul majorităţii. E o adevărată destrămare în lagărul aceîa!

30 Iunie.

Fără a se deschide măcar şedinţa, I. Brătianu citeşte decretul de închidere. Ţărăniştii cer aducerea în discuţie a alegerii din Romanaţi, şi huiduiesc.

3 Iulie.

Vestea, că Mihalache a denunţat ridicula fuziune cu naţionaliştii.

6 Iulie.

Matei Cantacuzino atacă pe Stere ca vinovat de nereuşita fuziunii.

8 Iulie.

La Cernăuţi au fost iarăşi scandaluri antisemite .

12 Iulie.

La Botoşani, cu Argetoianu. Vizita are însă un caracter şcolar şi trezitor de amintiri.

13 Iulie. >

înaintez prin Dorohoiu şi Noua Suliţă până la Cernăuţi. *Am* aflat acolo Muzeul ca supt Austrieci, cu inscripţii nemţeşti. Sătenii din Horeeea, copleşiţi de biruri comunale, rnă încunjură. Patrule pe străzi contra antisemiţilor. Societăţi de tineri Evrei cari se gătesc de bătaie. Oraşul e mai străin decât oricând.

Consulul polon, care vine la gară, îmi mulţămeşte de bunele cuvinte pe care le-am spus în conferinţa mea despre poporul său.

15 Iulie.

Deschiderea cursurilor la Vălenii-de~Munte. Regele vine la oarele 11, cu un singur aghiotant, maiorul Scheleti. E foarte bine dispus. Drumul arată a-i fi plăcut foarte mult. Asistă în aceiaşi dispoziţie la defilarea carelor alegorice. Unul viind mai încet, îi spun că probabil îl conduce Maniu.

Cercetează Şcoala de misionare, unde, întâmpinat cu o duioasă cuvântare, spune fetelor că vor întră în viaţa cu zestrea bunelor sfaturi primite aici. La sala de cursuri, după cuvântarea în care-i arăt sensul şcolii libere, Regele vorbeşte, definind cu căldură scopurile noastre şi arătând cât de mult merită sprijinul o asemenea operă.

Masa o ia la mine. Nu se atinge niciun subiect politic. Apoi excursie la Stari-Chojd; primire foarte călduroasă în toate satele. Preotul din Chojd stoarce lacrămi când vorbeşte de cel d'intâiu „Vodă" coborât pe plaiurile lor.

Regele pleacă la Bratocea la oarele 6.

20 Iulie.

In munţii Teleajenului un fost funcţionar german, acum

director tehnic la tăierea pădurilor, spune că, din 2.000 de prizonieri români încredinţaţi lui în Asia Mică, 1.600 au. murit de foame şi frig. Turcii nu i-ar fi prigonit anume; aşa păţiau şi ei.

27 Iulie.

Friedrich Muller, profesorul sas, îşi termină prelegerile, plângându-se de acţiunea unui centralism conrupt şi de îngustarea şcolilor. Iau cuvântul pentru a spune .că în locul protestării negative Saşii ar trebui să între în viaţa activă a acestei teri, ai carii cetăţeni influenţi sunt. >

*

Cihodariu îmi prezintă un proiect de adresă către organizaţiile noastre, redactat de Argetoianu, în care se anunţă lupta de răsturnare şi cererea noastră de a succeda Guvernului Brătianu. Din ce în ce port mai puţin interes! acestor conflicte de suprafaţă....

l-iu August.

Cihodariu îmi cere altă formă decât cea propusă de Argetoianu pentru înştiinţare. îmi spune că Regele cere plecarea liberalilor, fără a li acorda măcar să sfârşească anul. Aştept confirmarea, dar mă îndoiesc.

4 August.

Argetoianu la mine. Americanii merseseră aşa de departe în plângerile lor pentru datorii neplătite şi sensul legii minelor, în cât ministrul Jag ameninţa, prin Ştirbei, cu plecarea. Regele a primit pe I. Brătianu în audienţă de trei ceasuri. Primul ministru a prezintat demisia sa, dar a subli-

niat de ce rău, precedent ar fi gonirea unui Ministeriu după 0 intervenție străină. Regele a recunoscut-o, - dar a stăruit asupra faptului că nu poate îngădui ruptura. Lui Jay 1 s'ar fi dat atunci 300.000 de dolari din datorii. Azi trebuia să aihă o întrevedere cu Duca. Se dăduse- plecării lui o interpretare mai cruțata are.

Regele, la un moment, s'ar fi gândit să-1 cheme pe Argetoianu. S'ar plânge că opoziția nu-1 ajută a soluționa criza.

5-6 August.

Foarte frumoase conferințe ale lui Argetoianu despre problema monetară.

6 August.

Cursul profesorului Glixeli de la Universitatea din Wilno despre literatura polonă se termină cu calde cuvinte despre țara noastră.

13 August.

Pleacă de la cursuri învățătorii germani din Basarabia-de-jos, cu directorul liceului din Tarutino.

*

Ungurii vin să-mi ceară şi un sfat asupra atitudinii lor politice. Li spun să nu fie servili, că nu li-o cerem, dar să nu încurajeze un partid de nemeşi, care, înainte de hotărârea războiului, pacta cu partidul național din Ardeal pe baza cruțării, în caz de anexiune, a marii proprietăți.

Murgoci a plecat ieri, total distrus de boală.

Vorbind de Basarabia şi arătându-şi părerea că nu Sfatul

?

\

^

Țării a determinat reunirea provinciei, trezeşte nemulțămiri între Basarabenii prezenți.

lh-15 August.

Lecții ale profesorului sârb Petrovici, trimis de ministerul său, şi ale Cehului Kamm. După Hink, care vorbeşte frumos în limba franceză, Kamm întrebuințează limba noastră.

Costin Petrescu dă o viziune mişcată a vechiului zugrav de biserică din care se trage.

*

Inchizându-se cursurile, la masa comună, Ardelenii arată un spirit studențesc excelent, cu totul deosebit de acela pe care îl aşteptam. Corul lor mă întovărăşeşte până acasă.

*

Argetoianu a consacrat în „Universul" un foarte frumos articol „Minunii de la Văleni".

16 August.

Plecare la Braşov pentru o conferință şi reprezintarea unei piese a mele.

17 August.

Aflu în oraş o vădită debandadă, întărită de certe în jurul bisericii.

După amiază la Săcele. In Cernat serbare a bibliotecilor

populare. Vorbeşte preotul Zenovie Popovici, decorat cu un ordin de războiu, şi un student. Răspunzându-li, li arăt ce s'ar putea face pentru învierea vieţii economice, foarte decăzută, şi pentru consolidarea celei culturale.

18 August.

In piaţa Braşovului barăci şi coji de pepene. La Făgăraş e mai bine; flori. Sosire la Silbiiu în clipa când trebuie să încep cursul la Universitate de vară săsească, unde aşteaptă un mare public curios.

întâia lecţie cu subiectul: „Există o istorie ardeleană?".

La dejun la episcopul Teutsch. Asistă fruntaşii Saşilor: Brandsch, Roth, Csaki, cei doi Muller, Friedrich şi George. Veche casă cetăţenească, cu mult gust mobilată. Mare bibliotecă de istorie, în parte de la tatăl episcopului vestitul istoric. Onorurile le face fiica, nemăritată, a episcopului. Teutsch ridică un toast plin de poezie şi de subînţelesuri. Răspunde întâiu Mitropolitul Bălan, vorbind de unitatea credinţii, peste deosebirea de confesiuni, de bunele relaţii între cele două Biserici. Eu laud opera omului de carte.

Şedinţă la sucursala Institutului Sud-Est european, care se ţine în noul palat al Universităţii săseşti, unde s'au, instalat arhivele. Se discută asupra lucrării, începute, a numirilor de localităţi.

A doua lecţie la Universitatea populară săsească.

Seara, frăţească primire la Sălişte.

19 August.

A treia lecţie.

Dejunul cu aceiaşi, afară de Mitropolitul Bălan, la Roth..

•4

Acesta ţine în cea mai bună românească un discurs în care arată preţuire pentru opera mea politică.

La Ocna Sibiiului aflu (biserica cea mare mâzgălită de un feştelitor, Profeta. In cea mică a lui Brâncoveanu găsesc interesante icoane vechi. Clădirea băilor e o oroare ungurească, întâlnesc pe vechea mea cunoştinţă, preotul Isaia Popa.

A patra conferinţă. Seara, vorbesc în româneşte despre relaţiile noastre literare cu naţionalităţile. Ai noştri par să fi preferat un alt subiect.

20 August.

La biserica din Maieri, pictorul bulgar Cabadaiev a stricat toată pictura.

La Cozia revăd pictura din secolul al XlV-lea şi din vremea lui Neagoe, identificată de Millet şi de DrăghiB-ceanu, care mă întovărăşeşte.

21 August.

La Argeş grădina regală a ajuns un amestec de buruieni. Pretutindeni negligenţă şi ruină. Se distrug plopii splendidei alei care duce la biserica lui Neagoe.

22 August.

Pentru întâia oară văd mănăstirea Tutana, încă solidă în armătura-i din secolul al XVI-lea.

Gazda mea, inginerul Dobrescu, îmi spune că fusese însărcinat de colonelul Sturdza, pe care îl bănuiau trădător fiindcă părăsia vârfurile, din cauza „dificultăţii de aprovizionare", să ducă o scrisoare mamei sale. „Bărbosul" — îşi lăsase barba — era însă pentru toţi un simbol al bunei conduceri. La Bucureşti a găsit ca valet al d-nei Zoe Sturdza

pe un fost servitor al ministrului german Rosen. I s'a făcut şi lui morală contra războiului: la d-na Sturdza erau găzduite soţiile germane ale unor ofiţeri români de pe front.

23 August.

Fac o cercetare la Cotmeana lui Mircea, ieşită din ruine a treia oară (odată prin Constantin Stolnicul Cantacuzino, de sigur; altă dată la 1777). Se lucrează bine, pentru Comisiune.

*

La Târgovişte Biserica Domnească în murdărie şi părăsire: picturi scrijelate, părţi din zid căzute, intrarea în ruină. Imensele pivniţe ale Brâncoveănului ar fi potrivite pentru un Muzeu.

*

Aflu acasă insultele adresate prin „îndreptarea" lui Averescu cursurilor noastre de vară, care ar fi fost, cu ştirea mea, o „staţie de remontă".

Canalie!

26 August.

La felicitările mele de Sf. Măria Magdalina Regina mi-a răspuns:

„Darul mi-a fost foarte plăcut, dar totuşi bucuria gândului dv. este mai mare, şi din toată inima mulţătnesc"..

Apoi, după ce a cetit „La Roumanie Pittoresque":

„Cât se poate de încântată de frumoasele cărţi: nimeni nu va aprecia mai mult opera utilă şi artistică pe care aţi făcut-o. Vă trimit mulţămiri entuziaste".

Iar Regele, după felicitările de ziua lui de naştere:

„Pentru urările călduroase ce-mi aduceţi mulţămesc din adâncul inimii, amintindu-mi cu drag de oarele petrecute într'o atmosferă binefăcătoare de unire sufletească naţională."

28 August.

Refuz şi invitaţia Guvernului, prin Lăpedatu, la serbările pentru Avram Iancu, precum am refuzat pe a „Asociaţiei" lui Goldiş: e o luptă între partide în jurul bietului mormânt tragic şi o expunere de vanităţi interesate.

30 August.

La Chişinău tronează Stere în adunarea ţărăniştilor. Se cere izgonirea lui Matei Cantacuzino. Mihalache declară că el voise numai unirea cu ţăranii din Ardeal Va îi nedespărţit de Lupu şi Stere. Şi Ardelenii cari încă mai cerşesc...

2 Septembre.

In cuvântarea de răspuns către preşedintele Asociaţiei Regele a vorbit în cuvintele cele mai calde de Liga Culturală şi a menţionat cu cea mai mare bunăvoinţă munca, pe care am cheltuit-o pentru dânsa.

17 Septembre.

Afgetoianu mă invită la întrunirea de la Craiova. Nu mai crede în apropierea şi neapărata schimbare de guvern. Nu a tratat cu naţionalii (Maniu s'a oferit iar ţărăniştilor,, pentru a nu nemulţămi pe Goldiş).

18 Septembre.

O bandă bolşevică a atacat în Sudul Basarabiei Nicolaevca şi Tatar-Bunar. Au fost, se pare, lupte cu armata. Se iau măsuri grabnice. Racovschi a întemeiat peste Nistru

o „republică moldovenească", pe care o înțelege ca punctul de plecare al României.

Guvernul roagă ziarele să nu exagereze.

26 Septembre.

Cineva spune că, Vintilă Brătianu vizitând pe un mare bancher la Paris, conversația a urmat așa: Brătianu: — Am făcut un buget echilibrat. — Foarte bine, domnule ministru. — Am asigurat cuponul. — Foarte bine, domnule ministru, etc, etc. Apoi m'am uitat la el, el s'a uitat la mine, ne-am uitat unul la altul. Și alta nimic.

27 Septembre.

La Breasta, cu admirabilul parc și colecțiile de cărți, stampe, cărți ale lui Argetoianu.

întrunire la Craiova, vre-o 4.000 de țărani veniți în zi de Sâmbătă, pe sama lor, de și se culege porumbul. Arăt atitudinea partidului național din Ardeal și adaug că stăm „cu brațele deschise, dar nu și cu ochii închiși" și că legătura cu noi n'o înțeleg ca o scară pentru aceia cu inimicii noștri naturali.

28 Septembre.

In calea de la Pitești spre Câmpulung, nunți în splendide costume. Două biserici vechi, cu totul necunoscute.

La Bălți se pune piatra fundamentală a Catedralei episcopale.

Prințul Carol vorbește hotărât, arătând că „nu aduce foc

și sabie", ci frăție și cultură, și cerând formal lui Inculeț a face ca Basarabenii „să se simtă acasă la) ei".

Prințul a vorbit lui Argetoianu cu multă căldură despre mine, înlăturând ideia că ar putea fi vorba de! o revenire a lui Averescu la putere.

k Octombre.

Meteș vine la Văleni să stăruie pentru prezența mea la adunarea de la Alba-Iulia, ceia ce eu refuz. îmi aduce pe Tăzlăoanu, care vrea să-mi explice nevinovăția lui. Na pot să-1 primesc.

5 Octombre.

Preotul Pop de la Săliște și cu dirijorul corului, Miha. Acesta din urmă are părul albit de când, într'o înfrângere din Galiția, a fost silit să stea în porumb între morți, Rușii trecând peste el, ceasuri întregi.

Pop spune frumos scene din războiu. Noi n'am știut ce frică ni purtau dușmanii. El auzia la telefon cu ce neliniște se primia orice înaintare a unui mic grup al nostru. Patrulele abia cutezau să se apropie de ai noștri. A văzut oîițeri clănțănind din dinți de spaimă. Dintr'o grupă de 400, 380 au fost luați ca țintă de ai noștri și au căzut unul după altul, fără să știe de unde li vine lovitura. Soldații români, rătăciți, nu întrebau unde e casa lor, ci unde e frontul. Pop a văzut un Român mort cu dinții în beregata dușmanului. Germanii erau perfect informați de spioni. Știau și cele mai ascunse poteci. Aduceau poduri pe măsura apelor. Nu mergeau pe la Petroșani, ci o luau pe jos de la Simeria, pe calea cea mai scurtă. Din partea lor ai noștri săpau uimitor de iute și tranșee în piatră. La luptă de aproape erau grozavi: un ofițer spunea că nu s'ar mai întoarce pentru luptă cu asemenea soldați. La început Ger-

manii .credeau să fie în două săptămâni la Bucureşti; li-au trebuit patru luni. 4

îndată după trecerea noastră dincolo, trupe germane au început să vie.

6 Octombre.

Atacurile sovietice la Nicolaevca şi Tatar-Bunar. Se aud tunurile de la Cetatea-Albă, cum mi-o spune o scrisoare.

12 Octombre.

Lucrez la Ploieşciori pentru desfacerea picturilor bisericutii. Iese la iveală întreg şirul ctitorilor şi zugrăveală altarului.

15 Octombre.

Deschiderea Parlamentului. Lung Mesagiu, care atinge toate chestiile la ordinea zilei. Extrema dreaptă aplaudă furios şi pasagiile privitoare la apropiata înţelegere cu Turcia şi Bulgaria. Regele arată foarte zdravăn şi mulţămit: îmi vorbeşte de vânătorile sale din Ardeal.

16 Octombre.

Lupu a fost la Rădici şi a fraternizat cu acesta. O anunţă, mândru, însuşi, în „Aurora".

Cabinetul Davidovici cade. Rădici se declară contra armatei şi a monarhiei.

Ziariştii cehoslovaci la Bucureşti.

17 Octombre.

Generalii Stratilescu şi Olteanu vin la mine pentru manevrele parţiale, în care oastea se prezintă foarte bine.

Stratilescu îmi spune că sovietiştii n'au tras la Cetatea-Albă, unde s'au auzit numai tunurile noastre de la Tatar-Bunar.

*

La Consistoriul Bisericesc, după înţelegerea cu mine, Primatul cere şcoala de zugravi, la Văleni sau aiurea, la vre-o mănăstire, şi legea pentru zugravi.

26 Octombre.

După panamaua, paşapoartelor şi încercarea de sinucidere a generalului Văitoianu, odrasla lui Zelea Codreanu face actul „eroic" de a împuşca pe prefectul de Poliţie din Iaşi, Manciu, şi doi poliţişti.

La întrunirea noastră de la Ploeşti, Argetoianu vorbeşte impresionant despre nevoia cea mare, covârşitoare şi imediată, a reformei morale, singura care poate stăvili anarhia în spirite.

îmi comunică impresia făcută la Bucureşti de crima din Iaşi. Antisemiţii au cutreierat oraşul, aclamând pe ucigaşi şi strigând: „moarte Jidanilor!". Mârzescu se teme să nu fie achitat făptaşul ca şi, mai ieri, la Bucureşti, studentul Moţa. Juraţii ar putea să se teamă: o întreagă bandă se formase, legată prin jurăminte. Se va cere strămutarea procesului.

Guvernul ar sta foarte rău, crede Argetoianu. Numai grija să nu cadă în noroiu împiedecă pe Rege de a-l concedia.

Goldiş vrea să mâne acuma pe naţionali la Averescu. Mihai Popovici vine să-mi ofere legătura cu dânşii, cerând să-i ajut în Cameră. Cer precizări.

30 Octombre.

La Cameră, o parte, o mare parte din liberali caută să se degajeze din amestecul în afacerea paşapoartelor. Delegatul lor ceteşte de la tribună, în mijlocul zgomotoaselor aplause, o cerere în acest sens către primul ministru. încolo, cu o bancă ministerială obosită şi cu o opoziţie frământată de discordii interne, obişnuitele exhibiţii ale ţărăniştilor.

'Seara, Lăpedatu-mi vorbeşte de situaţia din Iaşi, unde toţi sunt nesiguri. S'a adus poliţie din Bucureşti. I. Brătianu ar fi hotărât la o acţiune energică, pe când ministrul de Instrucţie, bolnav, cu piciorul serântit, se gândeşte numai la paliative. Tribunalul ieşean a infirmat mandatele unora din prevenţi,

*

Alegerile din Anglia dau un mare succes conservatorilor.

31 Octombre.

La Academie Goga îmi spune că silinţa lui e să desfacă partidul naţional, care încurcă numai lumea. Apără de formă pe Averescu. Ar fi pregătit şi de o ruptură.

2 Novembre.

Măreaţă întrunire a partidului, cu mii de ţărani, cari se prezintă într'o perfectă ţinută.

Argetoianu, bolnav, nu poate fi de faţă.

Seara îmi spune că s'a informat la Rege asupra zvonului de succesiune a lui Averescu. I s'a spus că e imposibil şi va fi autorizat să declare că nimic n'a fost promis. Regele a adaus că e numai un mijloc al lui Brătianu pentru a ţinea liniştiţi pe averescani şi de a aduce în Parlament pe general.

Goga invită pe amicii lui Argetoianu şi, lăudându-i, li strecoară vestea, că totul e „aranjat" cu Averescu.

3 Novembre.

'Vaida vorbeşte la Mesagiu, fără niciun relief şi fără niciun răsunet. Insistă asupra lucrurilor din Basarabia fără cel mai mic simţ pentru folosul ce-il pot trage duşmanii noştri din afirmaţiile lui, necontrolate.

6 Novembre.

Atac al lui V. Moldoveanu, Madgearu şi Mirto, în chestia paşapoartelor. Asistă Franasovici, care şi vorbeşte, şi Văitoianu, care întrerupe. Profuziunea atacurilor, între care unele se pot para, aduce năruirea încercării de răsturnare.

Franasovici fusese sfătuit să lasie totul în sama Justiţiei.

7 Novembre.

După alegerea lui Cotlarciuc ca mitropolit al Bucovinei, răspunsul interpelatorilor. Luptă pentru forma moţiunii care se prezintă. In explicaţiile cu Maniu, îi spun limpede spre ce dezastru îl duce politica lui de „şefie".

9 Novembre.

Măreaţă adunare la Cernăuţi. Dar o mare parte din public

o formează mahalagii striviți de impozite, pe cari îi conduce Radu Sbiera, care se declară independent.

După amiază, conferință despre partea Bucovinei în cultura românească.

18 Novembre.

Țin la Cluj o conferință despre sensul actual al Istoriei Universale. Fusese teamă de tulburări; acum a apărut primul număr din „Apărarea Națională". Se răspândesc fițuici contra „infrățitului lui Argetoianu și Schuller", contra „demagogului de catedră", dar e o lume imensă și foarte călduroasă.

19 Novembre.

A doua conferință: despre Istoria Ardealului. Aceiași lume multă și prietenoasă.

20 Novembre.

Pe liniile blocate de cea mai teribilă cădere de zăpadă, se fac douăzeci de ceasuri de la Ploești la București.

21 Novembre.

La comunicarea mea de la Academie despre lucrurile găsite la Cluj, asistă Neander, secretarul arhiepiscopului de Upsala.

2k Novembre.

Duca mă asigură că nu erau intenții neprietenești în discursul său de Mesagiu la Senat. Brătianu n'ar fi înaintat Regelui memoriul, recomandând pe Averescu, de care vorbește presa. Lui, Duca i se pare imposibil un nou guguvern al generalului.

Mârzescu îmi vorbește de proiectul de lege contra agitațiilor anarhice. Continuă a primi amenințări. Se trimet cu miile cărți poștale cu trei generații de Zelea Codreanu ca, „eroi" și martiri. Liniștea s'ar datori faptului că mai toți cei zece șefi sunt arestați.

*

Goga pornește o campanie contra mea.

26 Novembre.

Neander îmi pune în vedere o invitație în Suedia.

28 Novembre.

Albert Thomas la Cameră.

Nu mai e primirea din 1917. I. Brătianu a dat ordin președintelui să nu se facă o primire în incintă, aceasta fiind cuvenită numai șefilor de Stat. La Paris, Take Ionescu, ministru de Externe, ar fi fost primit numai în comisiunea de Afaceri Străine. Ceia ce s'a făcut până acuma ar fi numai un semn al vremurilor anormale, care au încetat. Deci Albert Thomas apare în lojă, e aplaudat de deputați, dar nu e salutat de președinte, Orleanu, care invită pe toți cei de față să treacă în „secția a V-a", unde așteaptă ceva măsline și vin.

într'o îmbulzeală vulgară vorbește acolo președintele. Apoi mulțimea — căci e o mulțime — mă chiamă pe mine. Firește că refuz să fiu „flașneta majorității". Nici Ardelenii nu vor spune nimic. Discursul lui Lupu începe așa:Ț „C'etait â Jassy"....

Răspunsul oaspetelui e, firește, vag. Thomas pare ofensat

de acest fel de primire. întreabă necontenit unde îl duc. De fapt e purtat fără rost prin odăi şi expediat de un vicef preşedinte şi vre-o douăzeci de deputaţi, la întâmplare. Mărio Roques, care îl întovărăşeşte, simte lipsa de prietenie. La redeschidere, cer să mi se comunice „protocolul Camerei" pentru ca, la o venire la Guvern, să nu mai; fac prostii la primirea oaspeţilor.

*

Halippa vorbeşte, atacând pe ai miei, pe mine personal şi pe Ardeleni. Vaida răspunde, criticând felul acesta de a lovi în alte partide de opoziţie, şi arată că fuziunea cu ţărăniştii nu s'a rupt pe bază de principii, ci din cauza autocratului, pe care nu-1 numeşte şi a cărui dispariţie ar face să revie buna înţelegere. La o glumă a mea spune că „barba" mea a fost semnalul de reunire şi de luptă şi va mai fi. E foarte călduros aplaudat de ai noştri. Impresia ce a făcut-o e excelentă.

Mihalache se înfurie când Halippa citează părerea mea că ţăranii nu-şi lucrează bine pământul. Cere să i se facă dovada. II poftesc la „Universitatea populară" din Văleni, de şi nu-i pot oferi confortul de la Athenee Palace, El răspunde că are doar o odăiţă de o sută de lei pe za.

*

Imensă lume la conferinţa de la Fundaţie a lui Thomas. Nici ministrul Franciei n'are loc.

*

Mârzescu îmi vorbeşte de pregătirea legilor administrativă şi electorală, care ar trebui făcute în înţelegere cu mine şi cu alţii din opoziţie. Vede necesitatea de a crea un partid de contra-pond. Vorbeşte şi de lipsa unei bune propagande în străinătate. Ideia unei guvernări Averescu i se pare imposibilă sau dezastroasă.

*

Dimineaţa, Xeni la mine. îmi vorbeşte, după schimbul de vederi de acum câteva zile, despre condiţiile în care m'aş putea înţelege cu ai lui. Le fixez: colaborarea), fixarea de Rege a şefului guvernului viitor, susţinerea lui de partidul celălalt, cu voia de a nu participa la Guvern. Refuz discuţia asupra locurilor în Ministeriu. Mi se dă, a înţelege că tachiştii ar întrebuinţa colaborarea pentru o schimbare de front. Take Ionescu nu li recomandase nimic, contând pe o lungă viaţă încă; ceruse cu o zi înainte de moarte blana pentru o excursie cu automobilul în Italia.

l-iu Decembre.

Ii spun lui Maniu, că, dacă voieşte o înţelegere, să prindă momentul. îmi spune că în două săptămâni e gata a sfârşi negociarea. Are o credinţă: de n'ar avea-o, „s'ar duce la maică-sa la Bădăcin, să lucreze via câtă i-a mai rămas de la tată".

*

La Galaţi, comandantul marinei îmi povesteşte scene grozave din revolta basarabeană. Cutare bătrână stătea pe lada cu bombe, refuzând să o deschidă şi spunând că nu cuprinde decât lucruri de casă. Femei chemau pe soldaţi pe fereastă şi-i loviau cu granate. Şefii, oameni de convingere, cu „capete frumoase", s'au sinucis adesea.

2 Decembre.

La Cameră, d-rul Lupu aduce în discuţie, contractele „Universului", supt ocupaţie, cu Nemţi.

3 Decembre.

Stelian Popescu publică petiţia sa către Mackensen pen-

tru reapariţia „Universului". Ea cuprinde, de fapt, asigurarea că foaia n'a agitat în neutralitate contra lor şi lasă a se înţelege că, dacă Nemţii ne vor susţinea, ziarul va avea faţă de dânşii o atitudine favorabilă.

*

La Cameră Vaida îmi vorbeşte de o fuziune. Ar fi vorba de a împărţi cu Maniu şefia şi şefia de onoare, pe care i-o las bucuros. Crede că trebuie adormiţi ţărăniştii prin o atitudine îngăduitoare.

4 Decembre.

Şi Derussi, întâlnit în cale, e pentru o înţelegere.

După amiază, Madgearu aduce, răspunzând la un articol al mieu despre conflictul politic dintre Banca Românească şi Banca Blank, servită de dânsul, vechile învinuiri că am foloase materiale de la acesta din urmă. Cu toată scârba, trebuie să răspund.

6 Decembre.

Prinţul Carol îmi scrie, de ziua mea, pentru a aproba pe „omul politic" într'un timp în care România are nevoie, înainte de toate, de „ideal". Scrisoarea e bună şi caldă. Regina, bolnavă, dăruieşte şcolii din Văleni un piano. Albert Thomas, prelucrat, ar fi spus lui Maniu că ideia asocierii mele la un guvern al acestuia „nu e serioasă".

8 Decembre.

In Cameră discuţia budgetului. Oratorii n'au. public.

luptă şefia. Congresul chemat să fixeze programul, organizaţia, conducerea, se va aduna abia peste două luni. Până atunci să lucrez în vederea răsturnării regimului. El ar dori secretariatul; eu să am prezidenţia de onoare; Maniu, care dispune de mari forţe electorale şi e răbdător, să fie activ Declar că primesc orice situaţie de la Congres, dar numai de la el, care să se adune până în Dumineca cealaltă. Situaţiile onorifice nu-mi convin cât timp nu sunt „pus în borcan". Admit administraţia partidului în mâna preşedinţelui comitetului executiv, propunere a lui Argetoianu.

Averescu, cu goarna prin sate, a avut un mare succes la Gorj, prin alegerea ca senator a lui Petrovici de la Iaşi. Au ieşit, fireşte, liberalii; disidenţii lor şi-au dat voturile lui Petrovici. La Reghin Ungurii au votat făţiş pe Goga, căruia liberalii i-au dat puţinul ce aveau; prefectul ar fi fost în fond al lui Maniu. S'a împărţit medalia anume bătută a lui Averescu. Ţărăniştii, desculţi, răspândiau la Gorj făgăduieli noaptea, luptând „cu neamul ciocoiesc"; se săruta cămaşa lui Mihalache. Lupu ar fi fost pălmuit de un ofiţer.

Tătărescu „explică", între urlete, la Cameră toleranţa de care la Gorj a „beneficiat" opoziţia. Şedinţă tumultoasă. Oraşul e supt pază militară. La Focşani antisemiţii au făcut devastări la procesul ucigaşului Corneliu Codreanu, pe care zeci de avocaţi s'au oferit să-1 apere; niciunul pe văduva lui Manciu.

E temere de scene ca acestea şi aici. Patru profesori din Iaşi au demisionat ca protestare pentru închiderea Facultăţii de Drept de acolo.

28 Mart

Maniu vine la mine. Crede că termenul de o săptămână: pentru congres e prea scurt. îmi cere să particip la o întrunire de răsturnare Dumineca după cea viitoare. Cum eu stăruiu să ştiu „ce vorbesc şi în ce calitate vorbesc", el pomeneşte de un concept de program de guvernământ „pe ministere", pe care l-am putea cerceta. Eu îi cer unul pe materii şi scurt. In ce priveşte conducerea, el e pentru autonomii locale. Ii vorbesc de prezidenţie: amândoi aducem un capital preţios şi aptitudini deosebite. Ca şef al partidului, n'aş avea administraţia, lăsată preşedintelui Comitetului Executiv, care ar fi el. Cer ca într'o săptămână să luăm angajamente scrise între noi, pe care să le confirme apoi Congresul (el îl crede posibil „între Paşti şi Rusalii").

E adesea duios şi are ochii în lacrămi, mai ales când vorbeşte de originile lui nobilare, de moşia pe care o păstrează de la anul 1600, ori de siguranţa că vom putea lucra împreună. E indignat de planurile liberalilor de a-şi crea un Senat al lor, prin delegaţiile consiliilor judeţene (Regele spunea că ele se pot disolva şi odată cu ele cad mandatele senatoriale) şi de a împărţi, pentru a salva băncile care au luat îndatorirea de a plăti acţiunile „Stelei Române" în „franeul-aur" al lui Vintilă Brătianu, terenurile petrolifere ale Statului, printr'o comisiune din care fac parte tocmai oamenii băncilorl Pe Rege îl judecă, în calitatea lui personală, inteligent, foarte cult, nobil, supus crizelor de conştiinţă, dar, ca monarh, doritor de linişte şi supus sfatului celui din urmă care îl vede şi, incapabil de a-şi executa orice făgăduială.